Mallikamaruthaprakaranamu

BY

VADDATHI SUBBARAYADU

వసురాయ కవికృత గ్రంథములు

చండకౌశికము అను హరిశ్చంద్రనాటకము

ఇది క్షేమేశ్వరమహాకవివిరచితమయిన యయిదంకముల సంస్కృతనాటకమునకుఁ దెలుఁగు. విశ్వామిత్రవసిష్ఠుల కర్ణకఠోరదూషణప్రలాపములు మొదలగు ననౌచిత్యములు లేక సహృదయహృదయంగమము లయిన భావకల్పనచమత్కారములు గలిగి, యీనాటకము శ్లాఘ్యతమముగా నుండును. వెల రు 0—10—0

భామినీ విలాసము

ఇది పండితరాయకవివిరచితసరసగ్రంథమునకుఁ దెలుఁగు. ఇందుఁ బ్రాస్తావికశృంగారకరుణశాంతము లను నాలుగువిలాసములు గలవు. ప్రతిపద్యము నేదో యొక యలంకారము గలిగి మనోహరముగా నుండును.

మల్లికామారుత ప్రకరణము

ఇది యుద్దండుఁ డనుమహాకవిచే సంస్కృతమున భవభూతివిరచిత[illegible]మాధవచ్ఛాయను రచింపఁబడినదృశ్యప్రబంధమునకుఁ దెలుఁగు. ఇం దాఱంకములు మాత్రమే తెలిఁగింపఁబడియున్నవి. ఈగ్రంథము మృదుమధుర మైన శృంగారకావ్యమువలెఁ జదువుటకు మిక్కిలి యింపుగా నుండును.

ఆపదుద్ధారకశతకము

ఇది పుత్రవియోగాతురుఁడయి వసురాయకవి కరుణరసభూయిష్ఠముగా విరచించిన "సుతస్మృతి" యనుగ్రంథమున కనుబంధముగఁ జివరఁ జేర్పఁబడిన శాంతిపాఠము. భక్తిరసభావగాంభీర్యకల్పనచమత్కారాదులగు సేవిషయములఁ గాని భక్తచింతామణి కీశతక మీషన్మాత్రమును దీసిపోదని చెప్పుటకంటె దీని గుణాతిశయములను గుఱించి విశేషముగ వివరించుట యనావశ్యకము.

మల్లికామారుతప్రకరణము

M.A. Text for 1912 & B.A. Text for 1920

ఇది

ఉద్దండ మహాకవిచే రచింపఁబడిన సంస్కృతప్రకరణమునుండి,

రాజమహేంద్రవరమునందలి రాజకీయకళాశాలయందు

నాంధ్రపండితులగు

వడ్డాది సుబ్బారాయకవిచేతఁ

దెలిఁగింపఁబడినది

రాజమహేంద్రవరము

రెండవ కూర్పు 1000

 వెల రు ౧-౦-౦

శ్రీరస్తు

శ్రీపరమాత్మనేనమః

మల్లికామారుత ప్రకరణము

ప్రథమాంకము

శ్రీ లోలంబిత సంగతాటనియుగస్థేయాదితేయాహిరా
డ్వాలాకల్పకమానహారగమణీవ్యత్యాసకృత్యాధ్యముల్
వాళీకాన్వితసింధుజాకగళవ్యాళీకమూర్ధ్వరసా
ర్ద్రాళీకాంబరముల్ పురాంతకధనుర్జ్యాకర్షణంబుల్ మిమున్. 1

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు)

సూత్ర—

చ. తలసెలపూవుసాంద్రపు సుధామధుగంధముఁ దాల్చి, కేళికా
వలయఫణిస్ఫటాళి మెసవం దలఁ బొందుచు, నంకగౌరిప
య్యలకుచపాళిముత్తెపుసరుల్ గదలించుఁ లాటదృక్కృప
ర్దళహరికోర్మివాయువులు తాపము మీది శమింపఁ జేయుతన్. 2

మ. గళభూషాఘనఘంటికాఘణఘణత్కారంబు రోదోంతరం
బలమన్, శంభ్వధిరోహణార్హపృథుభవ్యస్నిగ్ధపృష్ఠంబు భా
సిలఁ, దారాచలకూటసన్నిభకకుచ్ఛ్రీ నొప్పుకూటస్థగో
తిలకం డాకృతి గాంచుధర్ముఁడు తమ స్తృణ్యం ద్వదీయం దినున్. 3

మ. ఘనగారీకరతాళకంకణఝుణత్కారంబులన్ శ్లాఘ్యమున్,
దను వెల్లం బులకించి కాంచుహరుచేఁ దత్థానసంభావ్యమున్,
గనదుత్ఫుల్లకలాపకేశ మెది, విఘ్నస్వామ్యకాండప్రబృం
హాను రంజిల్లుకుమారబర్హి దలనృత్యం బౌ భవత్తుష్టికిన్. 4

(ఆనందముతోఁ దెరవంకఁ జూచి) కొమ్మా! యిటు రమ్మా.

నటి—(ప్రవేశించి సప్రణామంబుగాఁ బుష్పాంజలి చల్లి) ఇదిగో! వచ్చితి నార్య!

సూత్ర—రంగవల్లీ! సకుతూహలు లగు నీ సభాసదుల సావధానత శ్లాఘనీయము గదా! చూడు—

మల్లికామారుత ప్రకరణము

మ. తొగరుం గేల్పుగురుంబుటంబునను బూఁదోయింటి వక్షోజగు
చ్ఛగురుత్వంబున సుంత వంగుమెయితోఁ జల్లంగ నీ వట్లు, శీ
ఘ్రగతిన్ మూఁపుగ నందు మూఁగినది సోత్కంఠంబు సామాజికా
క్షిగణంబో మఱి చంచరీకచయమో చెప్పంగ రా దుగ్మలీ.

ఆర్యవర్యులారా! యజస్రము నమస్కరించెడు రాజన్యమూర్ధన్యులకిరీటంబులం దాపిన యింద్రనీలమణిశకలంబులడంబు లెవ్వాని యడుగుఁదమ్ముల శైవలమ్ములవిధమ్మున గ్రమ్ముచుండునో, యెన్న నలవిగాకుండ నేడుదీవులం బాఁతినగెలుపుకంబంబు లెవానియకుంఠపరాక్రమంబు కంఠోక్తంబు గావించుచుండునో, దినదినప్రవర్తితంబు లగుదానధారాప్రవాహంబులం బెరిఁగెడు నెవ్వానికీర్తివల్లిమతల్లి కల్లలోకంబులుం బ్రాఁకు లగుచుండునో, స్వచ్ఛతరవారిధారామజ్జనంబునం బవిత్రీకృతులగు శాత్రవసుభటులస్వయంవర మహోత్సవంబున కుత్సహించు నప్సరస్స్త్రీసంచయం బనారత మేవానిని దీవించుచుండునో, విశ్వవిశ్వంభరాశారిక యెవ్వానివిశంకటభుజావిటపవిటంకంబున విహరించుచుండునో, త్రిభువనపుండరీకప్రబోధన పండితప్రతాపమార్తాండుండు, నృగనహుషనాభాగపురుకుత్స మరుత్త దుందుభిగిరీంద్రద్యుమ్నధర్మజసధర్మచరితుండు, సమాజప్రతిభాప్రకర్ష ప్రవృత్తచతుర్విధకవిత్వసమావర్జితహృదయ సహృదయశిరఃకంపసహితసంశ్లాఘననిరతిశయవైదుషీ విశేషుండు, శైలాబ్ధిసామ్రాజ్య ధురంధరుండు, వీతిహోత్రకులధ్వజుం డట్టి విక్రమభూపాలుఁడు గారవింపం, బ్రఖ్యాతగుణగణాలంకారులు, విమలయశోవితానితవిష్టపత్రితయులు, సకల శాస్త్రార్ణవోత్తరణకర్ణధారులు, నిఖిలభూపాలసభా సభాజితులు నయి భాసిల్లునోసభా॰ లారా! మదీయవిజ్ఞాపనం బిది యాలకింపుఁడు.

నేను దిగంతపర్యంత మెల్లదేశంబులుం దిరిగి, యచ్చటచ్చటం బెనువీడులం గూడినమహాసభల నారాధించి యారాధించి, సారతరప్రయోగ పాటవంబు నలవరించుకొని, విష్టపత్రితయవిఖ్యాతం బగుకుక్కుటక్రోడనగరంబుం దఱిసి, కుతూహలంబున నేతెంచిన రంగచంద్రుం డను శైలూషకుమారుండను.

మహాజనులారా! ప్రాయికంబుగా సుమనోగణవివేకరాకాచంద్రమండలంబునకు రాహుగ్రహప్రాయం బయిన యీకలికాలంబునం బౌరోభాగ్యపరుషంబులగుపరిషదంతరంబుల మదీయాభినయసారంబు, లవణాపణంబులం బచ్చకప్పురంబునుం బోలె నిష్ప్రయోజనం బని యెఱింగి, యఖిలభువనఘస్మరకరాళకాలకూటకబళన ప్రకటితకారుణ్యావష్టంభుండుఁ, బురత్రయనితంబినీకపోల

పత్రాంకురకర్తన లవిత్రుండుఁ, గంకణక్వణితస్థిరీకృతశబ్దబ్రహ్మోపాస్థుండు నగు శ్రీస్థలీశ్వరుని సన్నిధానంబున నిర్ధూతతత్తాదృశకల్మషనిర్మలధిషణంబయి, యశేషకలాకమలినీవికాసనబాలార్కప్రభ యయిన యీసభయందుఁ బ్రయోగించి సఫలపఱచుకొన నభిలషించుచున్నాను. సర్వంబున కార్యవర్యులే యిటఁ బ్రమాణము.

(ఆకసమునఁ జెవి యొగ్గి) ఏ మనియెదరు? అటు లయినచో నుద్దామశబ్దార్థ సన్నివేశశిల్పాకల్పంబును, శృంగారరసగర్భంబును, నాతిసంక్షిప్తవిస్తృతచిత్రేతివృత్తక్లప్తనిర్వాహణంబును నగు నేదేని రూపకంబున మాకు వినోదంబు గావింపుమ మన్నారా? పరిషదాదేశము నాలకించితివా భాసురాంగీ?

నటి—ఆర్యా! తాదృశప్రబంధ మే దయిన వినంబడునా?

సూత్ర—(స్మరణ మభినయించి) ఆర్యే! హా స్తగత మయినమాణిక్యము నంగడిలో నరయుచున్నాను. ముద్దుగుమ్మా! నిర్దుష్టగుణవిశిష్టం బయి యుద్దండకవినిబద్ధం బయిన మల్లికామారుతం బను ప్రకరణరత్నం బస్మద్వశంబ కదా!

నటి—(అనుతాపముతో) ఆర్యా! యధునాతనప్రబంధములయందు లోకుల కనాదరము కాదా!

సూత్ర—ముద్దరాలా! యాలకింపుము.

చ. పొరయరు ప్రాఁతక్రొత్తఁదనపుందలపుం గవివాక్యనన్ బుధుల్;
సొరసులు దోఁచినన్ విడిచి సొమ్ము గ్రహింత్రు గుణంబు లుండినన్;
బరుఁడు పరప్రమాణుఁ డవమానము సేయుఁ బరంబు; దాన నే
పెర గిది బొమ్మఱాయి యని చీకులు ద్రోఁచిన దోషి రత్నమే? 6

మఱియు—

క. కవులరస మొలుకుపలుకులు। చెవులం బడ, నాదరంబు సేయనివారల్
గవు లనుచు మూనికొందురు। నవమాలతి పరిమళింప నాసాపుటముల్. 7

ఆ కవీంద్రుఁడు చెప్పునది వినుము.

తే. గీ. ఇఱిదు గుణబిందువులు గలవేని యలరి పండితుఁడు గొను, దోషంబుప్రకట మైన;
బెరసియున్న నునీరిలో, వేఱుపఱిచి పాలచుక్కలు గ్రోలదే బ్రహ్మవాహము? 8

నటి—(శ్లాఘించుచు) అట్లయిన నార్యా! పుణ్యకీర్తి యగు నా కవిచంద్రుని దేశ గోత్రము లేల వర్ణింపరు?

సూత్ర—దక్షిణాపథంబున దయమానకామాక్షీకటాక్షకాలాంబుదతాండవకేకి

మయూరమండలంబు లగు తుండీరంబుల క్షీరనదీతరంగక్షాళితోపకల్యం బగు లాటపురం బను మహాగ్రహారంబు గలదు.

చ. చరితమహాతపుల్, సకలశాస్త్రపటిష్ఠు లనుష్ఠితాధికా
ధ్వరు లభిజాతు లాస్యధృతభారతు లచ్ఛపుశ్రోత్రియుల్, త్రయీ
పరతులు, సంతతాతిథిసపర్యలచేతను వాసరంబులం
జరుపుచుఁ గాఁపురంబు లట సల్పుచు నుందురు పుణ్యభూసురుల్. 9

అందు నాముష్యాయణుండు, నాపస్తంబశాఖాధ్యాయి, వాధూలకులతరుపల్లవుండుఁ, గవితావల్లభుండు, మహితయశస్కుండు, నుపాధ్యాయగోకులనాథపౌత్రుండుఁ, గృష్ణసూనుండు నగు భట్టరంగనాథున కిరుగుపనాథాపరపర్యాయుం డుద్దండకవి యను నైదవ సత్పుత్రుండు గలఁడు.

నటి—అహో! యీకవివంశశుద్ధి పొగడఁ దగినది గదా; సరే గాని రామకృష్ణాది మహాపురుషచారిత్రము లుండఁగా నుత్పాదనీయవస్తుగ్రహణవిషమసంఘటనం బగు ప్రకరణంబు నేల యాయన రచియించినవాఁడు?

సూత్ర—ఓ కుతూహలిని! యిందుకుం బ్రసక్తానుప్రసక్త మయిన ప్రస్తావము కావలసినంత యున్నది. కాని నే నిప్పుడు దానిని సంక్షేపించి నీకుఁ జెప్పెదను. ఈకవి యథావిధిగ గురువులకు శుశ్రూష గావించి, వారల యనుగ్రహంబున సమధిగతసకలవిద్యుం డయి దిగంతరసందర్శనాభిలాషంబున నాంధ్రకళింగకర్ణాటలాటీకచోళకేరళదేశంబులు గడచి మహానదుల మునుంగుచు, దేవస్థానంబులు సూచుచు, నంతర్వాణుల నభినందించుచు నిప్పు డీశ్రామచూడక్రోడనగరంబునకు విచ్చేసినవాఁడు. ఇట్లు విజయంజేసి—

ఉ. మ్రొక్కుదిగంతవీరులను భ్రూచలనంబునఁ బాఱఁ దోల ను
క్కెక్కినహెగ్గడుల్, కరగృహీతము లౌసితచామరంబులన్
బ్రక్కను నిల్చి ప్రోడ లగువారవధూటులు వీవఁగా, సుహృ
ద్దృక్కమలార్కుఁడై కొలువు దిద్దినవిక్రముఁ గాంచె గద్దియన్. 10

అట్లు గాంచి యివ్విధంబున సంస్తుతించెను.

క. వక్రారిధారుణీశప। శాక్రమఘురోన్మత్తపుష్కలావర్త! ధరా
చక్రకుటుంబీ! జేజే। విక్రమ! విశ్వైకవీర! విద్యాధారా. అని. 11

నటి—ఆర్యా! సకలకవిమండలశిఖండరత్నం బగువిక్రమమహారాజప్పుడే మానతిచ్చెను?

సూత్ర—జవ్వని! యవ్వడి నవ్విశ్వంభరాజంభారియుం, బరిసరపత్రికోవిదవదనా

కృష్టం బయి విఘటమానకమలదళశీతలం బయినకటాక్షంబున సంభావించుచు ఈషదున్మిషితమందస్మితసుందరవదనేందుం డయి సాదరంబుగా నతని కిట్లనియె.

మ. కవి యుద్దండ! మదీయ పావచన మాకర్ణింపుమా ; కామధే
నువు వాణీయసి నీదువాణి ; కవితం దొల్కున్ విలాసంబు ; ల
ట్లవుటన్ గోరెద, నే రచింపు బుధవర్యా! మల్లికామారుతా
ఖ్యవిధానాఢ్యరసార్ద్రసత్ప్రకరణం బస్మన్మనఃప్రీతికిన్. 12

నటి—ఓహో! నామకరణము గూడ మహారాజే కావించినవాఁడు! ఇది మిగుల నచ్చెరువు. రాజత్వబుధత్వములు రెండు నొక్కనియందే యున్నవి!

సూత్ర—సుందరీ! నిశ్చయముగ నాశ్చర్యకరమే.

క. అనసూయ కవిజనంబుల । మనమునఁ, గస్తూరియం దమలినత్వంబున్
వననిధి-నక్షారత్వము । వనితా! భూపాలునందు వైదుష్యంబున్. 13

నటి—ఆర్యా! తరువాయి చెప్ప నక్కఱ లేదు. తెలిసినది. ప్రకరణవిరచనమునకుఁ బ్రభునానతి కారణము. ఇఁకఁ గవివర్ణనము గావింపుఁడు.

సూత్ర—భామా! మీమాంసకచక్రవర్తి, మహర్షి పుత్త్రుం డాపరమేశ్వరుఁడే యది యొనరించి యున్నాఁడు. విను—

ఉ. దండివి వేదతండమునఁ ; దర్కమునం దతి కర్కశుఁడవున్ ;
జండుఁడ వెల్లశాస్త్రముల ; శ్లాఘ్యుఁడవుం గవితాచమత్కృతిన్ ;
గండఁడ వాఱుభాషలను ; గావ్యములం గళలం బటుండ వు
ద్దండకవీ! తలంప నెడఁదన్ నిను నచ్యుత ముద్భవింపదే?" అని. 14.

నటి—అట్లయిన జన్మాంతరసంచిత మయిన మనపుణ్యసంచయము ఫలోన్ముఖ మయినది.

సూత్ర—సుందరీ! యందుకు సందేహ మేమి?

చ. చదువులసాన యోలగము ; చాల విచిత్రము గాథయున్ ; జతు
ర్విధ మగుమంజులాభినయవిద్యను నేర్మిన మెండినార ; మా
త్పదముఖదండకవ్యమలవాణి సుధాఝురి ; య న్నటుండవి ;
సదసున నాయకుం డిదిగో! సాంధ్యనటుండు సదాశివుం డిటన్. 15.

(సభను గూర్చి)

ఆ. వె. ఉల్లముల్లసిల్లుమల్లికామారుతం బనెడుప్రకరణంబు నభినవంబు
మీసమక్షమందు మేము ప్రయోగింతు, మగుఁడు సుప్రసన్ను లార్యులార. 16.

మఱియు నొక్క విజ్ఞాపనము.

ఉ. ఆదిని వేల్పుబాస నటు లాచతురాస్యునిచేఁ బ్రభూత మై
స్వాదురసప్రపూర్ణతను భాసిలుదానిఁ దెలుంగు సేసె వ
ద్దాదికులోద్భవుండు ప్రకటస్వకవిత్వుఁడు సుబ్బరాయఁ; డీ
రాదృతిఁ జిత్తగింపుఁ డిపు డాంధ్రరసజ్ఞులు తత్ప్రయోగముల్. 17.

(నడచి చూచి) అహో! యవ్యక్తమధురకోకిలాలాపములతో వసంతలక్ష్మి సాక్షాత్కరించినది. ఇదిగో!

ఉ. జుమ్మనుచుం జెవుల్ సొగసి సోలఁగ గానము సేయుఁ దుమ్మెదల్;
కమ్మని తావితో మరునిగర్వ మెల్పరఁగ వీచుఁ దెమ్మెరల్;
కొమ్మ లశోకదోహదము గూర్పఁ జెలంగెడు నూపురాళి; పూ
దుమ్మున వాసరమ్ము లగు ధూసరముల్ పొగడల్ హసించుటల్. 18.

(నిరూపించి) చూడు మస్మదనుగుణవ్యాపారమునే యీఋతువును నవలంబించినది.

ఉ. పంచమహృద్యకంఠపికపాళికలస్వనతానకృత్యముల్
మించఁగఁ, బల్లవాంగుళుల మెల్లనఁ జూతలతావిపంచి లా
లించి, వసంతవైణికుఁ డళివ్రజసుశ్రుతితంత్రి మీటుచుం,
బంచశరాసదృగ్యశముఁ బాడు జగత్త్రయమోహనంబుగన్. 19.

కావున యౌవనవతీ! నీ వీసమయము నాశ్రయించి సంగీతము పాడుము.

నటి—చిత్తము. (పాడుచున్నది.)

ద్విపద—మలయాలయమునుండిమారుతార్భకుఁడుకలకంఠసఖుఁడనంగమహేంద్రునకుసు
వల్లభుం డగుమంత్రి వాసంతుఁ డనఁగు మల్లిక నాదరింపఁగ వచ్చు నిదిగో! 20.

సూత్ర—హాయి హాయి

క. కోయిలలలనలకూజిత। మా? యల నాకెంపువీణియలకలకలమా?
హాయి యనిపించె రాగం। బీయది నీమధురగీత మెంతేఁగితిఁ దరుణీ.

సుందరీ! చూడు—

క. అనవద్యం బీవిద్యను। జనహృద్యం బీవిలాస సంపద గని, ని
న్ననుకొందు, నెందు కతననో।విను మాని, ధరం జరించువిద్యాధరిగన్.

పెద్దకాలంబున కిప్పుడు సముచితాభీష్టసకలవస్తుసంవిధానలాభంబునం జేసి దేశదేశంబులు దిరిగిన యీ ప్రయాసంబును మహాసంతోషమునకుఁ గారణ మయినది. నిజమే—

క. చిరకాంక్షితవస్తు వెటో। దొరకొనినఁ దైవఘటనఁ దొయ్యలి! యట ముం
దరఁ బడి బహుళతరదు। స్తరదుఃఖము లన్ని పరమసౌఖ్యంబు లగున్. 23

(తెరలో) భద్ర! భరతపుత్ర! చిరకాంక్షితవస్తు వని నీ వుపన్యసించిన విషయము గడు లెస్స యయినది.

సూత్ర—(చూచి) కుసుమపురంబు పఱిగడయాశ్రమంబున నివసించు మహాయోగేశ్వరి మందాకిని తనశిష్యురా లగు సారసికతోఁ గూడ నిలాగుననే వచ్చుచున్నది. కాఁబట్టి మనము సముచితసంవిధానంబునకయి పోవుగము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

—ప్రస్తావన.—

(తరువాత ముందు చెప్పినట్లు మందాకిని ప్రవేశించుచున్నది)

మందా—బిడ్డా! సారసికా! యిది సత్యమే సుమీ.

"క. చిరకాంక్షితవస్తు వెటో। దొరకొనినఁ దైవఘటనఁ దొయ్యలి! యట ముం
దరఁ బడినబహుళతరదు। స్తరదుఃఖము లన్ని పరమసౌఖ్యంబు లగున్."

సార—భగవతీ! దుఃఖములు గూడ సుఖములగునంతటి చిరకాంక్షిత వస్తుసంఘటనము మీ యనుభవమున కిప్పు డేది వచ్చినది?

మందా—(తనలో) ఓహో! యింతకు ముం దిది దేవతార్చనమునకుఁ బువ్వులు దేరఁ బోయినది గదా! అందుచేత నిప్పుడు నడచినవృత్తాంతము దీనికిఁ దెలియదు. (ప్రకాశముగా) విశ్వావసుని కూఁతు రగు మల్లిక యెడల నాకుఁ గల వాత్సల్యాతిశయ మెట్టిదో నీ వెఱింగినదానవే గదా! చెప్ప వలసిన దేమి? ఇప్పు డీకుసుమపురోప శల్యవాసంబును, జిరపరిచితదేశ విరహంబును గూడ నా కందువలననే. మునుపు నేను—

ఉ. భూధరరాజపుత్రి మృగపోతములం దయఁ బెంచుచోట్ల, వి
ఘ్నాధిపుచెక్కరాఘుల నశోకహముల్ మహిఁ ద్రెళ్లుచోట్ల, వి
ద్యాధరబాలికల్ మారునియద్భుతలీలలు వాడుచోట్లఁ, బల్
సాధులసంగతిం దుహినశైలవనంబుల నుండుదానఁ జా. 24

యోగవిద్యను నాకు సతీర్థ్యం డయిన విద్యాధరామాత్యచక్రవర్తిని విశ్వావసు నెడఁబాసిన బెంగసయితము దానిచేతనే తిరోహితం బయినది.

సార—ఏ మిది! భగవతి యంతరంగభృంగము కేవలము మల్లికయందే తగిలి యానందించుచున్న దన్నసంగతి నే నెన్నఁడు నెఱుంగ నయితిని.

మందా—ఇది మాత్రము సుప్రసిద్ధమే. విను. కుంతలేశ్వరునిమంత్రి యగు బ్రహ్మదత్తునికిఁ గుమారుఁడు పదునాలుగువిద్యల పాండిత్యంబునను గౌశ యాయుధాభ్యాసంబునందును నాతిలేతినవాఁడు మారుతుఁడు, తమ పరమాప్తబంధుని మగధేశ్వరునిఁ జంద్రవర్మను సందర్శించుటకుఁ, దండ్రిచేతఁ బ్రేషితుం డయి బహుసైన్యసమేతంబుగా వచ్చి యీ కుసుమపురీోద్యానంబుల నాలోఁ గూడ నున్న వాఁడు గదా !

సార—అగును భగవతి! మొనిరేయిఱపునఁ జెఱకువిలుకాని మఱపింపఁ జాలినయా మంత్రిపుమారుఁడు రాజమార్గమున వచ్చుచుండఁగా, నాతనిఁ జూడ వలయు నని పరుగుపరుగున మేడ లెక్కిన చక్కరబొమ్మల విస్మయవికసితపక్ష్మలస్నిగ్ధవిశాలలోచనంబులచేత వాతాయనంబుల కొనాఁడప్రయత్నంబుగాఁ గువలయదామరామణీయకంబు సంఘటిల్లినది.

మందా—అతనియందును నాహృదయమునకు మల్లికానిర్విశేష మయిన పక్షపాతమే సుమీ.

సార—భగవతీ! యందుచేతనా మీరు తఱుచుగా నప్పుడప్పుడు మారుతుఁడు మారుతుఁ డని ప్రశంసించుచుందురు.

మందా—పరస్పరసదృశగుణశీలరూపాభిజాత్యు లగువా రిరువురకును దైవికముగా నిప్పు డిక్కడనే యన్యోన్యదర్శనలాభము సంఘటిల్లినది. అందుచేత నా యానందము వర్ధిల్లుచున్నది.

సార—భగవతీ ? దర్శనమాత్రమున నేమి ప్రయోజనము ?

మందా—బిడ్డా! దర్శనమాత్రమే కాదు. అయ్యాదన నది సందు చేసికొని యపరంట నేసెడు తుంటవిలుకాని క్రొవ్వాఁడిపువ్వునారసంబుల కొక్కసారిగ వా రిరువురు గుఱి యయినవారు. అప్పుడు వ్రీడావిస్మయవిలాసమంథరంబులయి, విదగ్ధజనైక గ్రాహ్యంబులయిన తన యాకారంబులచేత గాఢకఠోరస్మర వికారము మల్లిక వెల్లడింపనే వెల్లడించినది. ఎట్లంటివా ?

సీ. విను రతిభావానువిద్ధముల్ సవ్యాజభావగర్భస్వభావంబు లగుచు
బ్రస్ఫురత్పక్ష్మతారకభాసురంబులు ధారాప్రవాహసంచారు లగుచు
స్నిగ్ధముగ్ధంబులు స్మేరలోలము లైనమధురలోచనవిభ్రమములు గలిగి
గండస్థలన్యస్తకస్తూరికాపత్రలతికలు చెమటబొట్లను గరంగఁ
దనువునం దెల్లఁ బ్రౌఢకదంబకుట్మ। లాభవిక్రృతి యొకొకొక డంకురించి
యపు డనిర్వాచ్యపంచబాణాసమాన। చాపనైపుణి దోఁపించె నాపె రూపు.

సార—భగవతీ! మారుతునియవస్థ యప్పు డెప్పగిదిం జూపట్టెను?

మందా—తే. గీ. మారుతుండును సామోదమంథరదర హాసమల్లికనటువీఁగఁ జేసిచాలఁ
దర్క్యసుషమామరందమగ్నాన్యవిముఖ, మంజులకటాక్షభృంగాళిమరలఁజేయు

సార—భగవతీ! తగినదానికిఁ దగినవానిని గూర్పఁ దలఁచిన తమ్మిచూలి యారంభ మిది యతిరమణీయము గదా!

మందా—బిడ్డా! వేయేటికి?

క. నాచేఁ జిరవాంఛిత మగు । నీచెలుతల పెండ్లిఫలము నిదురాగకుజం
భేనుటకై వివిధముగా । నా చతురాననుఁడు బీజ మారోపించెన్. 27.

సార—(అనుతాపముతో) భగవతీ! యారట్టేశ్వరుం డగుసింహవర్మకు నమాత్యుం డయిన శంబరకుండు మల్లికను రాజముఖంబున నడుగుచున్నాఁడు గదా!

మందా—(సావజ్ఞముగా) వానిని దిరస్కరించుట యెంతపాటిపని?

సార—భగవతీ! యది సత్యమే. మీనయప్రభావమున కిది యెంతలోనిది?

మందా—బిడ్డా! చూడు—

తే. గీ. మారుతు నలోకసామాన్యు మరగినట్టి, మల్లికను శంబరకునకుఁ జెల్ల దీయఁ;
బారిజాతంబుమీఁదను బ్రాఁకుబాల వల్లికనుగూర్చునెవఁడు కింపాకమునను?

(సానందముగా)

ఉ. రామము సుమ్మి వీరల పరస్పర మానానురాగబంధనం । బు;

(సనిర్వేదముగా)

ఈ మెకులీనకన్య, చరియించును దాఁ, బితృశాసనంబునం । దు

(సవితర్కముగా)

ఏమగునోగదా జతనము?

(నిట్టూర్పుతో) ఎంచఁగ నీదృశ మైనవానిలోఁ ।
గాముఁడు సర్వతాంత్రికశిఖామణి కేవలముం బ్రమాణ మౌ. 29.

సార—భగవతీ! బాల్యసులభం బయినచాపలం బీనాలుక నూరకుండ నీయమిం చేసి నే నొక్కటి యడుగఁ గోరుచున్నాను.

మందా—బిడ్డా! నిస్సంశయంబుగా నడుగుము.

సార—అట్లు విషయభోగతృష్ణను విషప్రాయముగా నెంచుకొని విశ్వావసుప్రముఖ దివ్యపురుషులతోడ బద్ధసఖ్యం బయినభగవతిమానసంబు మానుసులయెడలఁ పక్షపాతపరవశం బేల యగుచున్న దని శిష్యురాలి సందేహశల్యము.

మందా—కుమారీ! తెలుప రానిరహస్యము నడిగినదాన వయితివి గదా! కానిమ్ము.
(చెవిలో) ఈలా గీలాగు.

సార—(చేతితో నోరు మూటుకొని సవినయముగా నాలించి) అహో! మల్లిక మహాప్రభావసంపన్నురాలే? నే నింతకును మానవసామాన్య యనుకొన్నదానను. మీరు చెప్పినట్టే కానిపక్షమునకు సకలలోకలోచనాసేచనకం బయిన తాదృశ లావణ్యరేఖ యేకారణమున నామెకుఁ జేకూఱఁ గలదు? ఊరక యిట్టివారియందు నట్టివారియందు భగవతి యేతీరున స్నేహసారము గానఁబఱిచెదును?

మందా—బిడ్డా! నీకుఁ జెప్పిన యీ సమాచారము వేఱొకచెవిని బడఁగూడదుసుమా.

సార—చిత్తము భగవతి! నేనంత రాటినోటిదానను గానుగదా!

మందా—సరేకాని యిదిగో నాకు స్నానవేళ యయినది. అష్టపుష్పికావ్రతంబునకుఁ గావలసిన యుపకరణంబుల నీవు సిద్ధపఱుపుము. ఇక్కడనుండి యింటికి వెళ్లుమల్లికతోఁ గూడ నంపఁబడిన మన కాళింది యింకను దిరిగివచ్చినదికాదు.

సార—అట్లే సిద్ధపఱిచెదను భగవతి!

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు. విష్కంభము)

తరువాతఁ గామయమానావస్థుఁ డయి పటకుటీరస్థుఁడు మారుతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

మారు— ఆహా—

శా. ఆ విద్యాధరకన్యయో? నరులకుం దత్పుణ్యసంప్రాప్త యా
లావణ్యామృతసాగరోత్థితనవలక్ష్మీందిరాదేవియో?
హా! విజ్ఞాతము, చంద్రచందనసుధాజ్యోత్స్నామృణాళాళిఁ బూ
వుందూపులజోదుమాయ గడఁగెన్ మోహింపఁ జేయన్ ననున్.

(గగుర్పాటుతో)

చ. జగములఁ జిల్కుచున్ సుధను సంతసపెట్టుహిమాంశుపాదముల్,
మృగదృశమోముఁజందురుని మెచ్చి యటం జొరఁ బోలుఁ; గానిచో
నిగిడి కటాక్షనాళముల, నెమ్మొయి జీవము దేర్చి, పాపుచుం
దగ, నమృతంపుసోన లెటు నన్ దడుపం గల వాక్షణంబునన్?. 81

అహా! యానీరజాక్షి నెమ్మోము సర్వానవద్యము గదా!

ఉ. క్రొమ్ముడి కింద్రనీలములకు మ్ముడి; బందువు లిందువా మెమో
మమ్ముడి కల్మిలేముల కహో నడుమన్; దమక్రిందివానికిన్
ముమ్మర మైనభారములు ముద్దియచన్నుగయుం బిఱుందుఁ; జెం
దమ్మిలె పో పద్మములు; యథార్థము నెన్నడ లాజ్ఞ లుంచకున్. 82

(ఆలోచించి)

చ. సిరికి నివాసమైన సరసీరుహ మెవ్వఁడు సేసెనో, మహా
త్తరజగదీక్షణోత్సవము తచ్ఛశిబింబ మెవం డొనర్చెనో,
గరగరికల్ ఘటించుమతికాళలి మీనుసిడెంబు వానికాఁ
పుర మగునమ్మృగాక్షి మెంగమున్ సృజియించినవాఁడు వాఁడెయా. 33

(మరల నాలోచించి) అయినను నాయీయాయెన్నిక క్రమ మయినది కానేరదు.

ఉ. ఓహో పోల విశ్వనయనోత్సవదం బతులంబు పక్ష్మలా
క్షీణితాననంబు పరికింపఁగఁ బంకరుహాంబు? పాప మా
దీపితపూర్ణమావిధుమదం బల దే నలవాంఛ, వానికిం
దోఁప దదేమి పూన స్మరదోర్గతచాపముఁ గల్వరేపముల్? 34

ఆహా! వివిధము లయిన యీ మెవిలాసముల చేత సంచలించెడు నాధైర్యముఁ గుదురుపఱచుకొనఁ జాల కున్నానే!

తే. గీ. సురుచిర భ్రూవులను నొప్పు సుదతి త్ర్యస్ర
తరళమంథరముగ్ధమందత్రిభంగి
మధురదృక్పాతముఖచారిమముఁ దలంచు
చిత్తమున నూరు నేమె మెవృత్తు లెన్నొ. 35

సర్వథా దుర్లభవస్తువు నపేక్షించుచు దీనుఁడ నయి నన్ను దుఃఖపెట్టుకొనుచున్నాను.

ఉ. భూరితరంబులైన తపముల్ సవరించినఁ బొందరాని దా
నీరజపత్రనేత్రి; యిది నిక్క మెఱింగియుఁ గోరుచుంటి; నీ
హారధరాధరేంద్రమకుటాంచితచారువిలాసమాల భా
గీరథి నక్కటా మలయగిర్యధివాసి పరించుకైపడిన్. 36

వలవు లేనివాలుఁగంటికయి మేలుపడిన నావంటివానిని విదగ్ధజనంబులు గోష్ఠీమధ్యంబులం బరిహసించుటయుఁ బాటిల్లును గదా!

చ. తనయెడ రక్తి లేనివనితం గని మేల్పడినట్టివాఁ డనం
గలిగుటి కూర కగ్గ మయి గోష్ఠులయం దపహాస మొందు; నె
వ్వని దెసముక్కుపల్ శరవిపాండుకపోలము లేణశాబలో
చనలు ధరింతు రప్పురుషుజన్మము జన్మము పో తలంపఁ గన్. 37

(అశంసముతో)

ఉ. అంచలకుంఠితంబు లగు టడ్డముగాఁ బ్రసరించు టశ్రులా
ల్యాంచిత కాట, సోగ లగునక్షుల నైజపువిభ్రమంబు లో;

యించుక నన్నుఁ గావ మది నెంచినమాఱువిలాసచేష్టలో;
గాంచక నిగ్గిసీ! యెడఁదఁ గ్రమ్మెడి నాస లెవో ఘటింపుదున్. 38

అటు కాదు. అమహేంద్రద్వారదగమన నాయింద్రియమాల భ్రమపెట్టినది. అందుచేతనే యట్టివి కాని వయినను నయ్యయివికారంబులు సాత్వికంబు లని నేను దలంచుచున్నాను.

క. మరుపేరైంద్రజాలికు। కరమున విలసిల్లుపింఛికయు పోలె నహో!
తరళాక్షి నాదుచిత్తము। పరిపరివిధములను భ్రాంతిపఱుపం దొడఁగెన్.

ఆసమయమందు—

ఉ. చెమ్మట లూరెఁ జెక్కులను; జేతులు జాఱె; స్ఫురించెఁ బాముకా
గ్రమ్మధరోష్ఠమున్; మొగిడె రాగకషాయితదృగ్యుగంబు; కన్
బొమ్మ నటించెఁ; గంపమును బొందెఁ దొడల్; పులకించె దేహ మా
కొమ్మకు, నూర్పు గాడ్పుల దుకూలమునంచలముం జలించెఁగా. 40

ఔరా! యనన్యాపేక్షం బయి యీచిత్త మాచంచలాక్షియొద్దకే పరుగు వాఱుచున్నది. కాని. దీని నిట్లు ఉపాలంభించెదను.

చ. అదలుచునొజ్జ యైనవినయంబు గణింపక, సిగ్గుబోటికే
ల్విదలుచుకొంచుఁ బోఁ గని వివేకసుహృత్తు, నిసుం ద్యజించె; బా
ల్యదశ మొదల్ సదా పరిచయంబు గలానిని నన్ను నమ్మ వో
హృదయమ! యమ్మృగాక్షి యపరీక్షిత; యే మిది నీక్రమం బహో? 41

ఔరా! మన్మథుని ప్రసాదకోపంబు లెంతనిలుకడ లేనివి!

ఉ. కప్పురపుంబరాగముల, గంధరసంబుల, నన్, హిమాంబులన్,
జిప్పిలుప్రేమ వెన్నెలలచే, నమృతంబులఁ దొప్పఁదోఁచె న
ట్లప్పు; డిఁ కిప్పుడో, శివశివా! పెడఁబాయుఁగ బాలఁ, గాలపు
న్నిప్పును గాల కూటమును నిర్ఘృణుఁడై యడరించు నాపయిన్. 42

(ఆకసమువంకఁ జూచి)

తే. గీ. కనికరం బేది, నామీఁదఁ గరకుటంప
చిచ్చుఁ జిమ్మెద వోరనొప్పి మచ్చెఱుంగ;
వకట! విషమాస్త్ర! చండీశునలికదృష్టి
పా లయిననాఁటి నీపడ్డబాధఁ దలఁపు. 43

(నిట్టూర్పు పుచ్చి) నే నీబాధ యెవ్వరితోఁ జెప్పుకొందును? నగరదర్శన కుతూహలంబునం బోయినకలకంఠుఁ డింకను రాఁ డయ్యెను.

(సంతాప ముకుళితలోచనుం డయి యున్నవాఁడు. తరువాతఁ గళకంఠుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

కల—(ఆనందముతో) కుసుమపురమును జూడఁ బోయి, యమాత్యవిష్ణురాతుని యింటివీథిఁ జేరఁగానే యదృష్టవశమునఁ గన్నులు కలిగినందుకుఁ దగిన ఫలము లభించినది.

ఉ. క్రొమ్మెఱుఁగట్లు మేఘమునఁ, గోమలియోర్తు మహేంద్రనీలహ
ర్మ్యమ్మున బోటులం గలసి యాటల నుండఁగఁ, గంటిఁ దొంటిభా
గ్యమ్మునఁ; గొమ్మయుం దపనజాంబుచలత్కువలాభముల్ కటా
క్షమ్ములు చిమ్మె నాపయిని, గమ్మలు బొమ్మలు నెమ్మె గుల్కఁగన్. 44

(నడచి) పట్టణములోనికిఁ బోయి యున్నచోటున నిందనుకను నేను, జగదానందమాకందకందళనమలయమారుతుం డగుమారుతునిఁ బ్రియసఖుని సందర్శింపఁ జాల నయితిని. కాఁబట్టి నాకన్నులు నిజముగాఁ జిరకాలోపవాసము చేసిన ట్లుండి తద్దర్శనామృతపారణమునకు వేగిరపడుచున్నవి. ఇప్పుడే యాశ్రమమునుండి విచ్చేసి, పరిజనుల నందఱ నవలి కనిచి, యొక్కఁడు నేమో యాలోచించుకొనుచు నుడుఁగుఁజెలికాఁడు పటమండపమున నున్నాఁడని ప్రతిహారి చందనలత చెప్పినదిగదా! నే నిప్పుడు లోనికిఁ బోయెదను. ఇదే గుటాగారపుద్వారము. (ప్రవేశమభినయించి చూచి విచారముతోఁ దనలో) ఏమిది! ప్రియవయస్యుఁడు చింతాతిభారమున మ్రానుపడినట్లు, చిత్రించినట్లు, వ్రాసినట్లు, తాపినట్లు, తగిలించినట్లు, నిశ్చంచలభావంబునఁ గనుపట్టుచు, నిట్టూర్పుగాడ్పుల హారవల్లరు లల్లలాడ, ననిచినకడిమిమ్రానిం గ్రేణి సేయుకంటకితకమనీయకాయంబుతో, మానసంబునం బాటిల్లినయేదేని గాటంపుటారాటంబున నస్వస్థత గలిగి యున్నట్లు గానఁబడుచున్నాఁడు. (తేఱి చూచి) ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము!

క. మానినికను దెలి కీతఁడు। గానిలుచును గడిఁది మేనికాఁకల నోహో
యానకొలుపు నయనంబుల। వేసఁగిసెగసోఁకుగంధవిటపియుఁ బోలెన్.

(ఆలోచించి) మొట్టమొదటిపాటున నోర్వఁ దరంబు గానిమన్మథావేశము కొట్టకొన నితఁ డిప్పు డధిరోహించి యున్నవాఁడు. ఇది యథార్థము. కాని యొడల నివిధ మైనహృదయజ్వరంబున శోషిల్లుచుఁడియు, నిదాఘతాపంబునం జిక్కి పోయెడుభాగీరథీప్రవాహంబునుంబోలె నితఁ డభిజాతశోభాతిశయుం డెట్లు లయ్యెడును? అయిన నాశ్రమగతున కనంగవికార మనుట మా

త్రమ సరిపడి యుండ లేదు. కాని. తెలిసికొనియెదను. (దగ్గఱఁ బోవుచున్నాఁడు.)

మారు—(కనులు దెఱచి కరయే) చెలికాఁడా! కలకంఠుఁడ! (ఈయర్ధోక్తినే) ఇక్కడఁ గలకంఠుఁ డెక్కడ?

కల—(తనలో) ఏమీ యీస్నేహపారవశ్యము! ఈదృశావస్థయందును నన్నే యీతఁడు తలంచుకొనుచున్నాఁడు! (ప్రకాశముగా) వయస్య! నీ కసమయమున నేల యీకాతరత్వము? గుట్టలను రాకొట్టఁ జాలినదిట్టతనం బెప్పట్టునకుఁ బోయె?

ఉ. వ్రాలిచి తేల కేలను బ్రభాతసుధాకరపాండురాననం?
బేల దృగశ్రువారికణము లీగతి ఱెప్పల నప్పళించు? ను
ష్ణాళువుగా రదాంశుకము శ్వాసము మేరను మీఱ నేల? నీ
మే లగుమే నిదేమి సఖ! మిక్కిలి గాసిలుఁ? దెల్పు నిక్కముగ. 46

మారు—నీతోఁ గాక మఱి యెవ్వరితోఁ దెలుపుదును? ఆలకింపుము. ప్రాణసఖా! నేఁటియుదయము మార్తాండమండల మింకను దనపాడుపుఁ గుసుమంపుఁ గెంపుసొంపు మాయమిం జేసి, వాసరలక్ష్మీచరణలాక్షారసపిండంబునుం బోలె నంతరిక్షాశోకవృక్షపుష్పగుచ్ఛంబునుం బోలెఁ జూపట్టు చుండఁ, బరిమితపరివారంబుతో బయలుదేఱి, యద్భుతయోగప్రభావ యని మును నేను వినుచు వచ్చినమందాకినిని సందర్శింప వలయు ననుకుతూహలంబున, జింకలు గొంకుజంకు లెఱుంగక ముంగిటఁ దిరుగుచున్న యామెయాశ్రమ మీచేరువ నుండఁగా నందుఁ బ్రవేశించి, మంచుఁగొండనుండి వెడలి వచ్చిన మందా[illegible] చందంబునఁ బావనగంభీరప్రసన్నమధురాకృతి యగు నామెదర్శనమును జేసికొంటిని.

కల—తరువాత?

మారు—అనంతర మాక్షణంబునఁ, దుంటవిలుకాని వింటినారిక్రేంకారంబు ననుకరించుచు, గంటలయొడ్డాణము లోనుగాఁ గలనగలకలరణనంబుతోఁ గలసి, యింద్రియాభినందనం బయిన మణినూపురంబులఝుణఝుణత్కారంబు నావీనుదోయికి వినవచ్చిన దయ్యెను. అంతలోనే యచ్చటఁ జేరువ నున్న కాత్యాయనీదేవి యాలయము చెంగటియారామవాటియందు, ముందు నడిచెడి పెగ్గడుల కరతలంబులఁ దలతలమనియెడు పయిఁడిబెత్తంబులం గనుంగొని మెఱుంగుఁదీఁగ లని యాశ్రమశిఖండిమండలం బానందతాండవంబు గావింప, మానికంపుఁగాముల నేవు నూపువీచోపులం బూని కోపుల నల్లనల్లన వీచుచున్నజాణ

లగుబోఁగంపుఁబువ్వుబోణుల మణికంకణంబుల ఝణఝణలు, చేరువతమ్మికొలఁకులయలల మొత్తమ్ముల నూయాల లూఁగురాయంచలఁ జేరఁ దీయఁ, బయికత్తినపగడంపుఁగావుల నుల్లసిల్లెడు వెల్లగొడుగులు వెన్నెలపులుఁగులకుఁ జలివెలుఁగులవిభ్రమము గలుగఁ జేయ, నాకసంబున నకాలశక్రధనుస్సంపాదకంబు లగునాభరణప్రభలతో, నడక లలవడినసొగసుఁబూఁదీగలం బోలె నత్యుదారవేషంబునం దేజరిల్లు[illegible]దయానలసందోహం బాకస్మికంబుగా నాకందోయికి విందు సలిపెను.

కల—ఓహో! తరువాత ?

మారు—అటుపిమ్మట మిత్రమా! యేమని చెప్పుదు?

చ. అమృతవిలిప్తవైద్యుతచయప్రతిమం బయి యర్కతేజముం
గముచుమహోజ్జ్వలత్సుషమ గాఢనిమగ్నతఁ జెంది, నూత్నర
త్నముకురమధ్యబింబసమధామశరీరముతోడఁ గాన వ
చ్చెమదనదేవతం దలఁపఁ జేయునొ కానొక లేమ యామొగిన్. 47

అట్లు గాన వచ్చి, తన కనుంగుదంట నెచ్చెలి యొసంగెడుకయిదండ నంగీకరించి, వలుఁదపిఱుఁదుల బరువునంజేసి యలసాలసంబు లగు నెన్నడలహొయలునం జలియించు నడుగుఁజెందమ్ములకెంజిగులం జగతి యెల్లం జిగిరించినట్లు గోచరింపఁ, దామరదోయిని హాయిగా విశ్రమించినరాయంచపెంటిజంటకుం జత వచ్చెడునుద్గుంజితమణిమంజీరయుగళంబు మంజులంబుగాఁ బంచశరచాటుప్రబంధపారాయణంబు సేయుచుండ, జవజవలాడునన్నువకవుఁదీవియకపాయంబు వచ్చునో యనుభయంబునంబోలె మొరయుచుం బొరలుమణిమేఖలాకలాపంబు నునుఁబట్టువలిపసరిగదువ్వలువను నెఱులు గొలుప, నలుపంబుగా నదురునదుటుబటువుగుబ్బలబయిఁ బయ్యంట కొసంత యోసరిల్ల, నెమ్మోముఁదమ్మికమ్మవాసన కాసించి పయిపయిం బొలయునలికులంబులయావలికిం గడు నులికినకలికికనుదోయితళుకుబెళుకులు నింగికి నీలాలు దాప, నుంగరంపుముంగురులకొసలు సోఁకెడునొసలి కుంకుమలలామంబు మత్తాళిగాళులూను మంకెనపూవుపొంకంబు సూపఁ, జూపఱకనుంగవలకు వెలుంగు వేడుకలం బరిఢవించు నవ్యాజవివిధవిలాసంబులతో నాభాసురాంగి యస్మదభిముఖంబుగా నేగుదెంచెను.

కల—తరువాతఁ దరువాత?

మారు—అటుపిదపఁ దదాగమనసందర్శనకుతూహలంబునఁ దొందరగా లేచి మందాకిని, ప్రథమప్రధావితమానసుని నన్ను వెంటఁ బెట్టుకొని, కొన్నియడుగులు నడి

చి, యాకడ నాకుటెంటెముంగిట. నేలకొరఁగలు గాఁగిలించుకొన్న గున్నచీఁ
కటిమాఁకుక్రిందను గూరుచుండెను

తరువాత—

ఉ. ఆకయిదండ యిడఁజవరాలొన్నెసెఁగను దోలఁ జూప, న
న్నాక విలాసవిస్మయమయామృతదృష్టిఁ దరిమించుచుఁ, బిశా
కైకనుపట్టియుం నడుమ, నట్టిది కానటు లెట్టు లెట్లొ మం
దాకిని యున్నపట్టునకుఁ దా నరుదెంచెను మెల్లమెల్లగన్. 48

కల—చెలికాఁడా! యిది చూడఁగా నామె హృదయమును గొండొక యనంగ
వికారంబునఁ జొందితఁ బయినట్లే పొడకట్టుచున్నది

మారు—వయస్యా! తత్సమయమున—

గీ. అమృగేక్షణ చేరువ యైనకొలఁది । నిబిడతమ మైనతత్కాంతి నేత్రకోశ
ముల సుధారసపూరంబు వోలె నింప । నవల మిటియైనఁ గాన లేనైతి నేను.

కల—అహో! యటిమహాస్సంభారము మనుజమహిళాదుర్లభము గదా. తరువాత?

మారు—ఉ అపయి నెంతయేని యుఁ బ్రియత్నమునన్ సకలాంగకంబులన్
నైపుణిఁ జూపు నేఁ బఱపి, నవ్యవిలాససురద్రుమంజరిం
దాపున నాపెఁ గన్గొని, విశాకున నుండ, నరూయనో యనన్,
జాపము వంచి మోహనపృషత్కము కాముఁడు గ్రుచ్చె నాయెదన్ 50

కల—సఖుఁడా! యింక నాశ్చర్య మేమి?

గీ. వదనవక్షస్స్థలీవామభాగములను । బ్రహ్మవిష్ణ్వీశు లెవ్వని ప్రభుతఁ బెనుతు
రాజగత్త్రియవిజయదీవ్యద్ధనుండు।మరుఁడొరుల నేయుటరయవిస్మయము గాదు

మారు—తరువాత—

ఉ. నందనదేవతాళిచిఱునవ్వులపువ్వులదండ, బాలచ
న్నంగు బ్రేలుతన్యముఁ గనుంగొనినాఁడ నొకండు; దాన, నా
సుందరిమోముఁదమ్మినినె సు మ్మరియాడు నళుల్, తదాశ్రమం
బందలిమాఁకుదీఁగలలతాంతము లన్ని తృణీకరించుచున్. 52.

కల—మిత్రుఁడా! యిదియు ననితరసాధారణ మయిన యామె యాభిజాత్యమును
సూచించుచున్నది.

మారు—తరువాత—

ఉ. కోమలి యాక్షణం బవట గుబ్బలపై నరజాఱుపయ్యెదన్
వేమఱు ముద్దుఁగేలిమునివ్రేళులతో సవరించుకొంచుఁ, దా

సోమరిమారుతంబునను సుంత చలించెదునల్లగల్వచె
ల్వామడ నుంచుచంచలకటాక్షములం బోలయించె నాపయిన్. 53.

మిత్రుఁడా! నే నాసమయమున నెంతో సేపు—

శా. పారాతీతవిలాసముల్ వికసితవ్యాజిహ్మముల్ మంథర
స్మేరాకేకరతారముల్ తరళముల్ స్నిగ్ధంబులున్ ద్వ్యస్రస
భ్రూరింఖంబులు సాశయాశ్రులవముల్ ముగ్ధంబు లౌనా మెళ్ళం
గారోదారవిశాలనేత్రములకుం గాఁజాలితిం బాత్రమన్. 54.

కల—(తనలో) ఈనేత్రములవికార మకారణము గాదుగదా!

మారు—చ. అతులితవిభ్రమంబు లగునంబురుహాక్షి చలత్కటాక్షముల్
ప్రతిఫలితంబులై, యవయవంబుల నన్నిటిఁ గప్ప, నాయెడల్
హితుఁడ! సహస్రసంఖ్యగలదృక్కులు గిరిక్కటియంగ నున్నత
చ్ఛతమఖుమూర్తితోడ నెఱసామ్యముఁ గాంచెను దత్క్షణంబునన్. 55.

కల—ఇది యంతయుఁ దత్తరంగితదృష్టివిలసితము.

మారు—సఖుఁడా! నా కప్పటినుండియు నొకసందేహము గలిగియున్నది. నీవది తీర్పవలయును విను.

చ. కరఁగుహిమాంశుని స్రుతులకైవడి చల్లని తత్కటాక్షముల్
గురియుట నాపయిన్ మయి గగుర్పొడిచెన్; సరి గాని, చూడ న
బ్బురమిది; మల్లెమొగ్గలను బోలెడు చెమ్మటబొట్లు గూడ నే
పరణిని నాకు నయ్యెదన, సంభవితెం జెలికాఁడ! తెల్పుమా. 56.

కల—(చిఱునవ్వుతో)

క. వనితకడకనుల కొల్లా। దనతాపనములు నిసర్గధర్మము లందున్
మునుపటియది కడ నుండిన। వెనుకటి దెడనున్నఁ, బడయు విపులబలంబున్.

మారు—తనంతర మితరులకుం గాన రాకుండఁ, బ్రోడనెచ్చెలి ప్రేలితోడ సైఁగ సేయ, నిర్గమించు యులికిన ట్లయినయుదీఁగతో, నాకెదురుసేసిన మొగంబును మందాకిని కభిముఖంబుగాఁ ద్రిప్పి

గీ. అప్పు డారక్తకోకిలావ్యక్తమధుర। భాషణమున, నమోభగవతి యటంచు,
నన్నుఁ గ్రేఁగంటఁ గనుచునే నవలయల్లఁ।జలితమధుకరమైనయాదలనువంచె.

కల—చతురత గల చెలిమికత్తియ కట్లు సముదాచారమునఁ బ్రవర్తింపఁ జేయుట సముచితంబె కదా!

మారు—చ. చేకొను నక్షమాలికను జెచ్చెర మీనుకొనం దగిల్చి, తా
నా కవినమ్రమూర్ధమల నల్లనఁ దాఁకుచుఁ గేల, బిడ్డరో!
నీకు గుణానురూపుఁ డగు నెయ్యపుభర్త లభించు నంచు, మం
దాకిని యిచ్చె దీవనను, న న్నవలోకనమూలఁ బొనర్చుచున్. 59.

కల—దీనిచేత వయస్యుఁడే యనుగుణుఁడని యామె గనఁబఱచినది. తరువాత?

మారు—అటుపిమ్మటఁ గ్రమ్మఱ గృహమునకుం బోవఁ గృతప్రణామ యగు నామె తో మందాకిని,,బిడ్డా! యీతఁడు నిజనయప్రభావావర్జితసకలచతురంతవీరమణి మకుటోల్లిఖితచరణపీఠుండును, త్రిభువనమంగళపుణ్యావదాతకర్ముండు నగు కుంతలేశ్వరామాత్యునకు బ్రహ్మదత్తునకు, క్షీరవారాశికి నిశాకరుండును, చందనగిరికి గంధవాహుండునుం బోలె సంభవిల్లినవాఁడు, సమాజహారప్రకాండలాంఛనుండు, గౌరీప్రసాదలబ్ధుండు మారుతుండను మంత్రికుమారుండు. ఈతని గుణపరిజ్ఞానంబున నీవు సంభావింప వలయు''నని యానతిచ్చినది.

కల—(విస్మయముతో) అహో! మందాకిభగవతి మహాప్రభావశాలి. తాను హిమాలయపర్వతకటకంబునుండి విచ్చేసిన దయ్యును, దనకపరిచితులయిన తండ్రిగారిని దెలిసికొన్నది. వరలాభవృత్తాంతమును గూడ వర్ణించినదే.

మారు—అట్లు నా యభిజన్మమాయమ్మ పొగడ, బాల నను వీడుకోల్వేఁడుభంగిఁ దోఁచె
నపుడు సానందసస్పృహసానురాగ సబహుమానసవ్రీడలోచనముచేత.

అంత నేనును, భగవతీ! సకలేంద్రియవశంకరం బయినయీ [illegible]రాలి దర్శనంబుచేతనే సంభావితుండ నయినవాఁడను. ఈమె యింక నిజగృహంబు నలంకరించి క్షణవిరహానిస్సహంబు అయినబంధుజననయనంబుల నానందంబు నొందింపను గాక. అనుటయు ససంభ్రమసౌవిదల్ల సందర్శిత సరణి యగుచు. నాశ్రమ సమీపంబున నున్నకర్ణీరథంబు సవిధంబునకు [illegible]నమానసంబుతో సపరివారంబుగా నిర్గమించినది.

మ. సరి ముప్పాలిటు ద్రిప్పి మో మెడనెడం జంద్రాస్య యేమేమొ నే
ర్పరి యా వెంబడివచ్చు నెచ్చెలియతో భాషించుచున్ నాలతో,
స్మరవేధోస్త్రసదృక్షమౌ నిజకటాక్షం బక్కటా! నా హృదం
తరమం దోడక మాటిమాటికి సఖుండా! గ్రుచ్చి విచ్చేయుచోన్. 61

నా వేదన యేమని చెప్పుదును?

మ. కామునిం గాటి ఘనవ్యసాయకసమూహంబుం దీక్ష్ణదీప్యత్కటా
క్షమహాస్త్రం బని వ్రేసి యామె విడువం, గాయంబునం దాఁకి, నా

కమృతంపుంజడి యారుఁగా యపు డనుంగా! దూరమై యుర్వశా
యమూలం గోయక కోయుచున్న దది గాయం బేమి గాకుండఁగన్.

కల—(తనలో) అతిగాఢ మయినయీయభినివేశము మరలింప రానిదిగాఁ దోఁచుచున్నదే.

మారు—క. ఏవడిఁ గనుఁజేరలఁ ద। ల్లావణ్యామృతరసంబులం గ్రోలితి నో
యా వేళ నె దావైశమ। యా వెలఁది మదీయహృదయమాశించెన్

(ఆశ్చర్యముతో)

గీ. యుగ్రతర మైనమోహ రాహుగ్రహంబు। మ్రింగుచున్నది మామకహృదయచంద్రు
నైనఁ దన్మధ్యకాయిని యగులలామ। మ్మగియుఁబోనిమ్మ గేక్షణ మిగులనహా హా!

మఱి యిప్పుడు—

మ. నిలిచెదనో గమించెదనో నే నిదురింతునో మేలుకొందునో
తెలిపెదనో భ్రమింతునో మదిం దురపిల్లుదునో సుఖింతునో
కలనో కో లేనో కో యనుప్రకారము లిన్నిటఁ జేరనెంచెనున్;
జెలిమరి! యేదో గ్రూరపుటనిర్వచనీయవికార మొందుటన్. 66

కల—సఖుఁడా! యా మెరుల నామములు వినంబడెనా?

మారు—చెలికాఁడా! యామె యట్లు శర్గీరథారూఢ యయి వెడలుచుండఁగాఁ, గుతూహల మున్నను నియమాతిపాతభీతిచేత నవ్విషయము మందాకిని నడుగ నైతిని. పిమ్మట నేనును నాయోగినికి నమస్కరించి వీడుకొని శిబిరమ్మున కేతెంచితిని. అయినను వేఱుగ వినుట యెందుకు?

క. అకృన్యక మానుషి యే। నెక్కుడుకులమందె జన్మ మెంచఁగ వలయున్;
లక్కుమి పాల్కడలింగా। కక్కటు పల్వలమునం దుదయ మొందెడు నే?

కల—సఖుఁడా! విన్నదానిం బట్టి యూహించుచున్నాను. ఆమె హృదయము నందునుగందర్పుఁడు ప్రవేశించినవాఁడు చూడు.

క. పులకలు మొలచుట, పయ్యెఁట। దొలఁగుట, బొమలీలమైఁ గుదులుట కటాక్షం
బులుచిలుకుట, పయనపుఁదటి। మలఁగికనుట, మగువమనసుమరగిన గుఱుతుల్

మారు—మిత్రుఁడా! విభ్రమనిధు లగుమత్తకాశినులకు నట్టిచేష్టితంబులు నైసర్గికంబులె గదా! అయిన నది యచిరముగ నే వెల్లడి కాఁగలదు.

కల—(చూచి యాశ్చర్యముతో)

పంచచామరము. తొలంగి, నూతనామృతస్రుతుల్ వితానసూనముల్
వితాన నేల జిమ్మటంచు భృంగసంఘ మేగదున్!

వెలుంగిదేమి తావి? నాసవిందు, ప్రాణబంధు వౌ
తెలుంగుటక్ హజారమందుఁ దెర్లు గుప్పుగుప్పునన్. 68

మారు—ఈమేదురామోద మాదరకంధరకుచమండలంబున సొగసు గులికెడు పుష్పమాలిక సౌరభమును బ్రకటించుచున్నది.

ప్రతిహారి—(ప్రవేశించి నమస్కరించి) జేజే కుమార! యిదిగోఁ! దనచేతిలోని మరకతపుబరిణినుండి బయలు వెడలెడుదివ్యపరిమళమ్మున జుంజుమ్మని రేఁగ, నిజాగమనమార్గమ్మునఁ దుమ్మెదలదిమ్ము గ్రమ్ముకొనఁగా, రెండవకాళిందియో యన నొకానొక వెలంది కుమారుని సందర్శింప వచ్చి ద్వారముకడ నిలిచి యున్నది.

మారు—లోనికిఁ దీసికొని రమ్ము.

ప్రతి—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచున్నది).

మారు—సఖుఁడా! నీ కిది యేమిగాఁ దోఁచుచున్నది?

కల—ఈసౌరభ మద్వితీయము. ఆమె యామాలికయే నీకుఁ గానుకంపె నని నే నూహించుచున్నాను.

మారు—ఓయి విశృంఖలమనోరథ! నీవు గగనలతాకుసుమమును శిరోభూషణముఁ జేయఁగోరుచున్నావు. కాని, తెలియు వచ్చెడును.

(తరువాతఁ బ్రతిహారి దారిచూపఁగా ముందు చెప్పినట్లు కాళింది ప్రవేశించుచున్నది).

కాళిం—(విస్మయమునఁ దనలో) ఔరా! మారుతునిదొరతనపుఠీవి యేవిధముగా నెసంగుచున్నది! దఱిసింపుట కరుగుదెంచి కావలివారిచేత నివారితు లయి క్రేవల నొదిఁగి యొదిఁగి మూఁకమూఁకలుగా నున్న రాకొమారులచేతను బుస్సుబుస్సునఁ దొండపుఁగొనలఁ బయికిఁ జిమ్ముడుతుంపురుల గుంపులవలనఁ బగటిపూఁటన వినువీథి నక్షత్రచిత్రితంబు గావించెడు కావలియేనికలచేతను, దెఱపి లేక రాకపోకలు పచరించెడు గడనమించుఁబోఁడులకాళుల గల్లుగల్లు మని సందడించెడి రతనాలయందియలమ్రోఁతలచేతను, నీతనిహజారము మహారాజప్రతీహారమును బోలియున్నది. (నడుచుచున్నది).

ప్రతి—ఈలాగీలాగు.

కాళిం—(స్పర్శసుఖము నభినయించి) ఆహా! పట్టపగలే నామేనికిఁ బండువెన్నెల సోఁకునట్లున్నది; ఇది మారుతుని హారవల్లరిప్రకాశము గావలయును (అపేక్షతో) ఈమహాభాగుఁడు ప్రియసఖి యగుమల్లికయెడల నెయ్యమును మఱవకుండునా? (ప్రకాశముగా) ఇదిగో గుడారపు ద్వారము. (ఇద్దఱును బ్రవేశించుచున్నారు.)

కాళిం—జేజే! మహాభాగ!

మారు—కల్యాణీ! యిటు విచ్చేయుము.

కాళిం—(కలకంఠునిఁ జూచి తనలో) కుందనంబుచందంబున, తేలపూవుకైవడిని బచ్చనిమేనిచాయ గలయీరెండవపడుచువాఁ డెవఁడు చెపుమా? (విమర్శించి) కలకంఠుం డని పేరు వడసినమారుతప్రియవయస్యుండు గానోపు (ప్రకాశముగా) నేను మందాకినీభగవతీశిష్యురాల నగుకాళిందిని.

మారు—ఎఱుఁగుదును. ఆసమావేశమున నిన్నుఁ జూచియుంటిని గదా!

కాళిం—మహాభాగా! నీ వింతకు మున్ను గనుఁగొన్న యాకన్యకామణి, భగవతికి ప్రాణసమాన, మాకుఁ బ్రియసఖి. ఆయిందువదన కందర్పసుందరుని నిన్ను సందర్శించినతోడనే చందమామయుదయమునఁ గలువతీఁగలాగున నుల్లసిల్లి, విస్మయానందపరవశురాలయి, యిల్లుసేరి వెంటనే తనకంఠదేశమున వ్రేలునీపూలమాలిక నిత్యాభినవము, మహాభాగునకుఁ దగి యుండు నని పుత్తెంచినది. కుమారా! యామె నిట్లు ప్రణయచపలురాలిని గావించినది, ప్రథమదర్శనమాత్రదత్తవిస్రంభంబు, నవిజ్ఞాతాహంకారపేశలగంభీరంబు, హృదయాపహారియు నగు నీయాకారమే గాని, కులకన్యకావిరుద్ధ మగుప్రాగల్భ్యము గాదు సుమీ. (బరణిమూఁత దీయుచున్నది).

మారు—(జనాంతికముగా) సఖుఁడా! నీయూహ సరిగా నున్నది.

కాళిం—(మాలికను జేతతోఁ బట్టుకొని) ఇదిగో నది.

మారు—కాళిందీ! మీప్రియసఖి యత్యుదారురాలు సుమీ. ఒక్కమాఱుసందర్శించిన యీజనుని యం దామె యీమాడ్కిని ప్రసాదము గనఁబఱచినది. మఱి తెలుపుము. ఆమె యెవరివంశము నలంకరించినది? అట్టిది యేభంగిని లభించినది?

కాళిం—(అంతటఁ జూచుచున్నది).

మారు—చందనలతా! నీవు నీనియోగమున నుండుము.

ప్రతి—(నమస్కరించి) చిత్తము. (నిష్క్రమించుచున్నది).

మారు—ఇతఁడు నాప్రాణమే.

కాళిం—మహాభాగ! యాలకింపుము. దిగంతవిశ్రాంతధవళకీర్తిసమృద్ధులవలనఁ దృష్ణాచపలచకోరవారంబునకు నేపుణ్యుఁడు నిరంతరాన్నసత్రంబు లుత్పాదించె నట్టివిశ్వావసుండు దివస్పతికి బృహస్పతియునుంబోలెఁ జంద్రవర్మమహారాజున కమాత్యుం డయి యున్నవాఁడుగదా!

మారు—ప్రజ్ఞాగాంభీర్యసత్యసత్వనిధిని మహానుభావుని విశ్వావసు నెవ్వ రెఱుఁగరు?

కాలిం — ఆయన సంతానము లేనిదోషమున రేయుం బగలు మలమల మఱఁగెడు మానసంబుతోఁ, గోమలచరణాంగుళిపల్లవపర్యస్త మహిషాసురమస్తకయు నేతత్కుసుమపురోపకంఠవాసినియు నగు గౌరీభగవతి నతిభక్తి నారాధింప నారాధింప, నొక్కనాఁ డాయనస్వప్నమందు దేవి, "వత్స! విశ్వావసుఁడ! యసాధారణం బగునీభక్తికిఁ బెద్ద మెచ్చితి. దివ్యమాలికాచిహ్నమగుకన్యకారత్నము నొకదానిని నీకొసంగితిని. తెల్లవాఱఁగానే నీవు నాయుద్యానవనములోనికిఁ బోయితివా యచ్చో నది గానవచ్చును; దెచ్చుకొ"మ్మని యాన తిచ్చెను.

మారు — (విస్మయానందములలో జనాంతికముగా) సఖుఁడా! నిజముగా నామె యే తత్కన్యారత్నము.

కాలి — తరువాత నామంత్రిశేఖరుండు హర్షపరవశుం డయి వఱువాత లేచి యాచోటి కతివేగ మేగిన, నప్పుఁదోఁటలోని కొండొకమల్లెతీఁగ మొదలం జివురుసెజ్జపయి, సంజకెంజాయను జాబిల్లికళవలె నొకకన్యకామణి సౌందర్యఖని వికచప్రసూనదామలాంఛిత గానవచ్చినది. వెంటనే విశ్వావసుండు మెత్తని తత్తనువుతాఁకున నొడలెల్లను బులకరింప, నాముద్దుబిడ్డ నెత్తుకొని తీసికొనిపోయి, మల్లికామూలమున లభించుటంజేసి మల్లిక యని నామకరణంబుఁ జేసి తనకుటుంబిని యగుకమలాదేవిచేత సమర్పించినవాఁడు

మారు — (జనాంతికముగా) మహానుభావుఁడు విశ్వావసుఁడు మంచిపేరు పెట్టినాఁడు. అది యుక్తమే.

తే. గీ. మల్లికామూలమందు సంభవము నొందె;
మందహాసంబు మల్లికాసుందరంబు;
గమనవైఖరి మల్లికాక్షంబె గానఁ
జాన మల్లిక; దీన సంశయము గాన.

కాలిం — ఆమెయే మాప్రియసఖి. ఇదియే యామాలిక. (మారుతునిచేతికి మాలిక నిచ్చుచున్నది)

మారు — (గరుపొడుపుతోఁ దనలో)

చ. జిలుఁ గమృతంపుఁదుంపురులు చిందుచుఁ జందుగకుంకుమంపుఁబూఁ
తలయొరపిల్లచే నెఱుపు దాలుచుచెలిపూలమాల, హా!
మలమల గామవహ్నిసెక మాఁడెడునాయొడ నర్కతప్తముం
గలువను బొడ్పుఁగెంపు గలకాముదివోలెను దొప్పఁదోఁచెడుఁగా.

(ప్రకాశముగా) జనకమహారాజు సీతాదేవిని, ద్రుపదరాజు యాజ్ఞసేనిని బోలె నబ్బాలను బుత్రికనుగాఁ బడసినమహానుభావుఁడు విశ్వావసుఁడు విశ్వశ్లాఘ్యుఁడుగదా! అహో! యాపూజ్యురాలి దాక్షిణ్యాతిశయము! అపాంగలవమునకయిన నర్హుఁ డగునీజనునియందు, సహజమాలికాప్రదానమనే మహాప్రసాదము గానఁబఱిచినది

కాళిం—(తనలో) ఈయన యెంతమధురముగాఁ బలుకుచున్నాఁడు! అయినను కమలాకరము మకరందముఁ జిలుకు ననటేమి యాశ్చర్యము? (ప్రకాశముగా) మహాభాగ! మాప్రియసఖిజీవితమునకును నీవు దగినవాఁడవు; మాలిక కన నెంట?

మారు—(జనాంతికముగా) చెలికాఁడా! యిందు కనురూపముగా నామెకే నేమి యంపుదును? హృదయ మీవలకే యిచ్చివేసితిని గదా!

కల—(చిఱునవ్వుతో) మిత్రుఁడా! సహజమాల్యమునకు సహజహారమే యనురూప మయినది.

మారు—హృదయజ్ఞ! నామనోగతమే నీవు నుపన్యసించితివి. ఇది నిశ్చయముగా నామెస్తనమండలమున నుండఁ దగినదే.

తే. గీ. అతిపకుచకలశాగ్రంబునందుహార । మిడినఁ దరుణిమతఁ గణను త్తేభకుంభ
యుగళినక్షత్రమాలికయాజఁదనరు, నేర్పడినయారు మద రేఖయేపురూప.

కల—కాళిందీ! మేమును నిన్నుంచుక ప్రార్థించుచున్నాము.

కాళిం—ఆనతిమ్ము మహాభాగ!

కల—(హారమును ప్రేలితోఁ జూపి)

ఉ. ముద్దియ! నాయనుంగుసఖుమోమున భారతిలేఁతనవ్వు జా
లుద్దిగ, మందరాగదళితోదుపఖండసమానతారముల్
పెద్దవి గల్గునీసరము, వెలుపురోమణి నాయకంబుగా
నద్దఁగ నొప్పు. యామునలహార్యపసంగతగంగవైఖరిన్. 72

మారు—చెలికాఁడా! నీవు వర్ణనప్రవీణుండవు.

కాళిం—అయ్యో! యిది నే నెఱిఁగినదే. భగవతి దీనిని సహజ మని వర్ణించినది.

కల—కాఁబట్టి దీని నాపూజ్యురాలికంఠమునం దర్పించి కృతార్థముఁ గావింప వలయును.

కాళిం—(తనలో) మారుతునిఁ జూచినప్పటినుండియు మల్లిక యెంతోతహతహపడుచున్నట్లు గానఁబడుచున్నది. కాఁబట్టి యామె సంతాపము శాంతిపఱుచు

టకు నిది మే మే కోరుకోవలసినది గదా! (ప్రకాశముగా) మీవినిమయ మత్యం
తరమణీయము గదా! నేను దమ రాన తెచ్చినట్లే కావించెదను.

మారు—(హారమును మెడనుండి తీసి) కాళిందీ!

క. కేవల మీహారమె కా। దావరవర్ణినికి, నన్ను నర్పణ సేయం
గావలె; నే నీవఱకే। యావెలఁదిగుణాళి కమ్ము డయితిం; గయికో. 73

కాళిం—(హారము పుచ్చుకొని చిఱునవ్వుతోఁ దనలో) మహాభాగ! సత్యవచనుఁడవు గమ్ము (ప్రకాశముగా) కయికొన్నదానను. అజ్ఞాకరణార్థము సెలవు తీసికొనియెదను.

మారు—మంచిది.

కాళిం—(నిష్క్రమించుచున్నది)

మారు—సఖుఁడా!

ఉ. అంబవరంబునన్ సుకులమందుఁ దదుద్భవ మం చెఱింగినా
డం, బటువుంజనుంగవ బెడం గగుచా మెసఁగెంబు నందితిన్;
గంబుశిరోధిభావము ప్రకాశము గామిని, నట్టు లయ్యుఁ, జి
త్తంబునఁ జాప మెప్పటివిధంబున నే యగు నాకు నిప్పుడున్. 74

కల—మిత్రుఁడా! మాల్యదానాదులచేతఁ దదనురాగమును బరిస్ఫుటమే యయినది గదా!

మారు—

తే. గీ. మాల్యదానంబుచేత నెమ్మోడ్కిఁ జేయ। నాను మన కిట రాగసత్తానిరూఢి!
నది తదౌదార్యమైన, సౌహార్దమైన। నగును; సాకూతచేష్టితమైన నగును. 75

(సంతాపము నటించుచు)

చ. వెలుపలితుత్తుజాలముల వెంట గ్రహింపను తత్తదర్థముల్;
దలఁపదు వాసనావిరహితస్థితిఁ బ్రాగనుభూతవస్తువున్;
దెలియనియేవొతాపమున నెమ్మది గ్రుడ్డిది మూఁగ దై పగల్
బలితపుటెండ మూర్ఛిలుతోవం బడి యుండుద్విరేఫమట్లగున్. 76

(తెరలో నిద్దఱు వైతాళికులు) జేజే! జగన్నయనచకోరచంద్ర! యేతన్మధ్యందిన సంధ్య యుష్మదానందమున కౌను గాక!

ఒకఁడు—

ఉ. చెమ్మలు గల్గు తేనుఁగుల చెక్కుల నత్తమిలం, దొలంగడుం
దుమ్మెద, గోరువెచ్చనిమధుద్రవముల్ గలతమ్మిమిద్దె; ను

చ్ఛమ్ములు సొమ్మసిల్లి వడ, శైవలగర్భకుడుంగముల్ తడా
గమ్ములఁ జొచ్చుఁ జెచ్చెర వికర్తనుఁ డౌదలమీఁది కేగుదేన్. 77

వైతాళికుఁడు —

చ. పలుకును నీరునీరనుచుఁ బంజరకీరము డప్పి; యంత్రపు
న్నిలయమునందు బుస్సు మనునీరకణమ్ముల వాను సెమ్మి; దోఁ
టలఁ జిలునీటి కాలువల డాపునఁ బెంపుడులేళ్లు పండు; శో
షిలి మడియోడ వేఁడిమిని, జెట్లమొదళ్లకుఁ బ్రాఁకు నీడలున్. 78

(ఇద్దఱు వినుచున్నారు.)

కల—(తనలో) కాని, ఈయావేశమునకుఁ దలఁగించి, మజ్జనగృహంబునకుఁ గొని పోయెదను. (ప్రకాశముగా) చెలికాఁడా! యెల్లచోటుల సంఘటితము లయి నఘటీయంత్రములనుండి బుస్సుబుస్సన నెగయునీరధారల తుపారముల చేత శీతలము లయిన యారామవాతపోతములు వీతేర సహ్యతాపోదయమగు నీసమయమును విలోకింపుము.

మారు—(విలోకించి) సఖుఁడా!

ఉ. ఏదియొ చూచునాస నెచటెచ్చటఁ జూ పాలయించుచున్న, న
య్యాదెస నెల్ల నాకుఁ గన నయ్యెడుఁ గేవల మింతమాత్రమే,
జా దెసలాయనోష్ఠమణి స్వాంతము నాగెడుముద్దునెమ్మొగం
బాదెలివాలుఁగన్ను లలసాలస మైనతదీక్షితంబునున్. 79

(సాభిలాషముగా)

చ. చెమటఁ గరంగ బొట్టిపుడు, సీవరులన్ సఖు లల్ల వీవఁగా,
సుమలతికాగృహంబునను సుందరి యుండునొ; కాక, చేతులం
దమర మృణాళభంగవలయంబులు, యంత్రజాలార్ద్రవస్త్రయై,
కొమ, ఘనసారపాండుకుచగుచ్ఛత నుండునొ దారగీమునన్. 80

(నిట్టూర్పు విడిచి)

తే. గీ. రాగసూచకముగఁ జూచులాగు, నవ్వు। మోము గలలాగు, వెలుఁగునఁ బోవులాగు
చిన్నె లెసఁగంగ సంకల్పశిల్పి, చిత్ర। ఫలకమున లిఖించినబాలఁ గందు. 81

ప్రతిహారి—(ప్రవేశించి) కుమార ! మహారాజసన్నిధానమునకుఁ బంపఁబడిన మన భ్రమరకుండు వెండియుఁ బట్టణంబునుండి చనుదెంచి, కోమలదుకూలముద్రితచిత్రఫలకహస్తుం డయి, హజారమున నున్నవాఁడు. సింహళద్వీపాగతు లయిననావికులాచిత్రఫలకమును మనమహారాజునకుఁ గానుక పెట్టినారఁట.

కల—మహారాజు వాత్సల్యనిధి గావున విశిష్టవస్తువని దానిని మనకుఁ బంచినాఁడు.

మారు—(జనాంతికముగా) సఖుఁడా! మనకుఁ జిత్రాంశరదర్శన మెందుకు?

„తే. గీ. రాగసూచకముగ” ఇత్యాదిపద్యముఁ జదువుచున్నాఁడు.

కల—(తనలో) అహో! యీ యత్యాసంగము మరలింప రాకున్నది గదా? (ప్రకాశముగా) చందనలతా! చెలికాఁడు స్నానము నిమిత్తము లేచినాఁడు. భ్రమరకుని మజ్జనశాలకు రమ్మను.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు).

గద్య. ఇది శ్రీపరమేశ్వర వరప్రసాదలబ్ధసరసకవితాధురంధర వడ్డాది సాధువంశ క్షీరసాగరరాకాసుధాకరాచ్చన్నామాత్యపౌత్ర హారితసగోత్ర పవిత్రగుణ కదంబలక్ష్మాంబాగర్భ శుక్తిముక్తాఫల సూరపరాజ ప్రధానతనూభవ విబుధ విధేయ సుబ్బరాయనామధేయాంధ్రీకృతమల్లికామారుతప్రకరణంబునందుఁ

ప్రథమాంకము

సంపూర్ణము

శ్రీరస్తు

మల్లికామారుతప్రకరణము

ద్వితీయాంకము

(తరువాతఁ జేటి ప్రవేశించుచున్నది.)

చేటి—అయ్యో! దిరిసెనపుఁబువ్వుఁ బోనిమవ్వంపుమేను గల జవ్వని భర్తృదారిక, యగ్గలం బగు వేఁడివెలుంగుతీండ్రపుచేత—కాదు, వలకాఁకచేతనే యెంతయాతనపడుచున్నది! భాగ్యవశమున మధ్యాహ్నమునఁగాఁ బ్రవేశించినది. ఎండవేఁడిమి చల్లాఱినప్పటికిని, వెలపలి కామె యిప్పటికిని రానే లేదు. ఆమహాభాగుని గుణవర్ణనములమూలమున నింతప్రొద్దు పోయిన దన్న సంగతి యామెకుఁ దెలియలే దని నేను దలంచెదను. (ఆసతో) ఆయనగూడ నిట్లే యుండునా? పరస్పరసదృశానురాగ సంఘటనశ్లాఘనీయుఁ డయిన మహానుభావుఁడు పూవువిలుతుఁడు గెలువనివా రెవ్వరున్నారు? (ముందు చూచి) ఇదిగోఁ గంకేళిక. ఇది మహాభాగుని పరిచారకునకు మనోహారిణి, కంకేళిపల్లవమువంటిపాటలదుకూలమును దాలిచి చాల సంతోషమున వివశురాలయి యీలాగే వచ్చుచున్నది.

(తరువాతఁ గంకేళిక ప్రవేశించుచున్నది.)

కంకే—(తనలో) ప్రియవయస్య యగు నవమాలికవలన భర్తృదారిక వృత్తాంతమును దెలిసికొనియెదను.

ప్రథమ—(సమీపించి) సఖీ! నీలో నీవేమేమో యనుకొనుచుఁ, దారవిల్లినను, నాతో మాట లాడక పరుగెత్తుచున్నావు.

కంకే—చెలియా! ప్రవాళిక! కోపపడకే. నేను వేఱొకపనిమీఁదఁ బోవుచు నాపరాకున నిన్నుఁ జూడ నయితిని.

ప్రవా—సఖీ! నీముఖరాగము నుబట్టి యూహించుచున్నాను. నీయుపభర్త భ్రమరకుఁడు వచ్చినట్టు లున్నాఁడు.

శంకే—(సిగ్గుతోడిచియుసవ్వుతో) చెలియా! వచ్చినమాట నిజమే. అందుచేతనే గదా నా కింతసే పాలస్య మయినది. ఎన్నాళ్లకో కనఁబడుటచేత నేవేవో సల్లాపము లాడుచు నన్ను విడిచి పెట్టినాఁడు కాఁడు.

ప్రవా—సఖీ! శంకేలికను భ్రమరకుఁ డేలాగున విడిచి పెట్టఁ గలఁడు? దాని కేమిగాని, మఱి యతఁడు కుమారమారుతుఁడుగారి వ్యాపార మేమయిన నీతోఁ జెప్పినాఁడా? ఆయన కేమి తెలిసినదో? ఏ మనుచున్నాఁడో? ఏమి చేయుచున్నాఁడో?

శంకే—చెలియా! నాతో నది యొక్కటిమాత్రము చెప్పినాఁడు. ఏదో యొక ద్వీపమునుండి చిత్తరువుపలక యొకటి వచ్చిన దఁట. అందులో మిగుల మీఱిన సౌందర్యము గలయొక కన్యక వ్రాసియున్న దఁట. ఆమెయాకృతినిదదేకదృష్టితోఁజూచుచు మారుతుఁడు గారును వే ఱొక చిత్రరూపము లాగునఁ జూపట్టుచున్నారఁట.

ప్రవా—(తనలో) అయ్యో! పుట్టుకతోన నా కాశలంతయు దెగిపోయెను గదా? పాప మీదీనురాలు తత్ప్రథమదర్శనమాత్రముననే, తేసంగివేఁడిమిని మాఁడెడు నాఁడు నెమ్మిలాగున వేఁగిపోవుచున్నది. (ప్రకాశముగా) సఖీ! నీవు, మన సిక్కడ లేనిదానివలెఁ గనఁబడిన దానవు. నీవు బయలుదేఱినపని యేమి?

శంకే—చెలియా! యీ మాట చెప్పి యతఁడు, నేను గట్టుకొన్న యీతోఁపుఁజీర నాకు బహుమానము చేసి, తాను దనయేలికయానతిని భర్తృదారికను జూడ వలసినవాఁ డయి తనరాకడఁ దెలుపుడు . సేయుటకు ముందుగ నన్నుఁ బంపినాఁడు.

ప్రవా—(తనలో) ఈమాటచేత నాహృదయము కొంచె మూఱడిల్లుచున్నది. (ప్రకాశముగా)సఖీ! చీరమాట వచ్చినది గనుకఁ జెప్పుచున్నాను. ఇప్పుడు రత్నపతి యనుపేరు గలసాహుకారులభర్త సముద్రయానము వచ్చిన కన్నెపడుచు చన్ను మొగడకు దీటయినదంతపుఁగరాటమున నుంచి, యేదీవినుండియో తాను బదిలముగాఁ దీసికొని వచ్చినపట్టుఁజీరను బ్రభువు లగునమాత్యులవారికి నూడిదగా నిచ్చినాఁడు,

శంకే—సఖీ! నీ వది చూచితి వటే?

ప్రవా—లేదులేదు. ఆమాత్యులవారు దానిని జేత నందుకొని మాఁత దెలుపక యే .. దీనిని మామల్లికకు నిం'' డని తత్కాలమున దేవిగారిని జూడ వచ్చిన, మందాకినిభగవతి చేతిలోఁ బెట్టినారు.

శంకే—అట్లయిన దానిని జూచుట మనకు సులభమే గదా! అది యెటుండు నది. శంబరకుని నిమిత్తము రాజుగారు నిర్బంధించుచున్నారే. ఆమాట యేమయినది.

ప్రవా—అయ్యో! దాని కమాత్యులవారు ప్రత్యుత్తరము చెప్పినారే. మల్లికకు వరుని నిర్ణయించుటకుఁ గాత్యాయనీభగవతియే కాని యాయన ప్రమాణము గారఁట.

శంకే—వానియాస కూల. మాబాగుగ నిరాకృతుఁడయినాఁడే. మంచిది. కాని, నీ వెక్కడనుండి వచ్చుచున్నావో చెప్పు.

ప్రవా—ఇప్పుడు దుర్గాలయమునుండి వెడలి వచ్చినభర్తృదారికను, మధ్యాహ్నసూర్యునియెండ వేఁడిమిని వడ దాఁకిన దని విని సొమ్మసిల్లి దేవిగారు నన్నుఁ బంపఁగా వారికన్నియవృత్తాంతమును దెలిసికొని తిరిగ వచ్చుచున్నాను.

శంకే—చేటియా! యటు లయిన భర్తృదారిక యిపు డెక్కడ నున్నదో చెప్పు.

ప్రవా—చెప్పుచున్నాను విను. తాఁకుడునుబట్టి యనుమానింపఁ దగినపటికపుగోడలందుఁ జుక్కలుగఁ దొలిచిన చందమామ నీరుఁగ్రోవులదారిని, బయలుదేఱు యంత్రవారితుషారపు జడులచేతనను, మెత్తనివట్టివేళ్లచప్పరముల వ్రేలాడఁగట్టిన సన్నజాజిపూవులదండలవలనను, జిలుమండబంటి ముత్తియపురజపుటి సొకతిన్నియలం గావించినసన్న కాలువలం గెలంకులు గరంగిపోవం జలజలజాలుకొనుమంచిగందంపునీటి పాఱుడులవలనను, సొబగు మీఱుధారాగృహంబునఁ, జల్లని నెలతాలజగితిపయిఁ బఱచిన విరులపఱుపున లేఁదూఁడుఁ దొడవులతోడియొడలు సేర్చి, క్రేవను మోవుటనఁటాకువీవనం బూని ప్రాణంపునెచ్చెలి నవమాలిక యల్లనల్లన వీచుచుండఁ, గాళిందీముఖంబున మాలికాదానవృత్తాంతము సాదరంబుగా నాలకించుచున్నది.

(తెరలో) సఖీ! కాళింది!

(ఇద్దఱు వినుచున్నారు)

ప్రవా—సఖీ! కేళీశుకికి డాకెలఁకునఁ గోకిలపంచమస్వరకోమల మయిన భర్తృదారికయాలాపము విన వచ్చుచున్నది. ఆమె ధారాగృహమును విడిచి ముత్యాలచవికకు వచ్చిన దని తలంచుచున్నాను. కాఁబట్టి పరిజన మిట నిలువవల దని యాన తిచ్చిన యామె దండనుమన ముండుట యుక్తము గాదు.

(నిష్క్రమించుచున్నారు) (ప్రవేశకము)

(తరువాత గాళిందీనవమాలికలు నుత్కంఠితయగుమల్లికయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు)

మల్లి—తరువాతఁ దరువాత?

కాళిం—తరువాత నన్నామహాభాగుఁడు సానునయముగాను సప్రణయముగాను నిటు లాన తీయఁగా, స్నానోపకరణములకయి త్వరపడియెడు గడసకత్తెల చేతులయందలి కుందనపుబిందెలవలనఁ బింజరిత మగు నాతపమునఁ బ్రకాశించు ద్వారమున నిట్లు చక్క వచ్చితిని.

మల్లి—(సాభిలాషముగాఁ దనలో) సఖీ! తోడఁబుట్టినదానా! మాలికా! నీవు ధన్యురాలవు. శ్లాఘనీయసౌభాగ్యురాలవు. మనమిరువురము నేకమూహూర్తము ననే జన్మించినవార మయినను మనకర్మఫలములు వేఱు వేఱే గదా! ఇంచుక వికసించిన తాపింఛములాగునఁ జామనచాయ గలయాకోమలాంగునికంఠము నిశ్శంకముగా నీవు నిమిషములోఁ గవుఁగలించుకొని సుఖ మున్నదానవు. (ప్రకాశముగా) సఖీ! యదృష్టవశమున మహాభాగుఁడు ప్రథమప్రణయమునకు భంగము గలిగింప లేదు.

కాళిం—సఖీ! యందుచేతనే శరత్తారావళిపాండర మయినసహజహారమును దన మెడనుండి స్వహస్తముతో, దీని నినిమిత్త మిచ్చినాఁడు.
ఇదిగోఁ జూడు. (మల్లిక మెడలో హారము వేయుచున్నది)

మల్లి—(సంతోషమున గగుర్పాటుతోఁ దనలో)

ఉ. ఆయనదర్శనంబు మొద లాళులు చేయుహిమోపచారముల్
కాయము నేర్వ నార్వ శిఖిగా నతిమోహమునం దలంచు నే
నీయెడ నెంతుఁ జన్గవ శయింపఁ దదంగగభవ్యహార మా
హా! యుడురాజమండలచయం బొడ లెల్లను గప్పినట్లుగన్. 1.

నవ—సఖీ! కాళిందీ! విరిగలువరేకులతోరణము వోనినిద్దంపుసోగచూపుల పాలపము తోడ నమ్మహాభాగుఁ డెప్పుడు ప్రత్యక్ష మయ్యెనో యది యాది మొదలుగా ననుక్షణమును బగబగ మనుపచ్చవిలుతునిచిచ్చున నిచ్చలు భర్తృదారిక తోరపు టారాటముఁ బొందుచున్నది ఏమి చెప్పుదు? మంజులముగాఁ బలుకుపంజరపుఁ జిలుకలతోడ మాటలాడదు. కమ్మతెమ్మెరలు పొలయు కేళీప్రాసాదముల నధిరోహింపదు. నర్మగర్భము లయినసహచరీసల్లాపములకు నవ్వదు. కేవలము మృణాళ హారములను బూని ఘారాగృహములఁ దిరుగులాడును. ఆరవిరిజాజిక్రొవ్విరులఁ గలయ నెఱపిన చిగురుసెజ్జలఁ త్రిమిల్లును. శీతతామరపాకు విసనకఱ్ఱను విసరి ప్రసరింపఁజేయు పిల్లవాయువునకు సొమ్మసిల్లును. మాటలయందు మాటిమాటికిఁ దడఁబాటుఁ జెందును. క్షణక్షణము నతిప్రయాసమున నూపిరి పుచ్చును. మఱియు

నిప్పుడు—

ఉ. వీనుల సోఁకెఁ దత్కథలు వేయిఁ బ్రసక్తిని దెచ్చుఁ; దాఁ బర
ధ్యాన మెదో ఘటిల్లినటు లయ్యెడు నిశ్చల మధ్యమధ్యమం;
దానినమాత్ర హారము లగాంగి మరుచ్ఛలనీపయష్టిచం
దానఁ గనంబడుం బులకతండము మైఁ మొలకెత్త నొత్తుగన్. 2.

కావున నీసిగ్గరికత్తియ మనోభవ మయినమన్మథావేశముఁ దానుగ మనకుఁ జెప్పదు. మనము చెప్పింతము. ప్రాణసఖులతోఁ జెప్పుకొన్నప్పుడే గదా సంతాపము సైఁపఁ జాలిన దగును! (మల్లికనుగూర్చి) సఖీ! రంజనము రాజలక్షణము; సేవ పరిజనలక్షణము. ప్రేమ వధూవరలక్షణము; నమ్మిక మిత్రలక్షణము. కాఁబట్టి దుమ్ములోఁ బొరలుచు నాడుకొనునిదునుండియు మేలు గీడులఁ బాలు పంచుకొను జనమునందు మనసు దాఁచుట మంచిపని కాదు. అని కాళింది పలుకుచున్నది. చెలియా! నీతలఁపులోనిది మాకుఁ దెలియఁబఱిచి సంవిభాగము వలన సంతాపము తగ్గించుకో.

మల్లి—(తనలో) అయ్యో! నే నెన్నిసారులు చెప్పఁ దలఁచుకొన్నను సిగ్గు బొత్తిగ నన్ను నోరెత్తనీయ కున్నది. అయిన నెప్పగిది నేని చెప్పెదను. (ప్రకాశముగా) సఖీ! యామహాభాగుని—(అర్ధోక్తియందే బాష్పరుద్ధకంఠి యయి విరమించుచున్నది.)

నళ—(జాలితో నెయ్యమునఁ గౌఁగిలించుకొని) సఖీ! నీవు వేఱుగ మాటలతోఁ జెప్ప నక్కఱలేదు. వేఁడివెలుఁగు నెండను వాడఁ బాఱిన దిరిసెపుఁ బూవు రేకు పోలిక దయనీయము లగునీయవయవములే తెలియఁ జేయుచున్నవి. మఱియుఁ బురుషోత్తమునియందు మహాలక్ష్మియు, భాస్కరునియందుఁ బద్మినియుఁ బోలె నేవానియందు నీ వనురాగము గూర్చితివో, లేఁబ్రాయము గల యామహాభాగుని జన్మము సఫల మయినది గదా!

మల్లి—(నిట్టూర్పుతో) సఖీ! పరస్పరము లేనియనురాగము శోచనీయమే సుమీ.

కాళిం—సఖీ! మల్లికా! నీ వాలాగున ననఁ గూడదు. సదృశానురాగఘటనమునకుఁ బూనుకొన్న భగవానుఁడు సూనబాణుఁడు, తనయమోఘవిశిఖముల కాతనిని గూడ గుఱి చేసినాఁడు చూడు.—

ఉ. నానలనన్ భవద్గుణగణంబులు దా నినునప్పు డక్షి బా
ష్పావృతి, మేన వెల్లఁదన, మాననమందును వాడుఁ, జెంగటన్
గేవల మిష్టమిత్రమును, గ్రిక్కిఱియంగను వర్ణవర్ణమం
దావగకానికిం దలకుటందపుఁజెక్కుఁగవన్ గగుర్పునన్. 3.

మల్లి—కాళిందీ! సఖీజనంబు లూరటలకయి పలుకుకల్లమాట లిట్టివే యని నే నెఱుంగుదును.

నవ—సఖీ! సరే. అది కల్లమాట. మఱి దీని నే మనియెదవు? ప్రథమదర్శన విస్మయానందములచేత విస్ఫారితోత్తానతరత్తారకాశారోదరములయి, యీషత్తిర్యగ్జిహ్మితాపాంగరింఖణములచేఁ దరఁగితవిభ్రమము లయినలోచనములు, చంద్రికాలింగితముగ్ధపాండురతరళధవళముగ్ధమధుర మయినకిరణసంతానమున నీకు సర్వాంగాభిషేచనము గావించినవి కావా? (చిఱునవ్వుతో) ఒకవేళ, మరకతగర్భస్నిగ్ధశరీరుఁ డగునాతనిఁ జూచుచూ శామాలిని నప్పుడు జరగిన యీసంగతి నీకుఁ దెలియనే లే దేమో? అయ్యో! నా మందాకినీభగవతికి వందనముఁ జేయుట గూడ మఱచిపోయి, సముదాచారమునకుఁ దొలంగిన సంగతి నాకేలిప్రేలికదలిక వలన నెఱుఁగ నయిన నులికిపడి యెట్టెటో తెలివిదెచ్చుకొన్నదానవు గదా!

మల్లి—(సిగ్గు పడి నవ్వి) సఖీ! నన్నుఁ జక్కగా నుపాలంభించితివి

కాళిం—సఖీ! సర్వథా నీ కనాశ్వాసనము గా కుండునుగాక! ఆయన ముందుగా నీకాత్మార్పణంబు గావించుకొని, తరువాత హారము సమర్పించినవాఁడు.

నవ—కాళింది! దానక్రమంబుననే ప్రియసఖియుఁ బ్రతిగ్రహించినది సుమీ. మహాభాగునే ముందుగా డెందమునం దారోపించుకొని తరువాత హారమును ధరించుకొన్నది.

మల్లి—(సంతోషముతో హృదయమును జూచి) మహాభాగ! సకలజనచిత్తవిత్తములను బలాత్కారముగా నెత్తుకొనిపోవుమహాకృపణునకు నీకు నౌదార్యము కూడ నుండుట యత్యాశ్చర్యము గదా! త్రిభువనైకమండనుఁడయిననిన్నే నాకు దయచేసితివి. కాఁబట్టి తహతహపడుచున్న నాకన్నులకు హారము నెట్లు నిన్నుఁగూడఁ గనఁబఱుపక పోయితివా, నీమాట ముమ్మాటికి బూటకమే.

నవ—(జనాంతికముగా) కాళింది! పాప మీపడుచు నాపలుకు నిజమనియే తలంచినది, కాని ఈమె నించుక యాడించెదను. (ప్రకాశముగా) సఖీ! మల్లిక! „తీరఁ గనఁబడిన నీమె నన్ను మన్నించునో మన్నింపదో" యను ననుమానమున మహాభాగుఁడు పయికి రాక మనసులోనే దాఁగియున్నాఁడు.

మల్లి—సఖీ! యట్లయినయెడల నుదయించుచుఁ గదా చందమామ చెందొగతీఁగను బరీక్షింపవలయును! ఆమహాభాగుఁడు కానరానికారణమ్మునఁ గుమ్మలోఁ గ్రుక్కినట్లు నే నెంత కుములుచున్నానో నాయవస్థ నీ వెఱుంగవాయేమి?

ఉ. అతనిఁ జూచు టాదిగ మహాధి యొకానొకఁ డేర్చు దారుణం
బై; తతమోహ మింద్రియచయంబు గలంచుచు మూర్ఛపుచ్చు; సా

ద్వైతతదేకగాహి యయి, ధారగఁ గొండొక తెల్వి హెచ్చు; నే
లా తెలుపక నుడికె? గను నిదంగ హృదంతరవర్తి యాతఁడే. 4.

నవ—(జనాంతికముగా) కాళిందీ! చూడు. భర్తృదారిక యనురాగప్రకారము మహారమణీయముగా నున్నది.

గీ. రాచిలుక తేజిరాతునారాట మెల్ల ముద్దుముద్దుగ వర్ణించి ముద్దరాలు
లోనఁ బ్రియుఁడున్న హృదయంబుపైని భావమంథరసబాష్పదృష్టి వేమాఱు నెఱపు.

(విషాదముతో) అయ్యో! యింక కేమిగతి? ఈమెకు ధైర్యనాశముతోఁ గూడ మదనావేశ మావిర్భవించినది.

(ప్రకాశముగా) సఖీ! యిప్పుడు నీహృదయమున నున్నతఁడు భావనామారుతుఁడు.

మల్లి—(సిగ్గుతో) అయ్యో! భావనామారుతుఁడే? నేను మూఢురాల నయి యథార్థమారుతుఁడే యనుకొనుచున్నాను. అకలంకహరిణాంకసుందర మయిన యాతని ముఖబింబమును మరలఁ జూచుట యెన్నఁడయిన సంభవించునా?

నవ—సఖీ! నీ వింత బెంగ పెట్టుకోకు. లోకమున నుత్కంఠ గలజనులు ప్రతికృతి దర్శనాదులవలన సులభముగా మనస్సును వినోదపెట్టుకొందురుగదా.

కాళిం—సఖీ! నవమాలిక యథార్థము చెప్పినది ప్రియజనోత్కంఠాతత్పరమానసుల కెల్లఁ దద్గుణవర్ణనమును, తద్భూషణలాభమును, తత్ప్రతిచ్ఛందదర్శనంబును గదా మహావలంబములు.

మల్లి—సఖీ! పరమేష్ఠి తీతీకతో మనసున సృజియించిన చక్కఁదనము గలయా మహాభాగుని ప్రతిచ్ఛందమును నేను జేతితో నే తీరున వ్రాయఁగలను. అయినను జేత నయిన రీతిని బ్రయత్నించెదను. చిత్రశాలమునుండి రంగులతోఁ గూడఁ జిత్రఫలకమును దీసికొనిరా.

నవ—మంచిది. (లేవఁ బోవుచున్నది.)

ప్రతి—ఇదిగో! దంతపుబరణి యొకటి చేతఁ బట్టుకొని మందాకినీభగవతికిఁ బ్రియశిష్యురా లగుసారసిక వచ్చినది.

మల్లి—శీఘ్రముగ నెందుకుఁ బ్రవేశపెట్టవు?

ప్రతి—(నిష్క్రమించుచున్నది.)

మల్లి—సఖీ! తెత్తువు గాని క్షణముండు.

(తరువాత సారసిక ప్రవేశించుచున్నది)

సార—మల్లికావృత్తాంతము వర్ణించినప్పుడే తద్దివ్యాంబరాగమనము మాట భగవతి నాకుఁ జెప్పినది. అక్కటా! యక్కన్యక రక్కసునిచేతఁ జిక్కిన దని వక్కా

జించినప్పుడు నాయొడలు గడగడ వడఁకి పోయెనే! అనీమంతమణి యేల కనఁబడ దయ్యెనో? అది పోఁకినంతమాత్రమున మూర్ఛిల్లిన వారికిఁ దెలివి వచ్చునని భగవతి తప్పుఖావ మానతిచ్చినది. (ముందుచూచి యానందముతో) ఇదిగోఁ దహతహపడుచు మల్లిక ముందర నేయున్నది. (తేఱిచూచి) ఓఁహో! మాలికా స్థానమున హార మభిషిక్త మయినది! "మల్లికయాకారములు స్మరవికారము చెప్ప నే చెప్పినవి" యని భగవతి యథార్థమే యానతిచ్చినది.

చ. వడలియు నింపులై, పసిమిఁ బాండిమ నొప్పుచు, తేకు లిప్పుడి
 ప్పుడె వికసించుకేతకిని బోలెడు నీ మెయొడల్ స్మరాధిఁ దె
 ల్పెడు; విధిసృష్టికష్టమః ఫలించుత మప్రతిమంబుగా; ముదం
 పడుదురు గాక డెందముల బంధులుఁ యోగ్యవరోపలబ్ధికిన్. 6.

మల్లి—(తనలో) అయ్యో! దుర్లభజనాభినివేశిని గదా నాయాశ.

సార—భగవతియాశీర్వాదములం బరిపూర్ణ.

మల్లి—(ఆనందముతో) ఏది.

సార—నీవేగదా!

మల్లి—రమ్మా సారసికా! కూర్చుండవేమి?

సార—త్వరితముగాఁ బోవలయు నని. భగవతి యొక్కతె యున్నది. గువ్వలువ యున్నయీదంతపుబరణి యామె నీకుఁ బంపినది. (మల్లిక చేతి కిచ్చుచున్నది.)

మల్లి—(సబహుమానముగాఁ బుచ్చుకొనుచున్నది.)

నవ—సఖీ! ధారాగృహమందు నుండఁగా నక్కడకు వచ్చినపత్రివాలిక యిచ్చిన విధము నాకుఁ జెప్పినది. దీనిని సింహళద్వీపమునుండి తీసికొనివచ్చి యమాత్యుల వారికి రత్నపతి గానుక పెట్టినాఁడఁట.

సార—నిజమే. అదే యిది.

మల్లి—అప్పుడు భగవతి యెక్కడ నున్నది?

సార—అమాత్యులవారివలన శంబరకసంబంధమును గుఱించి యేమేమో యాలకించుచు నంతిపురమున దేవిగారియొద్దఁ గూరుచున్నది.

నవ—(వెనుకకుఁ దిరిగి) శంబరకుఁడు రాజముఖమున భర్తృదారిక నడుగుచున్నాఁడనులోకప్రవాదమునుగూర్చి యని నేను దలంచెదను.

మల్లి—(శోఁకపడుచుఁ దనలో) ఎట్టె! నన్ను మతియెక్కఁ డెట్టులడుగును?

సార—ఇఁక న న్ననుమతింప వలయును ప్రియసఖీ!

మల్లి—సఖీ! భగవతిసన్నిధికిఁ బోవుచున్నదానవు గనుక నిన్ను నేనుండు మనలేను.

సార—(నిష్క్రమించుచున్నది.)

మల్లి—సఖీ! యింక నిప్పుడు చిత్తరువుంబలక తీసికొని రా.

నవ—సఖీ! భగవతి యంపినదుకూలము నొక్కసారి చూచి, చిత్రశాలకుఁ బోయి తీసికొని వచ్చెదను. (బరణిని దీసికొని వచ్చి మూఁత దెఱచి వ్రేలికొనతో దుకూలము ను బయటికిఁ దీయుచు విస్మయముతో) ఓహోహో! నాచేతి కిది లేఁత యరఁటిపిలుకవలన వెలికి వచ్చినవిడివిడని మొలక మొవ్వుటాకును దాఁకి నట్లున్నది. (హర్షముతో) కాళింది! భర్తృదారికగుబ్బలమీఁది పూలదండ కట్టితావియో దీని కట్టితావి గలిగి యున్నదే (గడి విప్పుచున్నది.)

కాళిం—(విలోకించి కౌతుకముతో) సఖీ! కొంగునఁ జిత్తరువు గూడఁ గానఁబడుచున్నదే.

నవ—(తేటిచూచి) చిత్తరువు మాత్రమే గాదు. చూడుచూడు. వీనులఁ దాఁకెడు సోగకన్నులతో మహాభాగుఁడే యిట లిఖింపఁ బడినాడే.

మల్లి—(విస్మయానందాభిలాషములతోఁ జూచి) సఖీ! నవమాలికా! నిక్కముగా నతఁడే.

శా. ఆకర్ణాంతదృశం బదే మొగ; మదే యందంపుఁగంఠం; బవే
మోఁకాల్దాఁకుచుఁ బచ్చకంబములసొంపుం గేరుబాహుల్; విశా
లాకారం బదె వక్షము ; (చిఱునవ్వుతో)
అందదె యహో! స్వచ్ఛంబు హారంబు; శుం
డాకాండప్రతిమంబు లూరు లవె; శోణం బంఘ్రియుగ్మం బదే. 7

సఖీ! యింతే భేదము. కన్నులకు తప్పపాటులేదు గనుక నితఁడు దివ్యపురుషుఁడు; అతఁడు మానుషుఁడు.

నవ—(నవ్వి) ముద్దరాలా! చిత్తరువున తెప్పపాటెట్టు లమ్మా?

మల్లి—నిజ మయినవాఁడు కాఁడా? అయ్యో! చిత్రగతునియందుఁబోలెఁ జిత్రగతునియందును భ్రాంతి నొందుచున్నాను. (సిగ్గుపడుచున్నది)

కాళిం—సఖీ! నవమాలిక! యిది చిత్రవిన్యాసకౌశలము సుమా. నిజ మనియే నమ్మకము గలుగుచున్నది.

నవ—(చిత్తరువును దేటి చూచి) సఖీ! యీరమణీయ మయిననిర్మాణవైఖరి భర్తృదారికొహా సవిజ్ఞానవైదగ్ధి ననుకరించుచున్నది.

మల్లి—(సోత్కంఠాస్మరణముగాఁ దనలో) దీనిని జూడఁగా నా కేదో తలఁపు వచ్చుచున్నది. (మరలఁ దేటి చూచి) సఖులారా! చూడుఁడి చూడుఁడి. మహాదృష్టవంతులరా లయినదేనిమీఁదనో యీయనకుఁ జక్కగా నారూఢ మయిన గాఢోత్కంఠ గలిగి యున్నట్లు లాకారమువలన గోచరించుచున్నది.

గీ. మొలకవెదురనుబోని ముద్దోలుకు మేన। నొలసె బిసకాండసోదర మొండుచాయ
కమలిన ట్లగు నిట్టూర్పు గాలిఁ గెంపు। తునుకతులకింపు గలమోవిదొండపండు.

(నిర్వేదముతో) అయ్యో! సఖీవచనసలిలసంసిక్త మయిన యాశాలతాంకురము మొట్టమొదటికే లూనమయినది. అక్కారములతోఁగాక, బాలచంద్రకలాపాండరము అయిన యవయవములతోడ నేయీమహాభాగుని చేతఁదన సౌభాగ్యాతిశయమును దెలిపించుకొనుచున్న యీపుణ్యభాగిని యెంతధన్యురాలోగదా! అయిన నామె నిష్కరుణురాలు. కాకున్న నిద్రుశావస్థయందున్న యీయనయెడల నుదాసీనురాలేలయగును? (మదనపీడ నభినయించుచు ఖేదముతో నిట్టూర్పువిడిచి) అయ్యో! బేల హృదయమా! వేఱొకతెయందుఁ దగులుకొనినమనసు గలజనునిమీఁద మాటిమాటికి నేల వాలెదవు? నిన్ను నే నిప్పటికిని మానధనమునుగా నెంచుచున్నాను. కోరికలన్ని సున్నయయ్యెనే! నీబిడియమంత యెక్కడకుఁబోయినది? నిన్ననవలనిన దేమి? మన్మథునే దూషింపవలయును. నిన్నాడిరాకుండఁ గ్రొవ్వాడిసారసములతోడ నావన్నె కానియుంచు గట్టిగా బిగఁగొట్టినవాఁడు వాఁడె కాఁడా? (ఆకాశమున లక్ష్యముంచి) భగవానుఁడా! అఁడుకూఁతులమీఁదఁ జేతిబలువు నగపతిచెడుపోటుకాఁడా! మన్మథుఁడా! నగరార్గళదీర్ఘభుజదండమండనుఁ డగు నమ్మహాభాగునకు నీవు నిశ్చయముగా భయపడుచున్నావు సుమీ. ప్రళయానల భీషణము అయి నాహృదయమును భస్మసాత్కృతము సేయునీసాయకము లక్కడనే యున్నభవదీయ రూపలక్ష్మి పాటచ్చరుఁ డగు నమ్మెచ్చులానిమీఁదఁ బడకున్నవిగదా! కాదు. పడుచునే యున్నవి. అందుచేతనే యేమెనిము[illegible], చక్కని గడ్డపెరుఁగుముక్కవలె వెలవెల్ల నగుచెక్కిళ్లతో నీయన గానవచ్చుచున్నాఁడు. (కన్నీళ్లతోఁ దేఱి చూచుచున్నది)

కాళిం—(సకరుణముగా, జనాంతికముగా) అహో! యేమియీప్రేమాతిశయము!

గీ. తెలిసి యయ్యయియాకారములను జిత్ర। కాంతునందును నన్యసంగతిని పగచు
చామకనుదోయి, రోషవిషాదములను। సిగ్గుదమకంబులను జలించెడును మిగుల.

(ప్రకాశముగా) సఖీ! నీవు చెప్పఁదలఁచిన మాట యయినపక్షమున నేను గూడఁ గొంచెము చెప్పఁగలదానను.

మల్లి—(తనలో) స్నేహమాత్రదర్శిని యగునీమె వెండియు నన్నోదార్చునని తలంచెదను. (ప్రకాశముగా) కాళింది! యేమని?

కాళిం—నే నిట్లూహించెదను. ఎవ్వఁడో చేతివిన్నాణమును గనఁబఱచుకొనుటకు మనసునందే కల్పించుకొన్న యొకానొకని నిందువ్రాయఁగా ఘుణాక్షరన్యాయమున మహాభాగుని యాకృతికిఁ బ్రతి వచ్చి యుండును.

మల్లి—సఖీ! నీవు తిన్నగాఁ జూడలేదు ఎవ్వతెయో మహాభాగునిఁ జూచుటవలనఁ బరవశురాలయి తనతహతహ నివారింపుకొనుటకు సాధనముగాఁ దత్సమానురాగు ని ప్రతిరూపమును బయ్యెదచెఱఁగున వ్రాసికొనియె నని చెప్పవలయును. చూడుము. కన్నీళ్లతోఁ గలసి కనులనుండి రాలినకాటుకబొట్లు లిక్కడనంటుకొని యిప్పటి కిని గానవచ్చుచున్నవి.

కాళిం— సఖీ! యిది పొసఁగియుండలేదు. ద్వీపాంతరమున మహాభాగుని దర్శన మెవ్వతె కే నేలాగునఁజేకూఱును? మఱియు నిది ప్రత్యక్షవిరుద్ధము. నీవు ప్రభాతము ననే గదా యాతనిఁ జూచినదానవు. అప్పు డీవిధమైనయవస్థ గలవాఁడు గాఁడు. (చిఱునవ్వుతో) ఇప్పు' యినాఁడు;

మల్లి—(తనలో) ఈమెమాటలు యుక్తియుక్తములు గానున్నవి. హృదయమా! యించుక యూఱడిల్లుము. (ప్రకాశముగా) కాళిందీ! యాకృతిసంవాదము సంభవిల్లును గాక. ద్వీపాంతరమం దున్న చిత్రశిల్పి యీహారమధ్యమందలి ఘహేంద్ర మణినిగూడ నెట్లు వ్రాయఁ గలిగినాఁడు.

కాళిం—(నవ్వి) సఖీ! సగమగును. సగము కాదనునర్ధజరతీన్యాయము పనికిరాదు. చూడుము—

క. సుకవిమతిఁ బోలి సఖి! చిత్రకరునికరవర్ణతూలి, తత్తద్వస్తు ప్రకర మలక్షితతత్త్వము। సకలము నుల్లేఖనంబు సలుపు యదృచ్ఛన్. ౧౦

మల్లి—(సవితర్కముగా) అయ్యో! సందియపుటుయ్యాలయందుండి నా డెంద మూరక యాందోళన మొందుచున్నది. (తనలో నంతర్ధైర్యముతో) కానున్నదికానిమ్ము. అయనం జూచుటకు వాఁచి యున్న నాకన్నులకుఁ బుణ్యవశమునఁ దత్ప్రతిచ్ఛంద ము లభించినది.

నవ—సఖీ? యెందులకును నీవు సందేహింపఁ బనిలేదు. "నీమాట ముమ్మాటికిబూట కమే" యని నీవీయన నుపాలంభించితివిగదా! తనమాట నిలుపుకొనుటకే చిత్రమిషమున నీకుఁ బ్రత్యక్ష మయినాఁడు. నీవు వేఱుగా నాలోచించుటచేతఁ జింతిల్లుచున్నాఁడు. కాఁబట్టి మృణాలధవళ మయినహారమతీయన నీతఁడునుభవదీయహృదయమునంగ సౌభాగ్యమునకుఁ దగినవాఁడు. (పయ్యెదయందుఁ గదియించుచున్నది)

మల్లి—(ఔత్సుక్యస్మరణహర్ష వితర్కములతో) ఏమిది!

ఉ. పయ్యెదయై మదీయకుచభాగము నియ్యది సోఁకినంత నే
యొయ్యదొ నా కబీజముగ నిప్పు డనుస్మృతి యంకురించెడున్;
దియ్యమునం దదీయ మగుదేహ మె బిగ్గఁ గవుంగిలించిన
ట్లయ్యెడు మేను, చిత్రగతుఁ డౌ ప్రియసంగమమే లభించినన్.

ప్రతీహారి—(ప్రవేశించి) భర్తృదారికా! బంగారుదారమునఁగుచ్చినదయి, చంద్రుని ప్పాగున దగదగ వెలుంగుచు, నడుఁగఁబుట్టమున మాటుపఱిచినను, వెలివిరిసి నలుగడలఁ గడలుకొనియెడుకడిఁదిమిసుకుల గుమిగతనఁ దనయున్నతావు తేటతెల్లముగాఁ గానవచ్చెడు విడిమానిక మొక్కటి చేత నుంచుకొని భ్రమరకుఁ డను నొక పురుషుఁడు. తన్నుఁ గంకేళిక తీసికొని రాఁగా గుమ్మముకడ నిలిచియున్నవాఁడు. నేఁటియుదయమున మందాకినీభగవతియాశ్రమమందు మనము మరలివచ్చునప్పుడు చూచినమహాభాగునియానతిని భర్తృదారికను జూచుటకయి స్కంధావారము నుండి వాఁడు వచ్చినవాఁడని కంకేళిక చెప్పినది.

మల్లి—(సఖులముఖముఁ జూచుచున్నది)

దేవ—(జనాంతికముగా) ఇది పొసఁగియేయున్నది. వాఁడు కంకేళిక వేడుకకాఁడు మహాభాగునియాభ్యంతరానుచరుఁడు.

మల్లి—కనకలతా! వానిని దీసికొని రా.

ప్రతి—చిత్తము. (నిష్క్రమించి పూర్వోక్తభ్రమరకునితోఁ బ్రవేశించుచున్నది)

భ్రమ—(తనలో) నేనెప్పుడుఁ ద్రొక్కియెఱుఁగనియీయమాత్యులవారిలోఁగిటియందుఁ గంకేళికమూలమున నాకు నేఁడు ప్రవేశము కలిగినది. (నడచి సశ్లాఘముగా) మాదొర మారుతుఁడుగారు మహోదారులుగదా! ద్వీపాంతరము నుండి వచ్చినదని తమకు మహారాజుగారంపినబాలార్కపాటలమణిరత్నము నే యిచ్చినారు. అయిన నిట్లన నేల? తాదృశమాలికాదానమునకు జీవితమైన నుచితమైనదే. హారమన నెంత? మణి యన నెంత? (నిట్టూర్పు విడిచి) అయ్యో! కీడునకు మూలమైనయీచిత్రఫలకను మహారాజుగారికా సాహుకారిచ్చినాఁ డేల? యులుపా యిచ్చినాఁడు? మహారాజుగారు దాని నీయన కేల పంపినారు? అది లేఁగానే కులగోత్రములు దెలియనియీసింహళద్వీపాగతచిత్రకన్యకను జూచి దగ్ధునివలె నేలిసాతఁడు నాకస్థితదృష్టి నున్నవాఁడు. అయినను నాకస్థితులకుఁ గులగోత్రము లుండునా?

ప్రతి—ఈమెయే భర్తృదారిక.

భ్రమ—(సానందముగాఁదనలో) బంగారుపేరులాగునను, సంపెంగ పూలదండలాగునను బాగు మీఱునీరామయే యామహాభాగురాలా? నిష్పందమంథరస్నిగ్ధలోచనములతో సామిమారుతుఁడుగారు చిత్తరువునఁ జూచుచున్న దీమెనేగదా! ఇందుచేత నాచిత్రకన్యకు స్తనమండలమున మాలిక వ్రాయుట తగియేయున్నది. (సాకంసముగా) అతనిమీఁద నెట్లో యీమెమీఁదఁగూడనట్లు సగఁపాలువాలకమ్ములు చిమ్మినప్పుడుగదా మన్మథుఁడు మన్మథుఁడు! (కడుదాఁపునకుఁ బోక) అమ్మా! దండము.

మల్లి—(తనలో) ఆయనపరిజనుఁ డని వీనిమీఁద నా కెంతగౌరవము! వీండ్రెంతపుణ్యము చేసికొనిరో! అతనీదరిశ్యాములఁ డయిన యమ్మహాభాగుని సఫలనిర్మాణము అనఁదగినలోచనములతో నదాకొంకులేక చూచుచుందురుగదా! (జనాంతికముగా) కాళింది! తగురీతిని మాటలాడుము.

కాళిం—భ్రమరక! కొంచెము చేరువకు రా.

భ్రమ—(తనలో) వీరికిఁ బేరు కూడ నెట్లు తెలిసినది. (సమీపమునకుఁ బోవుచున్నాఁడు)

ప్రతి—ద్వారముకడ నడుగులచప్పుడువలె నున్నది. నేను బోయెదను.

(నిష్క్రమించుచున్నది)

సఖులు—ఉచితజ్ఞురాలు గదా కనకలత!

భ్రమ—(మల్లికను దేఱిచూచి తనలో) తామరతూండ్లవంటి పలుకఁబాఱినచెక్కిళ్ళచేత నీమెయిదీఁగ మదనవేదనను దేటపఱుచుచున్నది. (మరలఁ దేఱిచూచి) మేరుపర్వతశృంగమును గంగాతరంగిణి వోలె నేలినవానిముత్యాలపేరీమెకుచమండలము నలంకరించినది. ఔరా! పేరు మాత్రమే కాదు. దొరవారు కూడనీమె పయ్యెదచెఱఁగు నాశ్రయించి క్రీడించుచున్నారే!

కాళిం—భ్రమరక! మహాభాగులేమి చేయుచున్నారు? ఆయన నోటిమాటలుగా నపరాహ్ణమున నీతో నేమయిన సెలవిచ్చినారా?

భ్రమ—చిత్తము. వినుండి రత్నపతి యనునొడబేరి మామహారాజుగారికిఁ గానుకగా రెండుమేలివస్తువులు సమర్పించుకొన్నాఁడు. అం దొకటి-సుందరాంగుల నెఱికురుల ధరింపఁదగినవెలలేని సీమంతరత్నము. రెండవది- లావణ్యమయమయి యెల్లవారి చూపులఁ దనవైపునకు లాగుకొను నొకానొకచిత్రగతకన్యకారత్నము.

మల్లి—(తనలో) అయ్యో! పయ్యెదమీఁద వ్రాసి యున్నమహాభాగుని ప్రతిచ్ఛందమును బరాకునఁ గప్పనయితిని.

సఖులు—(జనాంతికముగా) ఈరత్నపతియేయగునా?

కాళిం—తరువాతఁ దరువాత?

భ్రమ—తరువాత నమ్మణియుఁ, జిత్తరుపలుకయు, దంతపుబరణిలోనున్నయొకానొకదివ్యాంబరము నిమూఁడును, సింగళపుదీవిచేరువలంక కీశాన్యదిక్కున మానిసియడుగుజాడ లేక పాడువడినకాఱడవినడుమను గొనకొమ్మల నాకసము దాఁకు కొండొకమఱ్ఱిమ్రాఁకుక్రిందఁ బెద్దఱాతిబండమీఁద నున్నవయి, దారితప్పి యటకేగినమాకంటఁ బడిన వని యతఁడు మనవి చేసినాఁడు.

(అందఱు విస్మయపడుచున్నారు)

కాళిం—(జనాంతికముగా) ఈదివ్యాంబర మదే యని తలంచెదను. (ప్రకాశ... తరువాతఁ దరువాత?

భ్రమ—తరువాత నాదివ్యాంబరముఁ గనఁబఱుపఁగనే పసదనమును బరిగ్రహించి రత్న పతి తనయిచ్చను బోయెను.

అందఱు—(తనలో) సంశయము తీఱినది.

కాళిం—తరువాత?

భ్రమ—తరువాతఁ బ్రీతిచేత మహారాజుగారు రత్నమౌళివస్తువులు కొన్ని నాచేతఁ బంపఁగా, మాదొరగారు వానినిస్వహస్తమున నందుకొని యాచిత్రఫలకన్నియను దెలిపిరి దమ్మిరేకుసరులచేతఁ బోలె విస్మయానందనిర్భరము లయిననయనములచేత నర్చించుచుఁ, బెద్దయుంబ్రొద్దు తమ కెద్దియో తలఁపునకు వచ్చిన ట్లుండిరి.

మల్లి—(నిర్వేదముతో నిట్టూర్పు పుచ్చి తనలో) హా! నాజీవితమున కాధారమైనమనోరథమా! నీ కిఁక నీళ్ళుచుక్కలు విడువవలసినదే. (జనాంతికముగా) కాళింది! నీవు చెప్పిన యుపపత్తు లన్ని విరుద్ధము లయి పోయినవి గదా!

కాళిం—(జనాంతికముగా) సఖీ! వచనశేషమును వినక ముందే యేల దుకు వందురెదవు? (ప్రకాశముగా) తరువాత?

భ్రమ—తరువాత నాచిత్రకన్యకను సత్యమైనదిగానే తలంచుకొని యాయనసారెసారెకు నారతవమును దనచేతితో నామెపాపట నుంచుచు వచ్చెను.

మల్లి—(జనాంతికముగా) సఖీ! వచనశేషమును గూడ వింటిమి గదా!

నవ—(తనలో) ఓమన్మథభగవానుఁడా! ముద్దరా లయిన యీ కులకన్యక హృదయమును దృఢముగా నమ్మహాభాగునియందుఁ దగులుకొలిపి, యాతనిచిత్తము వేఱొకచిత్తరియందు హత్తించితివి. ఇది కేవల మయుక్తము సుమీ.

కాళిం—(తనలో) ఏమిది! అయిన నీమాట ముగియ లేదేమో. (ప్రకాశముగా) అహో! మహాభాగున కామెయం దెంతయనురాగము! మఱి చెప్పుము. ఆయాకృతి యెవరిపోలిక నుండును?

మల్లి—(ఆశంసముతో వినుచున్నది)

భ్రమ—ఇంతపర్యంతము నామెకు నెవ్వరు సాటి లే రనియే తలంచుచుంటిని.

మల్లి—(నిట్టూర్పుతోఁ దనలో) అందుచేతనే గదా మహాభాగుని కన్నులకు నే నవ ర్హురాల నయినదానను.

కాళిం—ఇంకను, నేదో చెప్పఁదలఁచుకొన్నట్లు, ఏవింతపర్యంతమునని వచించితివేమి?

భ్రమ—ఇఁక నిప్పుడో (అర్ధోక్తియందు) ఉచితానుచితము తెలియదు. చూచినట్లు చెప్పుచున్నాను. (మల్లికను జూపి) ఈపోలిక నుండును.

మల్లి—(ఉచ్ఛ్వాసముతో) అదృష్టవశమున సదృశపదమునఁ గూడ నారోపిత నైన దానను.

ఇద్దఱు—(జనాంతికముగా) సఖీ? మహాదృష్టవంతురాలవు. అందు నీవే వ్రాయఁబడితివి,

మల్లి—సఖులారా! సాదృశ్యమాత్రమున నేనే యని యెట్లు నిశ్చయించెదరు?

కాళిం—నిన్నుఁజూచి చేటికదాని ప్రతిరూపమును మహాభాగుఁడు చూడఁ డని.

మల్లి—అహా! స్నేహము!

కాళిం—భ్రమరకా! యిం దనుచిత మేమి? నీ పృన్న నాలుక గాలదు, అకృతులకుఁ బోలిక లుండ వచ్చును గదా!

భ్రమ—కేవలముఁ బోలికమాత్రమే కాదు. నిజముగా నీయమ్మగారే యాచిత్తరువు నందు, మాదొరవారికిఁగాను కంపినపూలమాలతోఁగూడ వ్రాయఁబడియున్నారు.

అందఱు—(విస్మయపడుచున్నారు)

కాళిం—(జనాంతికముగా) సఖీ! యింకను సాదృశ్యమాత్రమేమి?

మల్లి—(సానందముగా) సఖీ! ద్వీపాంతరమున నాప్రతిచ్ఛంద మెట్లు?

కాళిం—మహాభాగుని దెట్లో యట్లే. (ప్రకాశముగా) ఇది యాశ్చర్యము! తరువాత?

భ్రమ—తరువాత నది నిక్కము కా దని ప్రియమిత్రుఁడు కళకంఠుఁడుగారు వాదింపఁగా, నాసీమంతరత్న మటనుంచుప్రయాసమువలన మరలుకొన్నవారయి యిది తత్రభవతికే తగిన దిచ్చి రమ్మని నా కానతిచ్చినవారు. (బట్టలోనుండి మణిని దీసి కాళింది చేతిలోఁ బెట్టుచున్నాఁడు)

కాళిం—భ్రమరక! మహాభాగునియూలమున మాప్రియసఖి పరాధీనురాలయినది. కాఁబట్టి యాయన యానతి నెఱవేర్చెదము. (మణిని బుచ్చుకొని మల్లికకుఁ జూపుచు జనాంతికముగా)

తే.గీ. కొమ్మ! బంగారుదారావ్రుచ్చి ప్రియుఁడు। పాటలం బైవరతనంబుఁబంపినాఁడు
ఘూరశరవిద్ధమై మూర్తిమంతి యైన। సానురాగంబు నిజమానసంబు వోలె. 18

మల్లి—(ఉత్కంఠతోఁ జూచుచున్నది)

(తెరలో)

చ. పడమటిభూధరంబుతటిపాపటరత్నము విన్ను కెంపు. ని
య్యెడ నిదె బాష్పసమ్మిళితదృక్కుల జక్కవపెంటి చూచుచుఁ,
గడనె వసించువల్లభునిఁ గానదు చేటికపుట్టునం బలె
దొడరు విమోహ మాత్మ, నెటు ద్రోవఁగ వచ్చును శాప మక్కటా. 14

అందఱు—(వినుచున్నారు)

మల్లి—అయ్యో! నావలెనే చక్రవాకియుఁ దపించుచున్నది.

(మరలఁ దెరలో)

క. విడు చక్రవాకి! శోకము; । నెడఁదను దిట మూను; సైఁపు మీసమయంబుల్;
జడియకుమీ దినమణియే । జడియుల్ భవదీయ మైనశాపపుమూర్ఛల్, 16

నవ—భర్తృదారికా! వీరు వైతాళికులు. అమాత్యులవారికి సాయంసంధ్య నుద్ఘోషించుచున్నారు.

భ్రమ—మహాభాగలారా! నన్ననుమతింపుఁడు. ఈవృత్తాంతమంతయు మాదొరవారితో మనవి చేసెదను.

కాళిం—నీ వీనాలుగిండ్లభవంతిదారిని వెడలి పొమ్ము. ప్రియసఖిని జూచుటకు దేవిగారును వచ్చుచున్నారు. ఇదిగో నందెలచప్పుడు వినవచ్చుచున్నది.

భ్రమ—(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

నవ—మనమును దేవిగారి కెదురు వోవుదము.

మల్లి—(తనలో) ఇప్పుడును హృదయ మనాస్థముగానే యున్నది. (విస్మయముతో) ద్వీపాంతరమందు నాప్రతిచ్ఛంద మెట్లని. (సంతోషముతో) కాళింది మాబాగుగఁ జెప్పినది. మహాభాగుని దెట్లో యట్లేయఁట.

భ్రమ—(హర్షముతోఁ దనలో) దొరయానతి నెఱపితిని. వికారముల చేతను బ్రతిరూపధారణముచేతను దొరయందలియామెయనురాగమును దృష్ట మయినది. దొరభావమును బ్రకాశిత మయినది.

మల్లి—సఖులారా! పోదము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇది శ్రీపరమేశ్వరప్రసాదసమాసాదితనరసకవితాధురంధర వడ్డాదిసాధువంశక్షీరనీరాకరకౌసుధాకరాచ్ఛనామాత్యపౌత్ర హారితసగోత్ర పవిత్రగుణకదంబలక్ష్మాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల సూరపరాజప్రధానతదూభవ విబుధవిధేయసుబ్బరాయనామధేయాంధ్రీకృతమల్లికామారుతప్రకరణంబునందు ద్వితీయాంకము.

శ్రీరస్తు

మల్లికామారుత ప్రకరణము

తృతీయాంకము

(తరువాత మందాకిని ప్రవేశించుచున్నది)

మందా — ఆహా! విధాతృనభిమత మస్మదానుకూల్యముననే యున్నది!

తే. గీ. కలిగె నవ్యాజరమ్య మాగాఢతరస । మానరాగము మల్లికామారుతులకు;
దొరకె సీమంతరత్నంబు దువ్వలువయుఁ । జాటుచును వారియతిశీఘ్రసంగమంబు

(కన్నీళ్ళతో)

తే. గీ. అకట! దివ్యాంబరంపుఁబయ్యెఁట గలిగి । చూలికామణి పాపటచోట వెలుఁగు
బిడ్డనెమ్మోము గాంచుచు, వెనుకటి దగు । ఈమెజన్మంబు నేస్మరియింతు మదిని

(హర్ష వితర్కములతో)

చ. బిగతముఁ జెందె నెంతయును వెన్కటిపుట్టువునందె; యిప్పుడో,
దగదగమంచు వెల్గునది దర్శనలాభము జెంది గల్గుటన్;
విగళితభావముం గననిబిడ్డలయీయనురాగ మెంతు, బా
గుగను బదార్థ ముండువఱకున్ మనుమంజిటిఁగా మనంబునన్. 3

అనురాగతత్త్వవేత్త లిత్తెఱఁగునఁ జెప్పుచున్నారు.

క. పరఁగును స్థిరప్రకాశ । స్థిరాప్రకాశాస్థిరతలచే, మేల్ నడి లోఁ
దరములు రాగములు యువో । త్కరమున మాంజిష్ఠనీలకౌసుంభములై. 4

(సదయముగా) మల్లికామదనాతంకమును గాళింది యిట్లు ప్రశంసించినది.

"ఉ. తూఁతి లతాకుడుంగమునఁ దోయజనేత్ర, చకోరినోరికిన్
జాఱుదళాంత రేందుకిరణంపుఁగణంబును గాంచి మూర్ఛిలున్;
మీఱుపికస్వరంబులను మెచ్చుగుకేళివనాళికేమి? వే
ఝూ అలుకుం గుహూమధురిమం ధరియించిన దానిజోక్కకే." 5

వినయగాంభీర్యనిధి యగుమారుతుండును నాయెడల నిరుపధిస్నేహంబును వహించినవాఁడు.

క. నుడుగు రహస్యముఁ, గార్యము । లడుగు, నజస్రంబు దర్శనాపేక్ష గనున్;
దడవుంబరిచితిఁ బడయం । బడునమ్మకముఁ బడసి కతిపయదినములలోన్. 6

పాపమెండొరులప్రతికృతులను మాత్రమే చూచుకొని తమతహతహ నడఁచుకొ

న్న బిడ్డల కిద్దఱకును బునర్దర్శనముకొఱకుఁ గాళిందీసారసికలయాలమున నిపుణముగా వసంతోద్యానమున సదుపాయము చేయఁబడియెనుగదా! (సవితర్కముగా) ఇప్పుడు శంబరకుని మాయకుఁ బ్రతిక్రియ చేయవలయును. (ఆకాశమున) సర్వమంగళాచరణశేఖర! విశ్వవసూ!

బాగుబాగు! "కాత్యాయనీభగవతియేకాని మల్లికావరనిర్ణయమునకు నేనుబ్రమాణము కాను" అని తియ్యన చెడకుండనే రాజనిర్బంధనమును జక్కఁగా వదలించుకొంటివి. అయ్యో! శంబరకునినీతికౌటిల్యమును దలంచినా హృదయ మనాశ్వాసమగుచున్నది.

సార—(తొందరగాఁ బ్రవేశించి) భగవతీ! తమయానతి జరపితిని. భ్రమరకుఁడు మాత్రమే యొద్ద నుండునట్లు మారుతుని వసంతోద్యానమందలి పువ్వుల గురివెంద పందిరిక్రింద నిలిపివచ్చినదానను. నవమాలికాద్వితీయయగు మల్లికను బుష్పాపచయ మిషంబునఁ గాళిందియు నక్కడకే తీసికొనివచ్చినది.

మందా—(ఆనందముతో) భూయోదర్శనమున బిడ్డలకు ననిర్వచనీయమగు నాశ్వాసనము గలుగునుగాక.

తే. గీ. ఒకరొకరిఁ గౌఁగిలించెడుసుక మొసంగు। పూలచేరునుహారంబుఁదాలుచుటను,
బ్రకృతిసుకుమారగాత్రు లీవత్స లిద్ద। ఱోరిచెదరెట్టులెట్లొ యీయారటంబు.

బిడ్డా! విభ్రాంతిగొన్నకన్నులతోడను, వడవడవడఁకుచున్నయొడలితోడను జడిసిన దానివలెఁ గానఁబడియెద వెందుచేత?

సార—భగవతీ! మహారాజు నేఁ డమాత్యవిశ్వావసువు గారితో "నీవు గౌరీగృహంబునకుఁ బోయి మల్లిక యెవ్వని కీయఁ దగినదో యడుగవలసినది. ఆభగవతి శంబరుకునికి ననినపక్షమునకు నిశ్శంకముగా నాదేవియాదేశముచెప్పునఁ జేయవలసినది" యనియానతిచ్చినాఁడఁట.

మందా—(సాశంకముగా) తరువాత?

సార—పిమ్మటఁ "జిత్త మశ్లే" యని రాజశాసనము వడసి రాజపురుషపరివృతుండయి యిప్పుడే గౌరియాలయము మామంత్రివర్యుఁడు వచ్చుచుండఁగా, నీలాగున వచ్చుచుఁ జూచినదాన నయి భగవతి కీవృత్తాంతము నివేదింపవలయు నని శీఘ్రముగా నేతెంచితిని.

మందా—(తనలో) అయ్యో! వెఱవవలసినదే సంప్రాప్త మయినదే! (ప్రకాశముగా) వత్సా! గౌరీదర్శనార్థ మిదిగో నేనును బయలుదేఱితిని. దారి తీయుము.

సార—ఇటు. ఇటు. భగవతి! (ఇద్దఱు నడుచుచున్నారు.)

మందా—సారసికా! యతిప్రకట మయినమల్లికామారుతులయనురాగమునుజూచి శంబరకుఁ డిదేదో యారంభించినాఁడు:

సార — మహారాజు కూడ వాని ననుకూలుఁ డని నే నడలుచున్నాను.

మందా — ఓసి బేలా! త్రిభువనదుర్లంఘశాసనురాలయిన కాత్యాయనీభగవతి రాజశాసనానువర్తిని గాదుగదా! (నవ్వి) సుజనులయెడల నిసర్గసుకుమారంబును ఖలులయెడల నతిఘోరంబును గదా దేవిచరితము! చూడు —

తే. గీ. ప్రథమమున విశ్వజనని యపర్ణ, కరుణ। నద్రిపతికులమందుఁ దా నవతరించి,
యంగజవిరోధియర్ధదేహంబు గొనియె। నకృతకవిలాసలోభనీయాంగకమున. 8

సార — వరలలాటదహనభస్మితుం డగు కందర్పుండు విభ్రమకోమలంబు లయినదేవి యపాంగములచేత వెండియు సంజీవితుం డయ్యెనుగదా!

మందా — మరల నామెయే —

మ. అరిఘంటాదరశార్ఙ్గశూలశరబాహాదండసందోహ యై
కరివిద్విట్పటులాచ్ఛకేసరలసత్కంఠం బధిష్ఠించి, సం
గరరంగంబునఁ జండరాక్షసశిరఃకాండం బసిం జెండి చె
చ్చెరఁ జెండాటకు నిచ్చుచున్ బ్రమథయోషిచ్ఛ్రేణి కేపారదే? 9

సార — భగవతీ! మహిషాసురశిరోనిర్ఘాతచరణకమల యగు చండికాదేవి పరాక్రమము వాగగోచరము గదా!

మందా — అందుచేతనే యమ్మహామాయయెడల నసురేంద్రులమాయయు నిరర్థకము. ఇఁక శంబరకునిమాయ కేమి లెక్క?

సార — ఇది సత్యమే. (ముందు చూచి) పన్నినకాఱ్మొగుళ్ళనుం బోలెనొత్తయినచీఁకటిమ్రాఁకులగుబురువలన దట్టముగా నిరులుకొనిన కాత్యాయనీదేవికోవెల యిదియే.

మందా — వత్సా! మన మిక్కడనుండియే వందము. ఈవంచనావిశేషము దూరమున నున్నవారికే తిన్నగాఁ గానఁబడును.

(తెరలో)

తే. గీ. అమ్మరో! నీకు మ్రొక్కెదఁ, గమ్ము సుప్రసన్నురాలవు కల్యాణి! శర్వరాణి!
నీప్రసాదంబుచేతను నేను గన్న। బిడ్డ కౌనతి యీవమ్మ దొడ్డవరుని. 10

మందా — (ఆకర్ణించి) ధీరప్రశాంతగంభీరస్వరుండగు విశ్వవసుని ప్రార్థనము సుమీ యది. (మరలఁ దెరలో) వత్సా! విశ్వవసుఁడ! మల్లికకు శంబరకుఁడు దొడ్డవరుఁడని తెలిసికొనుము.

మందా — (మరల విని) ఏమీ! యీయాకాశవాణి చీఁకటిమ్రాఁకులగుమురుపయినుండి బయలువెడలి శరభస్వరంబులాగున ఘర్ఘరమయి వినవచ్చుచున్నది. (స్వరానుసారిగాఁ జూపునిగిడించి) సారసికా! చూడు మదిగోఁ దమాలవృక్షము చివరను గనఁబడి కనఁబడనట్టు లెవఁడో మనుష్యునివలె నున్నాఁడు.

సార—(చూచి) భగవతీ! నిజముగా మనుష్యుఁడే. నిలిగుడ్డ ముసుఁగు వేసికొని చీఁకటిచెట్లచిగురుగుత్తులలోఁ గలిసిపోయి కనఁబడుచున్నాఁడు.

మందా—అహో! శంబరకునియవినయము! నిసర్గశుద్ధహృదయుని విశ్వావసుని వంచింపఁ జూచుచున్నాఁడు.

సార—భగవతీ! మనము గర్భాలయము చొచ్చి యిది యంతయు వెల్లడింతము.

మందా—బిడ్డా! కూడదు కూడదు. కాళిందికిఁ దక్క నీసంగతి మఱియెక్కడ వెల్లడింప రాదుసుమీ.

సార—అట్లయిన, నిందుకుఁ బ్రతిక్రియ యేమి భగవతీ?

మందా—బిడ్డా! వంచనమునకు వంచనమే ప్రతిక్రియ.

ఉ. కూటవిధానమంచు వగుకుత్సితకార్యవిచారతత్పరుల్
గూటచయంబుచేతనె నిగూఢవిధంబున మోసపుచ్చెదన్;
గాటముగాఁ బదంబులను గాఁడినకంటకసంచయంబులన్
బైటికిఁ దీయు టెంతొ సులభంబు గదా పటుకంటకంబులన్. 11

సార—సత్యము. ఒప్పు నిది భగవతీ!

మందా—(అనుస్మరణముతో) మారుతునిప్రియసఖుఁడు కలకంఠుఁడు విఘ్నరాతుని కూఁతును రమయంతికను గామించినాఁడు.

సార—ఔను. వారిద్దఱకు ననురాగ మున్నదఁట. కలకంఠుని వీథిలో నుండఁగాఁ జూచి, ప్రియసఖి రమయంతిక నిరంతరకంతుసంతాపమున వేఁగుచున్నదని సురిక నాకుఁ జెప్పినది.

మందా—రమయంతిక యిప్పుడు స్నానమునిమిత్తము సోమసరస్సునకు వెళ్ళియున్నది. నీ విప్పటి యీయాకాశవాణీవృత్తాంతమును గాళిందిచెవిలోవేసి కలకంఠునిసోమసరస్సునకుఁ బంపుము. నేనును గాత్యాయనీభగవతిని సందర్శించి విశ్వావసున కీభ్రాంతిని దొలఁగించెదను.

సార—అలాగే.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు. విష్కంభము.)

(తరువాత నుద్యానవనమున మారుతుఁడును భ్రమరకుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు)

మారు—తాచ్చింత్యమునఁ దాద్రూప్య మగు ననుమాట యబద్ధము కాదు.

మ. అదె ముద్దొల్కెడు మోమదే చిగురుసౌ రౌమోవి మాణిక్య మ
య్యదె వాల్గన్నవ, యాయదే కుచగుళుచ్ఛానమ్రమౌ కాయ మ
య్యదె యొయ్యారపు నడ్పు, లోనసుధాస్యందిప్రియారూప మ
య్యదియే యాయదె యద్దిరే యదె యటంచుఁ దన్మయం బాత్మ హా. 12

(అంతటఁ జూచి) ఆహా! విరించనునిప్రపంచనిర్మాణప్రకార మియ్యెడ నత్యాశ్చర్య జనకము గదా!

ఉ. బింబఫలాంకితంబు విధుబింబకదంబము కంబునందు; న
భ్రంబునఁ గుంభికుంభములు; రంభలపైఁ బులినంబులుం; బయో
జంబులు పత్రపత్రధృతచంద్రము; లిన్ని మెఱుంగులందు; లో
కం బఖిలంబు తన్మయము; గాంచఁగ నబ్బుర మేది గా దిటన్. 13

భ్రమ—(తనలో) ఇదియే యున్మాదమునకుఁ బ్రారంభము (ప్రకాశముగా) ప్రభువా! పూజ్యురాలిదర్శన మిప్పు డిట సులభ మని సారసికవలనఁ దెలిసికొంటిని.

మార—(స్మరించి హర్షముతో)

క. విని ప్రియురాలిసమాగతి। మనమున నే నూఱడిలుదు మదనాకులుఁడన్
గని చంద్రికోదయంబును। మునిమాపార్తపుఁజకోరమునుబోలె నిటన్. 14

(నిట్టూర్పువిడిచి) సంశయవిషయమయిన తత్తరళేక్షణయనురాగసత్యము తత్పరీక్షచే నిశ్చయింప నభిలషించుచున్నాను. (సాశంసముగా)

చ. కువలయనేత్రి డెందమునఁ గూడ మరుం డిటు చొచ్చెనేని ని
క్కువముగఁ గూడ కుండినను గోరిక లన్నియుఁ దీఱు నంత నే;
రవి దివియందుఁ బద్మిని సరస్సున నైనఁ బరస్పరానురా
గవిలసదంతరంగతను ఖ్యాతమె కా మిథునాఖ్య వారికిన్. 15

భ్రమ—ప్రభువా! యుపపత్తులచేత నిశ్చితమైన పూజ్యురాలియనురాగమందు సందేహ మెందుకు?

మార—రాగాంధచేతస్కుల కుపపత్తులు నమ్మరానివిరా. చూడు

ఉ. ఊహలు సేయుచున్ నయనయుగ్మమునందు నసత్యభావముల్,
మోహముచే ననున్ముఖత ముగ్ధ యటంచును రాగచంచలుం
డై హృదయాభిలాష జవరాంద్రకడం బ్రకటించి, మూర్ఖుఁ డ
వ్యాహత మౌపరాభవము నంది వృథా యనుతాప మొందెడున్. 16

భ్రమ—స్వామీ! సీమంతమణిని సమర్పించునప్పు డాపెపయ్యెదచెఱఁగున వ్రాసియున్న దేవరప్రతిచ్ఛందమును జూచితి నని మనవి చేసితిని గదా!

మార—అంతలేని యదృష్టములకుఁ బాత్రమును గాఁ దలంచుకొను నాహృదయము సర్వథా యనాశ్వాసమే. చూడు. నీమాటను గూడ నూఱటనుగా నూహించుచున్నాను.

భ్రమ—(చిఱునవ్వుతో) స్వామీ! దేవర యిట స్వయముగాఁ జూచినను దమకన్నులయందుఁ గూడఁ దమకు నాశ్వాసనసంశయమే యగు నని నే నెంచుచున్నాను.

మారు—(ఔత్సుక్యముతో) ప్రియురాలిరాకను బ్రతీక్షించుచున్న నాకన్నుల నిప్పు డేలాగున వినోదపెట్టుకొందును ?

భ్రమ—ఏలికా ! యాడఁ గొనుచున్న యీయామునిసిరియడుగుఁదమ్ములలత్తుకరసమున దోతిల్లినలేఁజిగుళ్ళచేఁ గట్టెల నగు చెట్లగుమురులవలనను, నల్లనల్లన వీతెంచు కమ్మదెమ్మెరలం దొలఁకు తేనెసోనలఁ దానమాడుపూవుఁదీవెలతావులకుం జుం జుమ్మని క్రమ్మకొని బయ లప్పళించు తుమ్మెదల దిమ్ములవలనను, దియ్యక్రొమ్మావి ప్రూఁకలతలిరాకుఁదునుకల మెసఁగి మెసఁగి యొసఁగినగరువంబునం జెవుల పండువుగాఁ బంచమస్వరకోలాహలంబు గావించెడు కోవెలలవలనను సొబగు మీఱు నివ్వసంతోద్యానంబుఁ జూచిన దేవరకుఁ గనువేడుక గాక పోవునా ?

మారు—(నవ్వి) నీవు చెప్పినది చూడఁగాఁ బామునకు భయంపడువానిని బుట్టలోఁ దూఱు మన్నట్లున్నది. మన్మథునకు వెఱచుచున్న వానికిఁ దచ్ఛిబిరావాసము నుప దేశించుచున్నావు. చూడు.

చ. చివురులమేలుఁకట్లెసఁగుచెట్టులు కావిగుడార్లు, తేఁటికూ
టువకరవాళికల్ గలభటుల్ చిఱుగాలులు, తారకాహళా
రవములు గండుఁగోయిలసారంబులు, గావున సామి యీ మనో
భవహీపాలుడామరపుఁబాళెము కేళివనంబు రూఢిగన్. 17

కాఁబట్టి మనశిబిరమునకుఁ బోదము పద. ద్వీపాంతరభూషణ మగు ప్రియతమురాలి ప్రతిచ్ఛందమును దీసికొని రమ్ము.

భ్రమ—చిత్తము సామీ ! ఉద్యానదేవతలారా మా ఱేని కిప్పుడు మీరే సాయము (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

మారు—(కోరికతో) ఏసుకృతశాలి యీమె యభినవరూపామృతము నాస్వాదింప నున్నాఁడో కదా !

తే. గీ. ఏది పరిపాకమును బొంది యొవనిచేతఁ। జంచలేక్షణపాణిఁ బట్టించు జగతి;
నాతపస్యయొయుత్కృష్టమౌతపస్య;। యాతరుణుఁడెలోకోత్తరుఁడౌ తరుణుఁడు.

(నిట్టూర్పుపుచ్చి) దుర్నివారప్రరోహ మయిననాయీమనోరథద్రుమంబునకు మందాకినీవచనంబు లుపఘ్నంబులు. మఱియు.

ఉ. అందనిమ్రానిపం డనుచు నమ్మధురాధర నెంచి యయ్యయ్యో ! నా
బొందిని బ్రాణముల్ వెడలి పోవుచు సారెకు నాఁగుఁ గంఠమం;
దందుకు ముఖ్యహేతువు, గృహంబున కేగుచు మోము ద్రిప్పి, నా
యం దటు సాభిలాషపుఁగటాక్షము లాలలితాంగి చిమ్మటే. 19

(తెరలో) భర్తృదారికా ! యిటు. ఇటు.

మార — (చూచి యానందముతో) ఓహో! మదీయనయనచకోరచంద్రిక యగు మల్లిక నిశ్చయముగాఁ గాళిందీనవమాలికలతో నిటకు వచ్చినది. (పరిశీలించి సదయముగా)

చ. నలినలి యైనకోమలమృణాళముపోలిక నోపలేనిమై
నలఁగఁగ, మోవ రానిజఘనంబుభరంబున డయ్యుచున్, గటా!
వెలఁదచనుంగవన్ నడుము భంగురమై కెరలన్, వెలంది కెం
దళిరులచంద మౌనిజపదంబులు గందఁగ నిందు వచ్చెడున్. 20

(అనందాతిశయము నటించుచు)

మ. స్మరువాగ్నేయశరంబులం బ్రహతమై, సంతాపశోకార్తులం
గర మిందాఁకను దీనభావము మెయిం గన్పట్టునాచిత్త మ
ద్దిర! యీముద్దియసన్నిధానమున, నెందే నిర్గతం బౌసుధా
ఝురి నోలాడుకైవడిన్ బరమహర్షం బొందుఁ గా నిత్తఱిన్. 21

నే నీతీఁగపొదరుమాటున నుండి యీమెను విస్రబ్ధముగా వీక్షించెదను.

(అట్లు చేయుచున్నాఁడు. తరువాత మల్లికానవమాలికాకాళిందులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మల్లి — (తనలో) ఇప్పటికిని నామనస్సునకు నమ్మకము లేదు. (విస్మయముతో) ద్వీపాంతరమున నాప్రతిచ్ఛంద మెట్లు? మహాభాగుని దెట్లో యట్లే యని కాళింది చక్కఁగాఁ జెప్పినది.

సఖులు — ఇటు ఇటు.

మార — అతిశయాళుసౌందర్య మయిన యీమెశరీరము మేర మీఱినమారవికారమును వెల్లడించుచున్నది.

ఉ. భావము లేనిచూ, పధరపల్లవముం గమలించునూర్పు, గ్రొ
మ్మ్రావిని గిల్లులేఁ దలిరుమాదిరి వాడినమేను, చారుపా
కావసరోల్లసల్లవలియందముఁ గ్రిందికిఁ ద్రోయుపాండిమ
శ్రీ వొనరారుచన్మొదలు, చెక్కులి, మిక్కిలియున్ స్ఫురించెడున్." 22

మల్లి — కాళింది! సందులేక, యంతట నిండి యున్న పువ్వుగుత్తులచేఁ దలలు బొత్తిగ వంగిపోయినతీఁగలు గల యీప్రదేశమునే గదా నీవు సారెసారెకు వర్ణించుచు వచ్చెదవు?

మార — క. క్రూరకుహూముఖకూజిత। నారాచోద్విగ్నులార! నాచెవులారా!
యారంగఁ గ్రోలుఁడీరు, సు। ధారసధారానుకారితరుణీభణితుల్. 23

కాళిం—(తనలో) ఇక్కడ నేదో యొకలతానికుంజమున మారుతుఁడు దాఁగి యుండు నని తలఁచెదను (ప్రకాశముగా) సఖీ! నిజముగా నిదే. మధుసమయకలమధురములయిన మధురసల్లాపములు సలుపుచుఁ, జిలుక నుపలని జలియించుతలిరుఁ గేలితో నిన్నిది యేలాగునఁ బిలుచుచున్నదో చూడు.

మల్లి—అందుచేత మన మిక్కడనే పువ్వులు గోసికొందము.

(అందఱును బువ్వులు గోయుచున్నారు)

మారు—(ఆసతో మల్లికను దేఱి చూచి)

ఉ. ప్రన్ననిమోము పైకునిచి, రాలెడుపుప్పొడి కుల్కు సుంత వా
ల్గన్నులు మున్గ నెన్నడుము గానిలఁగాఁ గుచగౌరవంబునన్,
గ్రన్న నొకింత నాభిగనరా, జఘనక్లథితోరు వై, లవిం
చ న్నిలుచుండి వ్రేళ్లపయి సుందరి, నామనసో ప్రసూనమో ? 24

మల్లి—అన్నా! యేమిది? చిదిమినను బువ్వులు చేతిలో నుండకున్నవి?

నవ—సఖీ! నీహృదయము మఱియొకచోట నున్నది. ఇది మనము కోసి విడిచిన నిష్కుసుమవల్లి గాదా!

మారు—ఔరా! నిజావయవశోభావిభ్రమములచేతనే మల్లిక భ్రాంతిపడుచున్నది!

చ. వికసితపల్లవంబు లాదవించుచుఁ బాణిసరోజశోణిమన్,
జికిలినఖాళిరోచుల రచించుచు నచ్చపుఁబువ్వులన్, జకి
చ్చకితకటాక్షలౌల్యమునఁ జంచలభృంగకులంబు సల్పుచున్,
ముకురకపోలమౌగ్ధ్యమున మున్ వికృతీవియు వెండి గైకొనున్. 25

మల్లి—(సిగ్గువడి నడిచి తెఱ్రొతీఁగ గయికొని సంభ్రమముతో) అమ్మయ్యో! దుర్లలితము లయిన యీమొకరితుమ్మెదలు ఝమ్మని యొక్కుమ్మడిని రేఁగి నామొగమ్మున మూఁగుచున్నవి.

మారు—క. చలహారలులితఘనకుచ। కలశయు, వదనారవిందగంధలహరికా
ఎలదళిఝుంకృతిసంభ్రమ। విలోల, యీబాల లోభపెట్టెడు మనమున్. 26

నవ—సఖీ? పారిజాతపుష్పములపరిమళమును బరిహసించుగరువము గల నీ నిశ్వాసవాసనల చేత నాకృష్టంబు లయి తీయమావిపూగుత్తుల సంపంగులఁ బొన్నలఁ బొగడలను విడిచి నీయెదుట నభోంగణము నరిగట్టినవి. కాఁబట్టి చేతితో మోముఁ దమ్మిని మాటుకొనుము.

మల్లి—(అట్లు చేయుచున్నది)

మారు—అవురా!

తే. గీ. చకితబాలకురంగలోచన నిజాన । నాంబుజాతము హస్తతలంబుచేతఁ
గప్పుకొనినను దుమ్మెదకదుపు లట్లె । ముసరు జుమ్మని బిసరుహాబుద్ధిఁ జేసి.

మల్లి—సఖులారా! వారింపుఁడు వారింపుఁడు. ఈదిక్కుమాలినతుమ్మెదలు నన్ను మరల విడిచి పెట్టకున్నవి.

నవ—సఖీ! వెఱవకు వెఱవకు దీనిని నేను వారించెదను (మల్లికను గౌఁగిలించుకొని వేఱొకచోటికిఁ గొనిపోవుచున్నది.)

మల్లి—(కన్నులు దెఱచి) అదృష్టవశమున నెట్టకే యీతుమ్మెదలయలజడికిఁ దలంగితిని.

కాళిం—సఖీ! కోమలాంగి! మల్లికా! నీ వీపూవులు గోయునాయాసమున మిక్కిలి వాడిపోయితివి. కాఁబట్టి చల్లనినీడ గలిగి చదునయినయేదేని యొకతీఁగెపొదలను గొంచెము సేపు విశ్రమింతము.

మారు—ఈమె యలసినమాట సత్యమే.

ఉ. ఊరువు దోరమాట వెలియుం జనుగట్లు చలించుచుంట, రం
భోరుచిరోరువేపథువు వ్యక్తము యుచ్ఛలదంబరంబునన్,
హారిముఖాంబుజంబున శ్రమాంబుకణంబు పరిస్ఫుటంబె, లా
క్షారహితంబు రక్తిమము గానఁబడుం గరపల్లవంబులన్. 28

మల్లి—నీయిష్టము.

కాళిం—సఖీ! దక్షిణమున నిదిగోఁ బటికపుఁబాదున నున్న నీతల్లి యగు మల్లికా వల్లీమతల్లిని విలోకింపుము. గౌరీవచనమునఁ దండ్రిగారి కమాత్యులవారికి నీతీఁగె మొదలనే గదా నీవు దొరకితివి.

మల్లి—(సస్నేహముగా) అమ్మా! మ్రొక్కుచున్నాను.

మారు—(సబహుమానముగా)

తే. గీ. అఖిలజననేత్రభృంగసేవ్యతను, గాంతి । పూరమకరందమయతను బోలుచున్న
యీకలికి నీకుఁ గలిక యై యొసఁగుకతన । లతిక! మా కిదు మందారలతిక నీవు.

నవ—భర్తృదారికా! యరవిచ్చినపువ్వుగుత్తులనుండి పూఁదేనియ జాలువాఱునీవల్లిక, యంకోపవిష్టను నిన్నుఁ జూచుటవలనఁ జన్నులు చేపినదానివలెఁ గాన వచ్చుచున్నది. కాఁబట్టి యీతీఁగె మొదలనుగూరుచుందము. (అందఱుఁగూరుచున్నారు)

మారు—(ఔత్సుక్యముతో)

క. పరిపాండుమునోహరనిజ । శరీరకథితాంగభవరుజాభర యగుసుం
దరి రాగహేతు వెఱుఁగం । ద్వరపడు, నామది విలంబనమునుఁ జేయున్. 30

కాళిం—సఖీ! పూవులు కోసినబడలికవలన నమితోన్నమితము లగు బిగువుటెడగు బ్బుబరువున జేసి యుపదుఁగారేడుఁగ యల్లలాడ వాడుదేఱ చెమరించెడు మోముఁ జందమామతోఁ గానవచ్చెడు నిన్నుఁ గవుంగిలింపఁగోరి క్రొన్ననలతేనియం జల్ల నయినస్పర్శము గల యీదక్షిణమారుతుఁ డుపసర్పించుచున్నవాఁడు.

మల్లి—ఏమీ! మహాభాగుఁడు మారుతుఁడా? (త్రొటుపాటుతో లేవఁబోవుచున్నది)

మారు—(సంతోషముతో) అహో! భగవానుఁ డయిన మన్మథుని ప్రసాదాతిశయము! విశృంఖలప్రసరణంబు లయిన మనోరథంబులకుం గూడ నగోచరం బయిన యానందము ననుభవింపఁ జేయుచున్నాఁడు.

(ఉచ్ఛ్వాసముతో)

ఉ. మందమరుత్ప్రసంగమున మారుతుఁ డన్నమదాగమభ్రమన్
దొందర, ప్రేమ, సిగ్గు, పరితోషసముత్సుకతల్ జనింప, స
స్పందకుచోరుభారముగఁ జయ్యన లేచుమృగాక్షిశారద
త్సుందరవక్త్రచంద్రుఁ గనుఁగొంటి నహో! సుభగుండ నే మహిన్.

(సస్పృహముగా) "నిన్నుఁ గౌఁగిలింపఁ గోరి మారుతుఁ డుపసర్పించుచున్నాఁ" డని కాళింది యథార్థము చెప్పినది.

చ. ప్రణయిని నీమె నల్ల నొకభంగి నొడిం గదియించి కౌతుకం
బును ద్రపఁ బారవశ్యమును బొందన్ ప్రథమస్పృగుద్భవ
స్తనజఘనస్థలీపులకసాంద్రత నొప్పెడుబాల, హాయిగాఁ
గనికర మూని మానియును గౌఁగిట నే నిఱియింపఁ గోరెదన్. 32

(విమర్శించి నిర్వేదముతో) అయ్యో! నా హృదయము మకాండతాండవము చేయుచున్నది. పరిశ్రమాలసురాలయిన యీముద్దరాలికి సమీరణాగమనము మాత్రము సముత్థానకారణము గాకపోవునా?

కాళిం—(మల్లికపయ్యెదకొంగుపట్టుకొని) సఖీ! లేవకు లేవకు నేను మందానిలము ను గదా వర్ణించితిని!

మారు—(ప్రత్యాశతో) ఇందు కీమె యేమనునో?

మల్లి—(లజ్జతోడను విషాదముతోడను) సఖీ! మోసపోయితిని.

మారు—ఓహో! నాసంశయతంతు విప్పటి కుచ్ఛిన్న మయినది. హృదయమా! నీమనోరథములు సత్యములే చూడు.

క. కాదంబిని! కాదంబిని! కాదంబిని! యనెడుచాతకంబునకుం, దూ
ర్పీఁదువలె దర్పకుం డీ పైపెదలిఁ గామించునీకుఁ బక్షం బయ్యెన్. 33

మల్లి—(కాళింది పట్టుకొన్న కనకపైఁటకొంగునందలి ప్రతిచ్ఛందమును జూచి) సఖీ! విరహాకాతరుఁ డీమాధవుఁడే కాని, యామాధవుఁడు నాకు సులభదర్శనుఁడు కాఁడు గదా!

మాధ—(ఆనందముతో) పయఁటకొంగునఁ బ్రతిచ్ఛందమును జూఁచితిని భ్రమరకుఁడు చెప్పినమాట సత్యము.

క. ప్రియురాలిగబ్బిగుబ్బల । పయి వ్రాలి సుఖించునాప్రతిమానమ! ని
శ్చయ మీవే ధన్యమ; వేనయినం దద్విరహభరదహనదగ్ధుండన్. 34

నవ—(నిట్టూర్పుపుచ్చి) భర్తృదారికా! నీ వీలా గెంతకాలము గడపెదవు? చూడు. నానాఁటికి విరహసంతాపమునఁ జెని కృశించి కృష్ణపక్షశశాంకమూర్తివలె లావణ్యమాత్రశేష మయినతనువల్లితోఁ గానవచ్చుచున్నదానవు. విరహిజనుల ప్రాణములను బలాత్కారముగా నపహరించెడు నిర్ఘృణవ్యాపారుఁడయినమన్మథుఁడు కాలక్షేప మిటుమీఁదట సహించువాఁడు గాఁడు. కాళిందీ! యిది నీ వెఱిఁగినదే గదా! ఏనాఁ డాశ్రమమున, సవిలాసఘూర్ణనశీలము లైన నిద్దంపుఁగనీనికలు చుంబించునంచలంబులనిగన్నిగలు కపోలయుగళమునఁ గలువడంబులు నినుప, నుద్దామకుతూహలలజ్జావనితము లయినగమనాగమనములు గల వివలితమందమధురముగ్ధమంథరాక్షస్మితతరంగితకూణితోత్కంఠదృష్టిపాతముల నీ భర్తృదారిక, సాకారమైనదినదినవరివనితగౌరీప్రసాదమును బోనివానిని, దత్కాలసన్నద్ధుఁ డగుమకరధ్వజుఁడు బాహాప్పళించి యించువింట సంధించినిగ్గిడింప నొడలఁ దూఁటిననారసములపింజలో యన దట్టంపుఁబులకలు మొలకలెత్తుటం జిటిలినమయికలపము చెమటనెల్లునఁ గరఁగి లావణ్యాతిశయము బయలుపడ నవలోకించెనో నాఁడు మొదలు, తచ్చింతావలంబన మయినహృదయమును, దత్ప్రతిచ్ఛందదర్శనాలంబన మయిననయనమును, దద్భూషణధారణాలంబన మయినశరీరమును, దల్లాభప్రత్యాశాలంబన మయినజీవితమును గలిగి ప్రదీప్తపావకతాప్యమాన యగుచామీకరశలాకయుంబోలెఁ బరిక్షీణ యయ్యునుసవిశేషరమణీయతను గానవచ్చుచున్నది.

ధృతియు లోఁగిటియంకణమున నేనిజరియింపనోపనియడుగుఁజిగురులతో మానికప్రసోపానములపరంపర నారోహించుటంజేసి, కంపించుకుచజఘనమండలముల భారమున కోరువఁ జాలక కోమలోరుయుగళము కళవళింప, బయలువెడలు నిశ్వాసమారుతములు పర్యంతలతాపల్లవముల నల్లలార్ప క్రీడాపర్వతశిఖరమునధిరోహించి, మజ్జనావముక్తము లయిన వాహోత్తంసములఖురపుటముల రేఁగుధరాపరాగమున సన్నివేశము గానవచ్చెడు తదీయస్కంధావారము నవలోకించుచు,

నిష్ప్రత్యూహయామగంభీరమృదంగఘోషమునకు సాభిలాషముగా వీనులొగ్గి సము
ద్రమధ్యగర్జజ్జలధరమునుఱుమునకు మయూరియునుబోలె హర్షించి, నిష్పందవికసి
తలోచనోత్పలకిరణతాపింఛితగగనాంగణముగా దినదినము నటఁ బెద్దయుంబ్రొద్దు
నిలుచుండును. తూఁగుటుయ్యాల త్రొక్కుటయుఁ దూలుబంతి లెక్కించుటయు
లోనుగాఁగల క్రీడాసాధనములకుఁ గడఁగుట బొత్తిగ దూరమయ్యెనుగదా! పరి
జనము పాదములమీఁదఁ బడి బతిమాలుకొను ప్రతిబంధము చేసినను గదా పూఁట
పూఁట స్నానపానాదులఁ బ్రవర్తించుట! గట్టివాలు గేలఁబూని కౌనఁబతిచెడు
మంగళముకురమునఁ బ్రతిఫలిత మగు తన మొగము నే కనుఁగొని రేవెలుఁ గను
భయమున వడవడ వడంకి నిడుదయూర్పుగాడ్పులచేత దానిని మలినముగాఁ
జేయు ననఁగా, సుధారసబిందుసందోహమును జిందించుచుఁ గరాళజ్యోత్స్నా
వర్షసంజీవితజీవలోక మగు చంద్రమండలమును గన్నెత్తి చూడదని వేఱె
చెప్పవలసిన దేమి? కేళీగృహవాత్తిక భిత్తికిరణసంపర్కమునందును జంద్రాతప
భీతి యుదయించి ముగ్ధకిసలయకోమల మయిన కరతలము నాతపత్రము గావించు
కొనుచుండును. పన్నీటఁ గలిపిన పచ్చకప్పురపుఁబూఁతల శీతల మగు రతనాల
నెలకట్టున సమకట్టిన పూలపానుపుమీఁద నివినిని నెమ్మేను సేర్చి యుపధానో
త్తానిత మగు కేలుఁదమ్మి నత్తమిల్లిన పాండురగండమూలమున నపాంగదేశబాష్ప
ధారానిచ్యమానమునఁ జికురాంచలము లలమికొనఁగఁ, గెమ్మోవిని గమలించుచు
దుస్సహముగా వెలువడియెడు నిశ్వాసపవనముల వెల్లున మంగళదీపశిఖాపల్లవము
లల్లలాడ, గృహదేవతలు సమానదుఃఖముతోఁ దాదృశవేదనావిశేషమును గన్ను
లారం గాంచుచుండ, నడికిరే యతిక్రమించినను గన్నువొరయక వేఁగివేఁగి,
యొట్టకేల కట్టెట్టో కునుకుపట్టిన స్వప్నసంభావితప్రియసంగమ యయి యున్మిష
ద్ఘర్మసలిలసేకమున నొడలఁ బులకతండములు మొలకలెత్త నిస్తలస్తనప్రదేశ
మునఁ గనుపట్టు కోమలహస్తయుగళస్వస్తికముతో నిష్ప్రాలంబితనిస్సరచ్ఛీతల
నిశ్వాసనివేదితానందవిశేష యగుచు, క్షణమాత్రము నిశ్చలత్వమునఁ గానవచ్చి,
యనంతరము మందమందముక్తసీత్కారపూర్వకముగా దంతకుందజ్యోత్స్నా
కుసుమితబింబాధరము మాటుకొన నొకకేలుఁ, నొండొంటిని గెంటెమ్మునాఁ బెన
వేసికొని చెమరించెడుతోరంపుఁదొడగవను నలిగులియగునితంబదుకూలమునవనించుక
వడివడినపోఁకముడిని బట్టుకొన వేఱొకకేలును బ్రసరింపంజేసి, యపరిస్ఫుటాక్షర
ముగా నేమేమో గొణఁగుకొనుచును "నాథా! మారుత! నన్నేల విడనాడి
పోయెద" వనుచును మేలుకాంచును. ఇది యంతయు నీకుఁ బ్రత్యక్షమే కదా!

నిన్నటియపరాహ్ణమున నీ వాశ్రమమునకు వెళ్లినప్పుడు సాయంతనమజ్జనోత్తీర్ణ

లగు కుసుమపురసుందరులకురులకొనలనీటితుంపురులబరువున మంథర మయి, యప్పుడే విచ్చుచున్నవిచికిలముకుళమ్ముల గుమ్మరించు కమ్మతావుల మోసికొని తెమ్మెరకూనలు మలయుచుండ, నేమికతమో యాకస్మికముగా దిగ్గనలేచి బిగ్గ నామెడఁ గౌఁగిలించుకొని ,,సఖీ! నవమాలికా! యిదియే నాకడసారి కౌఁగిలింతగా నెంచుకొమ్ము. తెల్లవిరిదమ్మిరేకులను దెగడువెడఁదకన్నులు గలయా పరవ్యసనానభిజ్ఞజనునితో జన్మాంతరమందేని తనకే కూర్చుదానఁగా నెంచుకొమ్మని విన్నవింపుము.'' అనుచు బాష్పగద్గదకంఠముతో సందేశము చెప్పి మరణమానందుఁ గృతనిశ్చయ యయి, భవనాంగణమునఁ బెరిఁగి తరుణిమగర్వితకేరళవిలాసినీరదనాంశుకసౌభాగ్యలాభశ్లాఘనీయ మయి రోలంబఝంకారసంకుల మగు బాలకంకేళిపల్లవకుడుంగమును గెంగేలను స్పృశియింప సాగెను.

కాళిం—(కన్నీటితోఁ, గర్ణములను మూసికొని) సఖీ! తెగుదారి యగు నామగువ వృత్తాంతమును నే నింకిట వినంజాలను.

నవ—సఖీ! విను. అటుమీఁదట ,,భర్తృదారికా! యిట్లయిన పక్షమున మే మందఱము గూడ నగ్నిహోత్రమునఁ బ్రవేశింతు'' మని యొట్టుఁ బెట్టుకొని చరణాంబుజపర్యస్తచికురబంధముగా నమస్కరింపఁగాఁ, జెలిమికత్తియల మగు మా నిర్బంధమునఁ గొండొక దాక్షిణ్యము వహించి యెట్టకేలకుఁ దా నచ్చటనుండి మరలి వచ్చినది.

మారు—(సంతోషముతోడను జాలితోడను)

ఉ. సుంతయు నైజజీవితముపోట నపేక్షను బూననట్టి వై
యెంతయు మక్కువం దెలుపు నీలలితంపువిచేష్ట లక్కటా!
కంతుదురంతతాపమున గాఢతరంబుగఁ గ్రాఁగునట్టినా
స్వాంతము సంతసంబును విచారము నుం బొరయించు నియ్యెడన్. 85

(మరల సకరుణముగా) ఓహో! యిది మహాప్రమాదము.

ఉ. బాలమృగాయతాక్షినవపల్లవముగ్ధశరీర మోరుపం
జాలదు గాలిచేఁ గదలి జాఱెడు జాజిసుమంబుపాటునన్ ;
శైలకఠోరకూటసమసారము గల్గినవారిప్రాణమున్
డీలు వడంగఁ జేసెడికడిందివి తద్విషమేషుబాణముల్. 86

నవ—పెక్కేల? కంఠగతప్రాణ యయి మరలమరలఁ బోవ నుంకించు నీమెను, మహాభాగునిపేరుటురముసంసర్గమునంజేసి సుభగమయినయాహారమే కంఠలగ్న మయి యడ్డగించుచున్నది. (మల్లికాకంఠహారము జూపుచున్నది.)

మారు—(ఆశతో)

శా. ముక్తాహారమ! నాకునుం దెలుపుమా మున్నానుచున్ నీల్ల, నా
సక్తిం జల్పినత్వత్తపశ్చరణనిష్ఠాప్రక్రియల్ మిత్రమా?
వ్యక్తం బౌవిరహాంపుఁబాండిమను జానా నేణదృక్కంధరా
సక్తిం గాంచి స్పృశించుచుంటి పురమున్, జన్గత్తు లొత్త స్నినున్. 87

నవ—(దోసిలిపట్టి మల్లికతో) సఖీ! ప్రసన్నురాలవు గమ్మ. చూడు. కులకన్యలకుఁ గూడ గాంధర్వవివాహము లాయా యితిహాసముల వినంబడుచున్నవి. కాఁ బట్టి నన్నయినఁ గాలింది నయిన నంపుము. గూఢముగా నీహృదయవల్లభునిఁ గొనివచ్చెదము.

మల్లి—(నిట్టూర్పుతో) సఖులారా! యనురాగము తెలియరాని యాజనునియొద్దకు మి మ్మేమని యనుపుదును? ఒకవేళ నాతఁ డన్యాసక్తచిత్తుఁ డయ్యేనేని కేవలము నాచాపలమే బయలువడునుగదా!

మారు—(సదయముగా)

క. నీవే సుమి నాజీవిత, మావంతయు నన్యసక్తుఁ డనకుము నను, నె
క్కొవడిఁ దామరతీవియు, నే వలచెడు తేఁటి గోరు హేరండలతన్? 88

కాళిం—(తనలో) కనకన్నులతోఁ దాను జూచినను నీ మెకు నమ్మకము గలుగదు. (ప్రకాశముగా) సఖీ! శిఖామణీదానమున ననురాగసర్వస్వము ప్రకట మయినది కాదా? (శిఖామణిని జేతితో నిమురుచు)

,, తే.గీ. కొమ్మ!బంగారుదారాన గ్రుచ్చి ప్రియుఁడు। పాటలంబగురతనంబుఁ బంపినాఁడు
మారశరవిద్ధమై మూర్తిమంతమయిన। సానురాగంబు నిజమానసంబు వోలె.”

(ఈపూర్వోక్తపద్యము ను జదువుచున్నది)

మారు—(విస్మయముతో) అహో! దైవమునఘటనఘటనాపటిష్ఠత్వము! సింహళద్వీపస్థమయిన యీమానిక మెక్కడ? మగధపురమండనమయిన యీమల్లిక యెక్కడ? (మణినిగూర్చి)

తే. గీ. ఏను నీవును, నొదలమానికంబ। యీరాదు మతిరాగవంతులమైన నిదు
నియతి వే; జీమె సురభివినీలమైన। యలక లంటవె నీవు కరాంచలమున?

(తెరలో) కాళిందీ! భగవతిసెల వయినది.

అందఱు—(విని) సారసికమాటలా గున్నది.

కాళిం—ఓహో! భగవతి పిలుచుచున్నట్లున్నది. శీఘ్రముగాఁ బోవలయును.

మారు—(విని విషాదముతో) హా! దైవప్రాతికూల్యము!

*తే.గీ. దప్పిగొన్న చకోరపోతంబునోరఁ। బడెడు వెన్నెల మబ్బుచే బలెఁ జిరాభి
లషితసంప్రాప్తదర్శనలాభ యైన। భామ దొలఁగింపఁబడియె దృక్పథమునుండి.

(అందఱును నిష్క్రమించి లతాగుల్మాంతరిత లయి ప్రవేశించుచున్నారు.)

మల్లి—కాళిందీ! మారుతుఁ డిక్కడ నున్నాఁ డన్నమాట నిజమా?

కాళిం—సఖీ! సారసిక మతిరిమొకలా గేల చెప్పును!

నవ—సఖీ—! యిప్పుడు సోమసరస్సునకు స్నానము చేయఁబోవుచు నీచెవిలో నది చెప్పినదేమి?

కాళిం—(తనలో) శంబరకునిముదనయమును దీనికెఁజెప్పను. మంత్రబీజము భిన్న మయినయెడల ఫలము గలుగ నేరదుగదా! (ప్రకాశముగా) ఏమా? యీపువ్వుల గుత్తి వెందతీఁగమంటపమునందే నిగూఢముగా నున్నాఁడని.

మారు—అయ్యో! సఖులతోఁ గూడ మల్లిక వెళ్లిపోయినది. (వెలువడుచున్నాఁడు)

మల్లి—(చూచి సంతోషముతో) అహా! మబ్బుమఱుఁగునుండి చందమామలాగునఁదీఁగ మండపము మాటుననుండి మారుతుఁడు వెలువడినాఁడు. (శంకతో) అయ్యో! యొంటరిగా నున్నాఁడే.

కాళిం—సఖీ! శంక నొందకు. హృదయమంటపసంచారిణియగు ప్రియసఖి మహాభాగునకు సాయ మున్నది.

మల్లి—అహో! యేమి! మనోరథవిషయమున నీ యుక్తిప్రసంగము!

కాళిం—సఖీ! యిం దత్రిప్రసంగ మేమి యున్నది. నిన్నే చూడవలయునని వాంఛగలవాఁ డయి పరిజనము నెల్ల వచించి యొక్కఁడు నీ లతామండపమున నిగూఢముగా నున్నాఁడు

మల్లి—(ఆనందముతో) ఊఁహూఁ! అట్లయినయెడలఁ జపలాతిచపలము లయిన మనమాట లన్నియు నాధీరహృదయుఁడు విన్నాఁడు గదా!

నవ—సఖీ! తాదృశములే యయిన యీమదనజ్వరగాఢతప్తునిమాటలు మనము విందము.

మల్లి—(ప్రత్యాశతో) అలాగే. (పోల్చిచూచి) ఇప్పు డీయన ప్రతిచ్ఛందమునను కరించుచున్నాఁడుసుమీ.

,, తే.గీ. మొలక వెన్నెలవంటి బోనిముద్దులకు మేన। నొఅసెబిసకాండసోదర మొందుచాయ;

* మెనూరులో నచ్చుపడిన తెలుఁగుప్రతిలో నిటపద్యము లేదు. గద్యమున్నది. కలకత్తానాగరపుఁ బ్రతిలోఁ బద్యమున్నది. భావము పద్యమునకుఁ దగియు న్నందున దీనినే గ్రహించితిమి.

కమలిన ట్లగునిట్టూర్పుగాలిఁ, గెంపుఁ। దనుకతులకింపు గలమోవి దొండపండు॥

(ఈ శ్లోకోక్తపద్యము చదువుచున్నది.)

మారు—(సోత్కంఠముగా)

ఆ. వె. వేఁగుచుండ నెమ్మి వేసంగిచేత, ల। భించెఁ బ్రథమమేఘవృష్టి యట్లొ;
ధైన దాని నకట! యాకస్మికంబ యే। తెంచి గాలి యెటకొ కొంచుఁబోయె.

నవ—సఖీ! మహాభాగునివచనము వినఁబడినదా?

మల్లి—నవమాలికా! దీని యభిప్రాయ మస్ఫుటము గదా!

మారు—(మన్మథబాధ నటించుచు) ఆమె యడుఁగుదమ్ములు మోపినచోటే యాశ్రయించెదను.

మల్లి—(ఆశంసముతో) ఇందలి ,, యామె ’’ యను మాట యెవ్వతెను దెలుపునో!

మారు—(నడిచి) మల్లిక యిక్కడఁగదా పూలు గోసినది

మల్లి—(గగుర్పాటుతో) అహో! నాపే రుచ్చరించినమాత్రముననే నా యొడలెల్లఁ బులకరించుచున్నది

మారు—

మ. కొనగోరం గుసుమంబులం జిదిమి కైకో, నామె చే నంటుకొం
టను ధన్యం బగుచీలతల్, దొడిమగంట్లన్ మాఁగి యాడాడ ని
ప్డును జుంజు మ్మను తేంట్లపెన్రొదను నేర్చున్ దత్పయోజాతవా
సన కెంగేలికి దూర మౌవగపునన్, జాలిన్ సొనస్రాల్చుచున్.

మల్లి—అహో! మహాభాగుఁ డెంతమధురముగా వర్ణింప నేర్చును!

మారు—(క్రిందుచూచి)

ఉ. అంద లతాగ్రనూనము, పదాగ్రమునన్ నిలఁ బోలు నీడ, నిం
దందే నలక్తలాంఛితము లంగుళికాగ్రవుజాడ లేర్పడెన్;

(వేలుఁ గాచోటఁ జూచి)

గ్రందుగ గండుఁదుమ్మెదలు గ్రమ్మఁగ నమ్మృగనేత్ర, భీతిఁ గే
ల్చెందలిరున్ విదుర్చుటను జెందిన పీపువు లిచ్చటం గటా. 45

మల్లి—(సిగ్గుపడి నవ్వి) అహో! మహాభాగుఁడు సర్వము జరిగినది జరిగినట్లే చెప్పుచున్నాఁడు.

నవ—సఖీ! యిప్పటికి నభిప్రాయ మస్ఫుటముగానే యున్నదా?

మల్లి—సర్వాకారమధురుఁ డగు నీయన యాలాపములు నిసర్గపేశలములగుటంజేసి ప్రస్ఫుటమయినను నిర్ణయించుటకు వల్లగాకున్నది.

మార—(తలఁచుకొని) ప్రియతమురాలా! మల్లికా! సర్వథా నీ వనాశ్వాసశీలవు సుమీ. నీకటాక్షలవమును బ్రతీక్షించువానిహృదయము నన్యసంక్రాంత మని శంకించుచున్నావు.

సఖులు—ప్రియసఖీ! తన్ముఖముననే యాలకింపుము.

మల్లి—(హర్షముతో) మహాభాగా! నన్నుఁ బ్రియతమురాలా! యని సంబోధించుటచేత నిజముగా నే నిప్పు డాశ్వాసిత నయినదానను

మార—నీ యవయవములయందే తిరుగుచున్నది నీకేల తెలియని దగును?

చూడు—

చ. అడుగుల వ్రాలి, గోళ్ళొరసి, యంటి తొడల్, కటి విశ్రమించి, నె
న్నడుమును శూన్య మం చరసి, నాభిగభీరజలాశయంబునం
బడి, బెడఁగారు నారులతఁ బట్టి చనుంగవఁ బ్రాఁకి, చూపులన్
మిడిసి లయించె నామనము మేచకపున్నెఱికైశికంబునన్. 46

మల్లి—(ఆకాశమున) అకారణకారుణికుఁడ వయిన భగవానుఁడా! పంచబాణ! యాఁడవారిమీఁద నతినిష్ఠురతఁ జూపువాఁడని నీయెడల రూఢమయిన పరీవాదమును నేఁడు గదా నీవు శుభ్రముగాఁ గడిగివేసికొన్నాఁడవు! అహాహా! యిటువంటి మాటలను వినిపించుచున్నావు!

మార—(నడచి) ఇదిగోఁ బ్రియతమురాలు వచియించుటచేత, ధన్యమయిన లతామూలము రమణీయమై ధైర్యముపోఁతు గదలించెడు నామె మాన్మథక్షోభము లిక్కడనే గదా నవమాలిక వర్ణించినది! నే నిచ్చటఁ గూరుచుండెదను? (కూర్చుండి నిట్టూర్పుతో) సఖీ! నవమాలికా!

నవ—భర్తృదారికా! మహాభాగుఁడు నన్నుఁ బేరుకొనినను, నే నాన తిమ్మనిసమీపింపఁజాల కుంటిని.

మల్లి—కనఁబడకు కనఁబడకు. ఈయన విస్రంభాలాపమును క్షణ మాలకింతము.

మార—చూడు. నీప్రియసఖియుపాలంభము. నేను బరవ్యసనము నెఱుంగనివాఁడనఁట. అవురా! యవాఙ్మనసగోచర మయిన నామన్మథజ్వరోత్థదాహము నీముద్దరాలు తలంపదయ్యెను.

చ. విననె పికస్వరంబులను వీనులనూదులు గాఁగ? నే సహిం
పనె సహకారకోరకపుమంజరు లూఁచెడుగాలులన్? గటా!
యనుకునుధారసం బొలుకునట్టికరంబులఁ జందమామ, కేల్
గనఁగనఁ గాయువెన్నెలఁ గ్రందగుమూర్ఛల నిస్తరింపనే?

మల్లి—అయ్యో! త్రైలోక్యమంగళదీప మయినయీయువకు నానిమిత్త మింతటిసంతాపమని రోయుంగ నయితిని. (నిట్టూర్పు విడిచి) ఎఱింగితిని కో- అప్పుడు మాత్రము నే నేమి చేయఁగలను?

నవ—(జనాంతికముగా) కాళిందీ! యీభర్తృదారిక తనకు మారుతుని యనురాగము ప్రత్యక్ష మయినను దలిదండ్రులచాటుది గనుకఁ దన్నుఁ దాను సమర్పింపు కో లేక యున్నది.

కాళిం—(తనలో) ఇది విశుద్ధకులకన్యకాస్వభావమునకుఁ దగినదే. గాని మన్మథుఁడు కాలయాపనమును సహించువాఁడు గాఁడు. కావున నీలాగునఁ బలికెదను. (ప్రకాశముగా) సఖీ! మల్లికా! సకలజననయనానందుఁడు మహాకులప్రసూతుఁడీమారుతుఁడు నీయం దింత యనురాగముగలవాఁడు గదా! పాపము! ప్రళయానలకల్పము లయి కుప్పనఁగూర లగుమారనారాచములచే నీ సుకుమారశరీరుఁడు వేఁగుచు మిగుల నొగిలి యున్నాఁడు. కాఁబట్టి నీవిప్పుడు క్షణమయిన నుపేక్షించితివేని వెనువెంట నే మూర్ఛగాని మఱి యేదయినఁ గాని కాఁగలదు సుమీ!

మల్లి—(ఖేదముతో) అయ్యయ్యో! యమంగళములను దలంపకువే.

భ్రమ—సామీ! దివ్యగంధముచేత లోకులు దెలిసికొందు రేమో యని మాలికను దేలేదు. ఇదిగోఁ! జిత్రపుఁబలకమాత్రము దెచ్చితిని.

మారు—భ్రమరక! నీవు నేరపరివిగదా! (చిత్రఫలకము పుచ్చుకొని) క్షణలబ్ధప్రియతమాదర్శనమయిన నాకన్నుదోయిఁ, దత్ప్రతిచ్ఛందదర్శనము చేసినయిన నానందపెట్టుకొనియెదను. (నిర్వర్ణించుచున్నాఁడు)

అందఱు—(విస్మయముతోఁ జూచుచున్నారు)

నవ—అశ్చర్యము! చూడు చూడు, ఉత్తుంగశృంగమండితమైన కొండొకకొండ వ్రాయఁబడియున్నది. (మరలఁ బరిశీలించి) దానినడిచక్కి నొక్క సెలయేఱుగూడఁ దేటినీరితో దిగఁ జాఱుచున్నదే. (సంతోషముతో) అదిగో! దానితీరపుఁబూపుటీరమున నివఱకు మనముచూచి యెఱుఁగని దివ్యరూపము గల చెలిమికత్తెలచేఁ బరివేష్టిత యయి మనప్రియసఖియును లిఖియింపఁ బడియున్నది.

మారు—భ్రమరక! యిది చూచినది మొదలు నాహృదయము విస్మయమునమునిఁగి పయికిఁ దేలలేకున్నది. ద్వీపాంతరస్థుఁ డగుచిత్రకారుఁడు మల్లిక నేలాగునఁ జూచినాఁడు? దివ్యజనసేవ్య మగునప్పర్వతమున నామె యేల వ్రాయఁబడినది?

చూచి—

మ. ఇది విద్యాధరసేవితప్రతతటోపేతంబు శీతాద్రి; యి
య్యది ఖేలద్దిగిభేంద్రదానకలుషం బైపాఱుమిన్నేఱు; వం

తదరిం బూఁబొదరింట నెచ్చెలులమధ్యంబందుఁ జెండాడుచు
న్నది నాజీవిత మైనమల్లిక నితాంతక్లాంతకాంతాకృతిన్. 46

మల్లి—(సోత్కంఠాస్మరణంబుగా) ఏమిది! ఈప్రదేశము చిరపరిచితమువలెఁదోఁచుచున్నది. ఈసఖురాండ్రుగూడ నట్లే.

నవ—(సానూయముగా) ఈసఖీమండలములో మమ్మెందుకు వ్రాయలేదో!

భ్రమ—"నితాంతక్లాంతకాంతాకృతిని జెండాడుచున్నది" యని దేవర యథార్థము వచించితిరి. కంది కెందలిరాకునందమును గ్రిందుపఱుచు నామె యఱచేతియందు ముత్యాలబంతి చెందామరపూవునందలి రాయంచ ననుకరించుచున్నదిగదా!

మారు—(పరిశీలించి యాసతో)

చ. మడివిడి జాఱుకొప్పొఱిగి మూఁపున సోలెడు; మోముఁదమ్మి నె
క్కు డలమెఁ జెమ్మటల్; పిగిలి గుబ్బలగుత్తపుపైఁటకొసళ్ళు; వీ
ద్వడె గనయం బొకింత; కటిపై మణిమేఖల జాఱెఁ; జూడ నీ
బిడమెయి బంతియాటతుద వింతయొయార మొకండు దోఁచెడున్. 47

నవ—భర్తృదారికా! దీనిని జూడఁగా మనక్రీడాపర్వతఖేలనములు తలంపు వచ్చుచున్నవి.

మారు—(మదనోన్మాదముతో)

క. ఖిన్నాలస నయనాంతము। స్విన్నాళికలగ్నకుటిలచికురనికర మ
త్సన్నతిలక మీసఖిముఖ। మన్నన్నా! ధృతిని దొలఁచు నతనునిఁ దెలచున్.

మల్లి—(ఈసుతో వెనుక దిరిగి) సఖులారా! నిజముగా నేనే యిందు వ్రాయఁబడితినా?

నవ—(చిఱునవ్వుతో జనాంతికముగా) కాళిందీ! యీప్రతిచ్ఛందము దర్శనీయమే యయినను దీని నన్యముగా భావించి, భర్తృదారిక యీసునఁ బయికెత్తిన కనుబొమ్మలచేఁ దనసుందరవదనకమలమును గలంకితము చేసికొనుచున్నది.

(ప్రకాశముగా) అతిమానిని! యలుగ కలుగకు. నీయౌవనపాలింటిపయి వ్రేలుచున్న సాజంపుఁబూలమాలిక గానవచ్చుట లేదా?

మల్లి—(చూచి సిగ్గుతో) అక్కో! యీసునఁ గలఁకఁబాఱిన నాభావము వీరు దెలిసికొన్నారే.

మారు—(కనికరముతో) అయ్యో! పాపము! ఈమెయాయాస మింకను దీఱకున్నది. భ్రమరక! మన కనతిదూరముననున్న సోమసరస్సునుండి లేఁతతామరపాకులను దీసికొనిరా. మెల్లమెల్లగా నే నీమెకు విసరెదను.

సఖులు—భర్తృదారికా! మే మదృష్టవతులము. మహాభాగుఁడే నీకు సురటీ వేయుటకుఁ బరిజనపదమునఁ గుదురుచున్నాఁడు.

మల్లి—ఈయనయు నావలెనే ప్రతిచ్ఛందమును సత్యముగాఁ దలంచుచున్నాఁడు.

భ్రమ—(విషాదముతో) సామీ! యిది చిత్రముగదా!

మారు—భ్రమరకా! నీవు సత్యము పలికితివి.

క. ఒకచోఁ జద లొకచో కెంగు। లొకచోఁ గొలఁ కొక్కచోటనుత్పలయుగ్మం
బొకచోటఁ జాపలత వే। ఱొకచోటను మార్వి; యిదియహో! చిత్రమయా.

మల్లి—(తనలో) ఆవురా! యిప్పటికిని భ్రమ నివారణము గాకున్నది. ఇంతటి యనురాగముగల యీయనను సమీపించి కవుఁగిలించుకొందునా?

సఖులు—సఖీ! నీవే యిప్పుడు పరస్పసన మెఱుంగనిదానవు.

భ్రమ—సామీ! యిది ప్రతిచ్ఛందమనిగదా మనవిసేయుచున్నాను!

మారు—(ఖేదముతో) అయ్యో! యిది ప్రతిచ్ఛందమా? నీరలోఁ బ్రతిఫలించిన జాబిల్లికిఁ జేయి సాఁచెడు పసిపాపనిచాపలము ననుకరించితిని. (ఉత్కంఠామోహ సంతాపములతో)

మ. ప్రళయాగ్నిచ్ఛటమంట లంటుకొనునో, పాటీరశైలానిలం
బులు పైవీచునొ, కాయునో మిటమిటన్ భూయిష్ఠచండార్కతపం
బు లెఱుంగన్? దలమాపుఁ దాపభరమో, మోహాతిరేకంబొ, య
గ్గలికన్ మైఁ జుఱుకుచ్చుచున్ గరణవర్గంబున్ నిరోధించుచున్. 52

(ఉన్మాదమున) భ్రమరకా! యిది యేప్రదేశము?

అందఱు—(ఆవేగముతో) అయ్యయ్యో! యెంతప్రమాదము!

మల్లి—సఖులారా! నాకేమిచేయుటకును దోఁపకున్నది.

భ్రమ—(భయముతో) సామీ! యిది వసంతోద్యానము కాదా?

మారు—(అంతటఁ జూచి) సరిగానే యున్నది. ఇదిగో! గున్నతేఁదీయమావిమోకకొందట—

గీ. ఝూమ్మనఁగ మార్వి, పంచమాస్త్రిముఖుటెంచి। మన్మథుఁడు కెళిస్తనమండలైక
శరీవతాద్వైతసాక్షియా శరముచేతఁ। గర్షణముచేయుచున్నాఁడు కౌమ్మకంబు.

మాపుకీనప్రాణాపహరణోద్యోగంబు గావించు నీయించువిలుకానిని క్షణవిలంబసార్థము ప్రార్థించెదను.

చ. విను విషమాస్త్ర! నాచివరవిన్నప మియ్యది, నీకు మ్రొక్కెదన్;
శశిశర మాఁది నీవు కరుణన్ క్షణకాలము తాళవయ్య; మ

న్మనమున నొక్కమారు స్తిమితంబుగ ధ్యానముఁ జేసికొందుఁ, గాం
పెనసినమోవిసారలసవీక్షణముల్ గలమల్లికాస్యముక్. 54

(కన్నులు మూసికొని మూర్ఛ నొందుచున్నాఁడు.)

మల్లి—(కరుణ నురాగసంభ్రమావేగములతో) అయ్యయ్యో! మూర్ఛిల్లినట్లున్నాఁడు.

సఖులు—సఖీ! యుత్సంగమునఁ జేర్చుకొని పట్టుకొమ్ము.

మల్లి—(ఒడలు పులకరింప నంకమునఁ జేర్చుకొనుచున్నది.)

భ్రమ—(చూచి యానందముతో నమస్కరించి తనలో) వీరుగూడ నిక్కడనే యున్నారే. (ప్రకాశముగా) అమ్మలారా! భాగ్యవశమున విచ్చేసితిరి.

కాళిం—నవమాలికా! కర్పూరపుఁజివుళ్లను గరతలములతో నలిపి రసము దీసి యీయన నొసలికిఁ బూసి చూతము. (ఇద్దఱు నట్లు చేయుచున్నారు)

భ్రమ—సామీ! తెలివి నొందుఁడు. మాతల్లి మల్లికాంబయే మిమ్మిప్పుడు తొడమీఁదఁ జేర్చుకొని పట్టుకొన్నారు. మునుపుగూడ మీ రప్పుడప్పుడు సొమ్మసిల్లుచు నీమె నామము నుచ్చరించునంతమాత్రముననే తెలియుచు వచ్చితిరిగదా!

మల్లి—(వడఁకుచుఁ జేయి ఱొమ్ముమీఁద నుంచి) నాథా! భ్రమరకుఁ డనినమాట వినఁబడలేదా?

మార—(తెలియుచు రోమాంచముతో)

ఉ. హాయిగఁ జంద్రచంద్రమణిహారపటీరహిమాంశుమాలతీ
ప్రాయతుషారమై సురుచిరంబగు స్పర్శ మొకానొకండు నా
కాయమునందుఁ దోఁచుట, నఖండసుధామయవృష్టిఁ బోలె, నా
ప్యాయము నొందుచున్నది మదాత్మ, విధూతమరాపతాపమై. 55

(కన్నులు దెఱచి చూచుచున్నాఁడు)

సఖులు—సకియా! మన మదృష్టవంతురాండ్రము. వెన్నెల కౌఁగిలించుకొన్న కలువ కొలఁకులాగున మహాభాగుఁడు తెలివి నొందినవాఁడు.

(అందఱు హర్షము నొందుచున్నారు)

భ్రమ—(ఆనందముతో) సామీ! మహార్భాగమువున మీకనులు మూఁతపడఁగానే కవికరఘునఁ దత్తఱిల్లుచు, మల్లికానికుంజమునుండి శీఘ్రముగాఁ జనుదెంచి యీమె మిమ్ము నిట్లు పట్టుకొన్నారు.

మల్లి—(సిగ్గుపడుచున్నది)

మార—(హర్షముతో) అహో! వీరు వెళ్ళలేదే!

గీ. బిడియమును గురుజనభీతి గడచి డాసి, । గగురుపొడిచినగుబ్బలఁ గౌఁగిలించి

పట్టె ననుఁ, గాతరాత్రి, నీపట్టుకతన; అహహా! నాకొంతయుపకారివయితి మూర్ఛ!

(తెరలో) ఓహో! జనులారా! పాఱి పొండి పాఱిపొండి.

చ. అరరె! యుతక్కటోద్ధతమదాంధము లై యిరుసంకెళుల్ బరుల
ద్ధుగతను మావటీలఁ బడఁ ద్రోసి విశృంఖలవృత్తి న ట్టిటుం
బరువిడు చధ్వగాళిఁ బరిమార్చుచుఁ జొచ్చె నొకండు సోమపు
ష్కరిణిని, వేఱొకం డిట వసంతవనిన్ బృథుదంతఘోరముల్. 57

(అందఱు విని తత్తఱపడి లేచుచున్నారు)

మారు—అయ్యయ్యో! యెంతదారుణము జరుగుచున్నది!

స్రగ్ధర. దొడ్డాలం బాఱుచున్నం దతిని లఘుగతిన్ దాను వెన్నంటి యుచ్చై
ర్నాదం బేపార ఫీట్కారములు సలుపఁ, దద్రావ మాలించి కూలన్,
బాదాగ్రాక్రాంతి నిమ్మల్ పటపట మనఁ గాఁ బ్రామువం బ్రాణికోట్లన్
వేదండం బుగ్రశుండాపృథురదహతులన్ విక్షేపంబు సేయున్. 58

భ్రమ—(సదయముగా) సామీ! యదిగోఁ జూడుఁ డాబెట్టిదపు మదపుటేనుఁగు, నిబ్బరపు రోసంబున మానుసులపాట్లు వించి చెండాడునపుడు గట్టులని పెరిగుఁ జెట్లలు చుట్టుకొన్న కొమ్మకొండ్లచేఁ బాలవెల్లిని ద్రచ్చువేళఁ బగడంపుఁదీగ చుట్టలు దగులుకొన్న యున్నతశృంగంబులతోడి కవ్వంపుఁగొండను నవ్వఁజాలుచు, గండమూలంబులం జాలువాఱుదానధారలకు మూఁగి మొరయుచుండెడు గండుఁదుమ్మెదలు జయడిండిమమ్ములయి నిజాగమనంబుఁ జాటుచుండ, నట్ట నడిమికిఁ దెగిపోయి కాలి యాడ్పుల ఖలఖలాయమాన మ్మగుసుదృఢలోహ శృంఖలంబుతో నిషద్వక్రితపింగళేక్షణ భీషణముఖాభోగం బయి తా నిలాగున నే వచ్చుచున్నది.

అందఱు—(వడఁకుతో) మహాభాగా! రక్షింపు రక్షింపు.

మారు—వెఱవకు వెఱవకుఁడు. ఈదుష్టవారణమును నేను వారించెదను.

(సత్వరముగా బద్ధపరికరుఁ డయి నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మల్లి—అయ్యయ్యో! మహాభాగుఁడు తదభిముఖముగాఁ బరుగెత్తినాఁడు.

భ్రమ—అహాహా! కోపప్రసారితమయిన యద్దాని శుండాదండమునే సోపానము గావించుకొని నాథుఁడు సమున్నతసౌధమగు మూర్ధసౌధ మధిరోహించి, నిష్ఠురాంగుష్ఠమున ఘట్టించి గట్టిగాఁ గర్ణమూలముఁ బీడించుటం జేసి దెసలు వాపోవ గీఁ పెట్టుచు, మదావళము మరలినది. కాఁబట్టి నేనును దానివెనుకతట్టునఁ గూడి చుండెదను. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

అందఱు—అయ్యో! వా రిద్దఱును జాము మేర నతిక్రమించినారు.

(మరలఁ దెరలో)

ఉ. హాలిని దేలుమండ్ర రమయంతిక సోమసరస్సునందు న
బ్బాలిక పాలికిం బరుగువాఱు నయో! మదహస్తి చెచ్చెరన్;

అందఱు—అయ్యయ్యో! హా! సఖి! హా! రమయంతిక! కాలవశమున నీవిప్పుడా
మదేనుఁగు చేతికిఁ దామరతీఁగె వగుచున్నావు.

(మరలఁ దెరలో)

శైలతటంబునం బడెడు కంబ మనం బయినుండి మత్తకుం
డాలము నొత్తి దూఁకెఁ బొగడం గళకంఠవ్యాగేంద్రుఁ డార్భటిన్.

అందఱు—(ఆలకించి హర్ష విస్మయములతో) బాగు! కలకంఠుఁడా! బాగు!

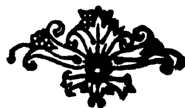
(మరలఁ దెరలో) సఖీ! రమయంతికా! భయపడకు భయపడకు, కలకంఠకంఠీర
వుఁడు వారణమును దూరముగాఁ దఱిమివేసినాఁడు.

అందఱు—(విని) ఇది సారసికయూటపలుకు.

కాళిం—సఖీ! మల్లికా! జీవితసంశయమునకుఁ దప్పిన రమయంతికను మన మాల
డింతము

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

గద్య-ఇది శ్రీపరమేశ్వరవరప్రసాదసమాసాదితసరసకవితాధురంధరవడ్డాది సాధువంశ
క్షీరసారాకరరాకాసుధాకరాచ్చనామాత్యపౌత్ర హారితసగోత్ర పవిత్రగుణకదంబ
లక్ష్మాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫలసూరపరాజప్రధానతనూభవ విబుధవిధేయ సుబ్బరా
యనామధేయాంధ్రీకృత మగుమల్లికామారుతప్రకరణంబునందుఁ దృతీయాంకము.

శ్రీరస్తు.

మల్లికామారుతప్రకరణము

చతుర్థాంకము

(తరువాత నిద్దఱు మావటివాండ్రు ప్రవేశించుచున్నారు)

ప్రథముఁడు—ఓరీ! బర్బరక! విశ్వావసుమంత్రిగారి కూఁతుమీఁదివలపుచేత, దోస మనక మనదొర శంబరకుఁ డెంతరోఁతపని చేసినాఁడురా! చందమామవంటి చల్లనిస్వభావము గలిగి, శత్రువులయం దయినను జాలి ననురాగమునే కనఁబఱచుచుఁ జక్కఁదనమునఁ జక్కెరవిలుతుని తెక్కు సేయనివాఁ డయిన మారుతుని యందు మల్లికమనసు దగిలియున్న దనుహేతువుచేతఁ బాప మాతని రహస్యముగాఁ గడతేర్పఁ జూచుచున్నాఁడు చూడు. డేరాలోనుండి బయలువెడలి మారుతుఁ డొక్కఁడు వసంతవనోద్యానము చొచ్చియుండఁగాఁ జూచి వచ్చితినని వేగులవాఁడు చెప్పినమాట విని, మందుపెట్టి చెఱిచియొక యేనుఁగును మత్తెక్కింపవలసినదని నీకు నాకు నాన తిచ్చినాఁడు గదా! (విస్మయముతో) నే నట్లు మత్తెక్కింపఁగానే, రోషామర్షపరవశమై వచ్చునాయేనుఁగును జూచి మహాపురుషుఁ డయినమారుతుఁడు హఠాత్తుగా నుద్యానవనమునుండి బయలు వెడలి యవలీలగా మీఁద నెక్కి గరుత్మంతుఁడు మదపుఁద్రాఁచుఁబామునట్లు దానిని దూరముగాఁ గొనిపోయినాఁడు.

బర్బరకుఁడు—సింహాముఖ! "దొర శంబరకుఁ డెంతరోఁతపని చేసినాఁడు రా!" యని నీ వన్నమాట మా బాగుగనున్నదిరా! వేఱొకసాగను కానిపయిని మేలు పడి యున్నకన్నియమీఁద నెవఁడు గన్నువేయునో, చీచీ! యాయొబ్బెరాని పిసాచి గాని మానిసి కాఁడు సుమీ.

సింహా—అవు నది యట్లే, మఱి నీవాత్రి సోమసరమ్మున నున్నకలకంఠునియొద్దకుఁ బరుగెత్తినది గదా! దానిపని యేమయినదిరా?

బర్బ—ఏ మయినదా? అది యట్లు పరుగెత్తి, విష్ణురాతుఁడుగారికూఁతురు రమయంతిక సంతోషముతో నట జలక మాడుచుండఁగా, దానిపెను బట్టుకొని వడి నడి నీళ్లలో దిగినది.

సింహా—(అనుతాపముతో) అయ్యయ్యో! పాపము! రమయంతిక కూడ నాడనే యున్నదా?

బర్బ—(నవ్వి) సింహముఖ! నీరొమను గుద్యానవనము చొచ్చినప్పుడు మల్లికకూడ నక్కడ లేదా?

సింహ—(భయముతో) అయ్యో. మల్లికగూడ నక్కడనే యున్నదా! చెఱకు గోలను బోలె నా బాణనది పట్టుకొన్నయెడల బడినపాటంతయుఁ బడటఁగలిసి పోవును. అవురా! శంబరకుఁడుదొరగారి తెలివితేటలు!

బర్బ—(నవ్వి) పడ్డపాటంతయు నెట్లును బడ డేరా.

సింహ—సరే. తరువాత?

బర్బ—అప్పుడు దూరమునుండియే రమయంతికకోసరము రోసముతోఁ దొండమెత్తు కొని వచ్చు నామత్తేభముఁగు విల్లుకేటుదవ్వున నుండఁగాఁ జేరువ చెట్టుకొమ్మ మీఁద నెక్కి, కలకంఠుఁడు జనసమూహముల హాహాకారము లెగయుచుండఁగా నక్కడనుండి యతిసాహసమున దానినెత్తిమీఁద గుబాలున నుఱికి తత్తఱంబ మరలించి మణికూటసమీపకాననమునకు దానిని బరుగెత్తించినాఁడు.

సింహ—ఔరా! యేనుఁగులు గూడ నూడనింబాడినవి! (నవ్వి) ఇహిహీ! వెంబింపఁ బోయి వెఱచిన ట్లైనది. మఱి చెప్పు. మల్లిక యెక్కడ నున్నదిరా?

బర్బ—సోమసరస్సున మూర్ఛపోయిన రమయంతిక నూఱడించుచున్నది.

(తెరలో) స్వామీ! గజమల్లగర్వనిర్వాపణ! యిటు, ఇటు.

సింహ. ఇదిగో! భ్రమరకుఁడు దారి చూపఁగా, నయనాభిరాముఁ డయిన మారు తుఁడుగారు వసంతవనసమీపమున కిటు వచ్చినారు. కాఁబట్టి యీదాపున నున్న యార్యకలవింగకున కీవృత్తాంతము నివేదింతము. ఆకాశవాణీప్రయోగ పండితుఁ డతఁడు ప్రభువుగారికిఁ బ్రియశిష్యుఁడు గదా! (నిష్క్రమించుచున్నారు. ప్రవే శము) (తరువాత మారుతుఁడు భ్రమరకుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు)

మారు—భ్రమరక! కుంజరకోలాహలమున కదలిపోయిన మల్లిక యెటుఁ బోయి యుండును? వసంతోద్యానమున నెక్కడను గానఁబడ లేదే!

భ్రమ—సామీ! రమయంతికను జూచుట కామె సోమసరస్సునకుఁ బోయియుండు నని తలంచెదను.

మారు—అట్లే కావచ్చును. సోమసరస్సునకు మార్గము చూపుము.

భ్రమ—సామీ! యిటు. ఇటు.

ఇద్దఱు—(నడుచుచున్నారు)

మారు—(శరీరముతో)

ఉ. ఘూర్ణితవారణం బభిముఖంబుగ రా నతిఘోరభీంకృతిన్,
గాతరనేత్ర యామెఁ బులిగాండ్రు మనంగఁ గురంగియుం బలెన్,
ధీరిలి దద్దరిల్లె దయనీయముగాఁ గమనీయగాత్రి; నా
చేతమునం దొనర్చెదను జింతనముం దదవస్థ నిప్పుడున్. 1

ఆశ్చర్యము!

ఉ. వేయుమహాంగు లైనతనవేఁడిమితోడను గామవహ్ని, నా
కాయము భగ్గుభగ్గుమని కాల్చుచు నున్నది; యైనఁ గాని. యా
రా యువతీఘన స్తనభరార్పణకారణలోభనీయ మా
నీయది నాదుమేఁపు, వహియించెడు గద్గురపాటు మాటికిన్. 2

భ్రమ—స్వామీ! యామత్తేనుఁగును మద మడఁచి దూరముగాఁ దఱిమి వేసితిరి గదా!

మారు—భ్రమరకా! రమణులతోఁ దిక్కుఁ బోవుచున్న యేనుఁగును గలకంఠుఁడు మరలించె నన్నమాట బూటకము గాదుగదా!

భ్రమ—స్వామీ! బూటక మెట్లగును? సోమసరస్తీరమునుండి మణికూటపర్వత మూలకాననమునఁ బ్రవేశించి సాటోపముగాఁ బరుగు వాఱుచున్న మదపుటేనుఁగు మెడమీఁద నెక్కియున్న కలకంఠుఁడుగారిని, దేవర వెనుకఁ బరుగెత్తుకొని వచ్చుచు నేను గన్నులారఁ జూచితినని మనవిచేయుచున్నాను.

మారు—(సవితర్కముగా) భ్రమరక!

తే. గీ. పొంగు మది, విష్ణురాతునిపుత్రి మృత్యువక్త్రగుహ నొచ్చి కాపాడఁబడినదివిని;
క్రుంగు నది కలకంఠు నొక్కరునిఁ గానఁ। గూలి యేనుఁగుఁగొనిపోవుటాలకించి.

భ్రమ—స్వామీ! ప్రియమిత్రుని భుజపరాక్రమ మెఱిఁగి యుండియు నడలుచున్నారేమి?

మారు—భ్రమరకా! నీ వన్నది నిజమే.

ఉత్సాహ. ఒక్కదంతి యెంత? కోటియుగ్రమత్తకుంభులన్
మొక్క వోనివిక్రమమున మొనసెడుకలకంఠునిన్
గక్కసముగఁ దాఁకి, వానిగాఢమైనచండిమన్
నిక్కముగ సహింపఁ జాలునే క్షణంబు నాజిలోన్? 4

అయినను—

తే. గీ. ప్రాణమిత్రుఁడు గ్రమ్మఱ వచ్చినాడు। కంటఁబడుదాక శోకమగ్గలము నాకు;
స్నేహకాతరమైనట్టిచిత్త మకట!। హేతువులు లేనియాపత్తు లెంచుఁ గాదె?

(తరువాత వేగిరపాటుతో బాటసారివేషమున శంబరకశిష్యుఁడు కలవింగకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

కలవిం—(మారుతునిఁ జూచి)

తే. గీ. మల్లికాయల్లకంబున నుల్ల మడికి । యక్కజపుబుద్ధిశాలి మాయయ్యవార
లెఱుకపడకుండ నితరుల కెవనికేని । ద్రోహ మొనరింతు రట్టిమారుతుఁడువీఁడె.

వసంతవనోద్యానమునుండి రయ మెంచుచు మాకుఁ గనఁబడినాఁ డని సింహముఖబర్బరులు నిజమే చెప్పినారు.

మారు—(చూచి)

తే. గీ. ముండ్లుగీఱినయొడలితోఁ, గండెగట్టి । దుమ్ము పాతినయురుచిఱుదోడలతోడఁ,
బయనపుంబడలికఁ దొట్రుపడుచు నెవఁడొ । వచ్చుచున్నాఁడుకాల్దారిబాటసారి.

కలవిం—(విషాదముతో) అయ్యో పాపము! మాయుపాధ్యాయులవారికుంజరోన్మదనప్రయాస మంతయు వమ్మయ్యెను గదా! కాని మఱియొక యుపాయము ప్రయోగించెదను. (తొట్రుపడుచు సమీపించుచున్నాఁడు)

భ్రమ—సామీ! మెడలో జందెమున్నది. ఇతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు గానోపును.

మారు—బ్రాహ్మణా! మార్గాయాసముగల నీవు భ్రమసిపోయినట్లుగూడ నగపడుచున్నా వెందుచేత?

కలవిం—(ఆవేగము నటించుచు) అయ్యా! నాప్రాణముఁ గొంచెము కుదురు పడుచుకొని సర్వము మీతో మనవి చేసెదను. నా కిప్పటికిని గుండెదడ వదలినదికాదు. దిక్కు లన్నియు నాకు ద్విరదమయములయి కనఁబడుచున్నవి.

మారు—(తనలో) అయ్యో! పాప మీదీనుఁడు గూడ వేదండమునకే వెఱచుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) భీరుఁడా! భయపడక చెప్పు. ఇప్పు డాయేనుఁగెక్కడ నున్నది?

కలవిం—(నిట్టూర్పుతో)

ఉ. ఏ విను మాంధ్రభూమి వసియింతును గొండొకగ్రామమందు; గో
దావరితీరవాసి; హారదత్తుఁ డటందురు నన్ను విప్రుఁడన్;
భావమునందు సంసరణపంకజుగుప్స జనించినందునన్,
బోవుదు మున్న గాంగఝరి, మాయమ్మనవాల్దారమాలిపూసరిన్. 8

మారు—అహో! తీర్థయాత్రాపరుఁడవా? ఎంతయదృష్టము!

కలవిం—

తే. గీ. తెరువుబడివచ్చుచును సోమసరసునంతఁ । గ్రుంకఁబోవంగ నే, మణికూటపరిస

రాటవిని, గుండె జల్లన నాముకవిని! కొమ్మ్రోటనుఁ గొలఁకు నేఁగూడమెట్టె.

మారు—(జనాంతికముగా) భ్రమరక! కలకంఠుఁ డెక్కడనదేసుమీ యాకొమ్మ్రోటనుఁగు. (ప్రకాశముగా) అహో! మహోపద్రవము సంభవించెనుగదా! చెప్పు చెప్పు దాని కెట్లు దప్పితివి.

కలవిం—ఉ. మావఁటీఁ డొక్కరుండు దుదిరిమాదిరిఁ బచ్చని మేనివాఁడు, త
ద్గ్రీవ నిరంకుశుండుగ నధిష్ఠితుఁడై యతిసాహసంబునన్
బోవఁ బదాగ్రఘట్టనవినోదము సల్పుచుఁ గర్ణతాళమం
దావిలసద్దయాబ్ధి, మదహస్తి నదల్పఁగఁ దొచ్చెఁ జెచ్చెరన్. 10

మారు—(జనాంతికముగా) సందేహము తీఱినది. అడ్డులేనియేనుఁగ నంకుశము లేకయే యదలింపఁ గలవాఁడు కలకంఠుఁడే గాక మఱి యెవఁడు? (ప్రకాశముగా) తరువాత?

కలవిం—(కన్నీరు పెట్టికొనుచు) అయ్యో! పయిమాటకు నాకు నోరాడ కున్నది.

మారు—(అదలుతో) చెప్పు పిమ్మట నేమి జరగినది?

కలవిం—

శా. కట్టా! కట్టలుకన్ బలాఢ్యమదనాగం బడ్డ మార్గంబు ని
ట్టట్టాడించుచు వాని శైలదృఢు నయ్యాలాఁచి కూల్చెన్ మహిన్;

మారు—హా! ప్రాణసఖ! కలకంఠ! ఏవేల పడిపోయితివి?

కలవిం—పుట్టం బూడఁగ వెండి వాఁడు సెగసెన్;

మారు—(ఆసతో) తరువాతఁ దరువాత?

కలవిం—శుండన్ గజం బుద్ధతిన్ బట్టెన్;

మారు—(అదలుతో) తరువాత?

కలవిం—హా! సఖ! మారుతా! యని తుదిన్ వాఁ డీల్గె దంతాహతిన్.

మారు—(కన్నీళ్లు గాఱ రోదనము చేయుచు)

క. హాహా! బంధుజనేందూ! హాహా! పరిపంథిసింధురాహర్యపవీ!
హాహా! మారుతజీవిత! హాహా! కలకంఠ యెంతయాపదమూఁడెన్.

(మూర్ఛిల్లు చున్నాఁడు.)

భ్రమ—(కన్నీళ్లతో, రోదనము చేయుచు, మారుతుని బట్టుకొని) హా! స్వామీ! కలకంఠ! తాదృశపరాక్రమాపహసితమృగేంద్రుండ వయిన నీకా కరికీటమువలన చిపోతము?

కలవిం—(సంతోషములోఁ దనలో) నానీతి వృక్షము ఫలించినట్టే; (ప్రకాశముగా) ఆర్యా! యెంతకష్టము! నీకప్రియమును జెప్పువాఁడ నయితినే! అయ్యో! పాపము! ఇటువంటిదుఃఖము రాఁగూడని యీమహాభాగుఁ డెవరు? ఈయనకుఁ బ్రేమాస్పదుఁ డయి మదద్విరదము కరమందుఁ బువ్వుబంతియగుచున్న యామహాపురుషుఁ డెవ్వఁడు?

భ్రిశు—అయ్యా! యీయన మతిప్రభావవశీకృతసకలమహీమండలుండగు నమాత్య బ్రహ్మదత్తుఁడుగారికుమారుఁడు మాగధుఁడు గాదు. ఆయన యీశౌరకుఁ బ్రియమిత్రుఁడు కలకంఠుఁడు.

కలవిం—(మిథ్యావిషాదమును గనఁబఱుచుచున్నాఁడు.)

మారు—(కన్నులు దెఱచి) సఖుఁడా కలకంఠ! యేమిది? న న్నాకస్మికముగా వదలి పోయితివి. (నిట్టూర్పు విడిచి)—

ఉ. వాసవు లంటు బాహువులు జాబిలివంటి మొగంబు గల్గి, యే
న్యూనత గాని లేని దయి యొప్పెడు నీ కడానిఁ బోలిన
మ్మే నకటా కటా! యనుఁగు మిత్రమ! వజ్రకఠోరధార మా
నేనఁగుఁగొమ్మురోఁకలుల కేకరణిన్ విధి పాలు చేసెనో.

కలవిం—సుహృద్విపత్తి వ్యసనములు దుస్సహములు గదా!

మారు—

మ. గురులం దన్పఁగలేదు సేవలను; గైకో లేదు గేస్తుందనం
బు ఋణత్రయ్యుపశాంతి; కీర్తితములం బూర్ణింప లే దర్థికిం;
హారిదంతంబులఁ బూయ లేదు యశ; మీ పాలింప లే దంగనా
చరితం; బెత్తుక పోయెనే విధి, వయస్యా! నిన్నకాండంబునన్? 1

భ్రమ—అయ్యో! నాటుకొన్నతోడనే యీపారిజాతపోతము తెలియకుండఁ బడిన కడిఁదిపిడుగుచేతఁ గాలిపోయినది.

మారు—(గద్గదికతో)

ఉ. ధీరతపట్టు వీడెను, గతించెను సజ్జనభావముల్, నిరా
ధారత నొందె నీతి, విరతం బయి పోయె నయో! ప్రియోక్తియున్;
ధారుణిఁ బాసె నమ్మకము, దారెను బంధుతపంబు సర్వమున్;
చేరగ యున్కిఁ గాంచుటను నీ వకటా! కలకంఠుఁడా! సఖా! 15

అయ్యా! యూరక యిట్లు విలపించుచు నాలసింప నేల? మణికూటమున కేగి భృగుపాతమునఁ బ్రియమిత్రునిమార్గము ననుసరించెదను. భ్రమరకా! వెళ్ళు, స్కంధావారము నిక్కడనుండి మానగరమునకుఁ దీసికొనిపొమ్ము.

భ్రమ—(విషాదముతో) స్వామీ! యేమిది? విరుద్ధకార్య మారంభించితిరి. (కాళ్ల మీఁదఁబడి) నాథా! సరాజకము, సబంధువర్గము, సరాజపుత్రమండలము, సగజతురగపదాతస్యందనము నగు నీసకలకుంతలవిషయమును గాపాడుఁడు. ఇంతకు మీరే జీవితము గదా!

మారు—(శూన్యవదనుఁ డయి నవ్వి)

ఆ. వె. దుఃఖితుండ నయిన దుఃఖియు, సుఖితుండ। నయిన సుఖియు నెవ్వఁడట్టిసఖుఁడు
ధరణిఁ గీర్తిశేషతనుఁ డైన, । జీవంబు। లుజ్జగింపకుండి లజ్జపడను.

కలవిం—(ఆనందముతోఁ దనలో) నిశ్చయముగా నితఁడుచచ్చును ఆహా! యీకాళవాణీప్రయోగకోవిదుఁడ నయిననా మతిప్రకర్షము సర్వంకషము గదా!

ఆ. వె. నైజభ్రూక్షేపవిభ్రమాయోజితోగ్ర । సైన్యనాసీరవీరజర్జరితవైరి
రైనవిక్రమనిధి నిట్లు హతము సేయ । నోపునాబుద్ధి యత్యంతమూర్జితంబు.

కాఁబట్టి యీవృత్తాంతమున మాగురువుగారిని సంతోషపెట్టెదను. (విమర్శించి) అట్లు కాదు. ఈబాటసారివేషముతోడనే పోయి, సోమసరస్తీరమునన్న మల్లికకు మారుతుని మరణము నివేదించెదను. ఇట్లు చేసితినా యామె వీనియెడల నివృత్తానురాగయయి తనంతన గురువుగారిని బెండ్లియాడ ననుమతించును. కాత్యాయినీవచనైకప్రమాణుఁ డయిన విశ్వావసుఁ డీవఱకే యొప్పుకొన్నాఁడు.

భ్రమ—(కలవింగకునితో) అయ్యా! మహాదారుణమయిన మాదొరయుద్యమమును మీరు నివారింపుఁడు.

కలవిం—ఓయీ! యింతయనురాగము గల యీమహాపురుషునిప్రయత్నము [illegible]రము సుమీ నేనిట్టి ఘోరములు చూడలేను. గంగాదర్శనము గావించువంతకు క్షణమాత్రమయిన మార్గాలస్యము సయింపఁజాలను. పోయివచ్చెదను. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

భ్రమ—(తనలో) వీఁ డెవఁడో మహానృశంసునివలె నగపడుచున్నాఁడు. (ప్రకాశముగా) స్వామీ! యంతయనురక్తురాలయిన మల్లికను గూడ నుపేక్షింతురా?

మారు—ఓరి వెఱ్ఱివాఁడా!

క. దేహము విడుచుచుఁ గూడను । స్నేహార్ద్రత నెవఁడు నన్నుఁ జేర, నతనితో
రాహిత్య మావహిల్లక । హాహా! మల్లిక యదేల నాబ్రతుకేలా? 19

(తరువాతఁ గలకంఠుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

కల—(అనురాగముతో)

ఉ. కాటుక జాఱుబెట్టుఁదెలిగన్నులనిగ్గులు చేఁ గొలంకులో
న్నీటను రెట్టి గాఁ గమలదీరజమాల్, జలకంబులాడుచ

కోప్చిటిపయఃకణాన్వితపుమూర్ధకపోలము లొప్పనందపుం
దేటమెఱుఁగంబు, నాహృదయదేశము దా నెడఁ బాయకుండెడుం. 20

ఏనుఁగును దూరముగాఁ దఱిమివేసిన ప్రియమిత్రుని వసంతవనసమీపమున వెదకెదను. (నడచి చూచి విషాదముతోడను భయముతోడను) ఏమిది! యితఁడు కన్నుల బాష్పజలములు జాలు వాఱ దుఃఖించుచుండఁగాఁ, గాళ్లమీఁదఁబడి భ్రమరకుఁడు బతిమాలుకొని యెట్టెట్లో యూఱడించుచున్నాఁడు. (సమీపించుచున్నాఁడు)

భ్రమ—సామీ! తమ రక్షే కావించుపక్షమున సకల మయినస్కంధావారమును ముందే భృగుపాత మొనరింపఁ గలదు.

కల—(భయవిషాదముతో) సకల మయినస్కంధావారమును ముందే భృగుపాత మొనరింపఁగల దనుచున్నాఁ డిది యేమి?

మారు—(వినకయే పైకిఁ జూచి)

క. నన్ను విడిచి దివి కిచ్చను। మూర్ఛ వఱుగుటకు సిగ్గు వొడమదె సఖుఁడా?

కల—అకార్యా! నేను జీవించి యుండఁగాఁ ప్రియవయస్యుఁ డన్యథా తలంచుచున్నాఁడు.

మారు—నిన్నుం గలసెద వేగమ। యన్నా! గజరాజగమన! యడుగాఁగఁ గదే. 21

కల—పాపము శాంతించును గాక. అమంగళ మడంగును గాక. (త్వరితముగా సమీపించి) చెలికాఁడా! సకలమహీమండలమండనమ వయిననిన్ను నిష్కారణ మమంగళము లాడుకొనియెద వేమి?

మారు—అహో! యిది కలకంఠుని స్వరమే!

భ్రమ—(చూచి) సామీ! మన మదృష్టవశమున బ్రదికినారము. కలకంఠుఁడుగా రిది గోఁ దిరిగి వచ్చినారు.

మారు—(హర్ష గద్గదికతో) కలకంఠుఁడా! రమ్ము రమ్ము. నాకంఠమ్మును గౌఁగిలించుకొమ్ము. బాష్పపూర్ణము లయి నాకన్నులు నిన్నుఁ జూడఁ జాలకున్నవి.

కల—(సెయ్యమునఁ గౌఁగిలించుకొని) చెలికాఁడా! యిది యేమి?

భ్రమ—సామీ! గోదావరీతీరవాసి నని యొకబాటసారి వచ్చి కుంజరవృత్తాంతము నట్లు చెప్పినందునఁ జటి నఱుకుట కిటు దొరవా రుద్యోగించుచున్నారు.

కల—(విమర్శించి) శంబరకశిష్యుఁడయిన మాయలమారికలవింగకుఁడు ప్రియవయస్యుని వంచించె నని తలంచెదను. మల్లికార్థి యగు శంబరకపశువు మనకు ద్రోహము చేయఁ జూచుచున్నాఁడు గదా!

(తెరలో) హా! సకలలోకలోచనఫలమహాభాగ! నీ కంఠటెంకమరకత్తురాల నయిన నన్ను విడనాడి స్వర్గవిలాసినీలోలుపుఁడ వయితి వేల? అపహసితకుసుమాయుధ గర్వుని నిన్నాయచ్చరలు వలలో వేసికొన కుండ నిదిగో నేను వచ్చి వారించు చున్నాను.

అందఱు—(ఆలకించుచున్నారు)

మారు—(సాకూతముగా)

తే. గీ. ఏణశాబవిలోచన దీనయెలుంగు । నా శ్రుతి గలంచి డెందంబు నాఁచికొనెడు
వ్యాధశరవిద్ధనిజవల్లభాతిశోక । దగ్ధకురరీరణనముద్ధతార మగుచు. 22

కల—లోఁకండ్లతోఁ గ్రుమ్మ చంపఁదగిన యాకలవింగకుఁడు మల్లికను గూడ మూర్ఛ పుచ్చెనని నాకుఁదోఁచుచున్నది. శీఘ్రముగా మన మామెను జేరఁబోవుదము. (వేగమున సమీపించుచున్నారు)

భ్రమ—సామీ! యాపూజ్యురాలి పాపటనుండి జాతి పడినది కాఁబోలు. ఇదిగో నిక్కడ శిఖామణి ప్రకాశించుచున్నది.

మారు—ఏనుఁగుభయమునఁ గలఁతపడి తొట్రుపాటుతో నడచు తొందరలో నీరతనము పతనము నొందియుండును (తీసికొని సస్నేహముగా)

క. నీరదమున సౌదామని । తీరున సఖిచికురమునఁ బ్రదీపించితి వ
య్యో! రతనమ! యటఁబాయుట । నీరాలికెదుఁ గంటఁ, జూడ నేఁటియవస్థ.

(మరలఁ దెరలో) కాళిందీ! పట్టుకోవమ్మా. పట్టుకోవమ్మా. ప్రియసఖి మల్లిక మూర్ఛిల్లి పడి పోవుచున్నది.

అందఱు—(విని త్వరితముగా సమీపించుచున్నారు)

(తరువాత నవమాలికాకాళిందుల చేతఁ బట్టుకోఁబడి మూర్ఛానిమీలితాక్షి యగుమల్లికయుఁ, దత్తఱపాటుతో రమయంతికామధురికాసారసికలును బ్రవేశించు చున్నారు)

రమ—(సవిషాదముగా) అయ్యో! మల్లికకు నవయవము లేమియుఁ గదలుజాడ గానరాదు.

నవ—(కన్నీటితో) మన మెవరి కేడ్తము. మహాభాగునకా? మల్లికకా?

అందఱు—హా! సఖీ! మల్లికా! నీవు గూడ మహాభాగు ననుగమించి పోయితివా?

సార—కాళిందీ! మూర్ఛను బోఁగొట్టు సామర్థ్యము గలశిఖామణి యొక్కడరాలిపోయిన దమ్మా?

నవ—హా! మల్లికాహృదయవల్లభ! మహాభాగ! మారుత! నీనిమిత్తమున మూర్ఛిల్లిన యీమెను బట్టుకొమ్మా.

మారు—(తత్తఱమునఁ బ్రవేశించి) నవమాలికా; యిదిగో! నేను వచ్చితిని. పట్టుకొని యుందును.

అందఱు—(చూచి యానందముతో) సంతోషము, సంతోషము. అక్షతశరీరుఁడయి మహాభాగుఁడు మరల వచ్చినాఁడు.

నవ—(సహర్ష గద్గదముగా) మహాభాగ! హర్ష పారవశ్యమునఁ బర్యాకుల నయి నేనేమియు ననలేకున్నాను. బ్రదుకే సంశయముగా నున్న ప్రియసఖిని మల్లికను బట్టుకొమ్ము.

మారు—(విషాదానురాగములతోఁ బట్టుకొన్నాఁడు)

రమ—(వెనుకఁదిరిగి) మధురికా! యిదిగోఁ బ్రత్యక్షమన్మథుఁడు మహాభాగుఁడు మారుతుఁడు. ఈయనయేగదా నాజీవితప్రదానమహోపకారికిఁ బ్రాణసఖుఁడు. ఈయనయందు మల్లికకు స్నేహసంబంధము తగియే యున్నది. అదృష్టవశమున నాబాటసారిపీనుఁగుమాట లబద్ధ మయినవి గదా!

మధు—సఖి! రమయంతికా! యామరాత్ముఁడే గదా సారసారెకు వికారముగా నీ వంకఁ జూచుచు వచ్చినాఁడు.

రమ—చాలులే. ఆవచ్చినవానిప్రసంగ మిఁకఁ గట్టిపెట్టు.

కాళిం—సఖీ! తెలివి నొందుము. తెలివి నొందుము. కల్పాంత దీర్ఘాయుషుని మహాభాగుని విలోకింపుము.

మల్లి—(తెలివి నొందుచున్నది)

మారు—(ఆనందముతో) నవమాలికా! యేడువ కేడువకు, మీప్రియసతి తేఱుకొను చున్నది. చూడు.

ఉ. నిద్దము లైన నల్లనికనీనికలన్ వికసించె వాల్గనుల్,
సద్దడఁగెం గ్రమంబుగఁ గుచంబు లదర్చెడు గుండెదిల్లునన్,
ముద్దియమోము రాహుపరిముక్తసుధాకరమండలంబుతో
నుద్దిగఁ దోఁచె, మోహతమ మోలిని దూలి పరిసన్న తోటచేన్. 24

మల్లి—(స్పర్శసుఖము నభినయించి) సఖులారా! నే నమృతసరస్సున నుంటినా? కాక మరణించి పోయి స్వర్గములో నామహాభాగునిఁ గలసి కొంటినా?

నవ—సఖి! మల్లికా! స్వర్గమునందుఁ గాదు, ఈసోమసరస్తీరమందే లక్ష్మీవిలాసప్రాసాదమయిన మహాభాగునివక్షస్థలమం దున్నదానవు.

మల్లి—హర్షముతోఁ జూచి మహాభాగ! భాగ్యవశమున మిమ్ము మరలఁజూడఁగాంచితిని. నిజముగా బ్రతికితిరా?

మారు—(వెనుకఁ దిరిగి)

క. ఏవిప్రుఁడు మూర్ఛ దేలితి। కావున నే నిజము బ్రతుకఁ గంటిని, గాదే
జీవకథ గలదె యింగజ। దావానలకీలజాలదగ్ధున కబలా? 25

కల—(సమీపించుచున్నాఁడు)

రమ—(సంతోషముతో) మధురికా! యదృష్టవశమునఁ గలకంఠుఁడు కూడ వచ్చినాఁడు.

మధు—సఖీ! భాగ్యవశమున నా పాపిష్ఠుఁ డీయన కమంగళము చెప్పినాఁడు కాఁడు. చెప్పియున్నచో మల్లికకుఁ గలిగినట్లే నీకును మూర్ఛావ్యసనము సంభవించి యుండును.

కల—ఏమీ! చాటసారివేషముతో వచ్చిన శంబరకశిష్యునిచేత మీరును మోసపోయితిరా?

సార—(జనాంతికముగా) కాళింది! వీనిస్వరముగూడఁ గరభఘుర్ఘురమయి యల్లయాకాశవాణి ననుకరించుచున్నదని చెప్పితినిగదా?

మారు—కలవింగకుఁడు నాకు నపకారి యయినను మహోపకారమే చేసినాఁడు.

తే. గీ. తరుణి యాలించి నాదుమిథ్యావిపత్తి। దలఁచె నిశ్శంకముగ జీవితమును బాయ;
నఖిలవిస్రంభపాత్ర మవ్యాజమైన। ప్రేమసర్వస్వ మిందుచే నెఱుఁగఁబడియె.

(తెరలో) భుజస్తంభస్తంభితప్రతిభటకరటిఘటు లగు సేనాభటులారా! మహాటకటకంబులయందును వసంతవనోపకంఠంబులయందును, సోమసరఃకూలోపశల్యంబులయందును బరిపంథిసింధురకంఠీరవుం డగుకుమారమారుతుని, సమరార్ణవమందరకోదండుం డగు కలకంఠుని మీర లన్వేషింపుఁడు. వారి యిరువురు భ్రమరకమాత్రపరిజను లయి మాకుఁ దెలియకుండఁ దద్గండప్రభిన్నమదరోషామర్షదుర్దర్పంబు లయిన కుంజరంబుల డీకొన్నవారు (అందఱు వినుచున్నారు)

కాళిం—(చూచి) ఆహా! ప్రచలత్కులాచలసహస్రసాదృశ్యంబు లయిన భీషణగజఘటలచే నిరుద్ధపురోభాగం బయి చలత్తురగఖురకుద్దాలోద్దళితధరిత్రీతలచలితధూళిపాళికలచే ధూసరితదిశాముఖం బయి యిదిగోఁ జమూసమూహ మీలాగునకే వచ్చుచున్నది.

మారు—భ్రమరకా! వెళ్లువెళ్లు. సంభ్రమము వలదు వలదని వారింపుము.

భ్రమ—చిత్తము దేవా! (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

నవ—ఆహా! భ్రమరకముఖనిర్గత మయినమాటల చెలియలికట్టగా సేనాసాగర మక్కడనే నిలిచిపోయెను.

మల్లి—(జనాంతికముగా) ఆర్యా! యింతటి సైన్యచక్రమునకు నధినాథుఁ డయిన సకలలోకమండనభూతుఁడు మహాభాగుఁడు వానిమిత్తమున నేకాకియయి భయంకర ద్విరదమున కభిముఖముగాఁ బరుగువారెను గదా!

నవ—సఖి! యిప్పు డయిన నీవు తిన్నగాఁ జేయవు. నిన్నాయనకు సమర్పించుకోవు గదా!

మల్లి—సఖీ! పితృవశవర్తినిని, నే నేమి చేయఁగలను? మల్లికావరనిర్ణయమున భగవతి కాత్యాయనీదేవియే కాని నేను ప్రమాణము కానని యీసన్నిధానమున నాయనగారు ప్రతిన చేసిరి గదా?

(ప్రతీహారి కనకలత ప్రవేశించుచున్నది)

కన—నవమాలికా! మనయమ్మగారు దుస్సహదుఃఖసంతప్తహృదయురాలయి భర్తృదారికను శీఘ్రముగా నింటికి దోడుకొని రమ్మని యాజ్ఞాపించినారు. ఆమె సకలపరిజనపరివృత యయి వసంతవనపరిసరమున వేచియున్నారు.

నవ—(భయముతో) కనకలతా! యమ్మగారు దుస్సహదుఃఖసంతప్తహృదయురా లెందుచేత?

కన—(విషాదముతో) భర్తృదారికకు శంబరకుఁడు వరుఁ డని కాత్యాయనీభగవతి యమాత్యులవారి కానతిచ్చినది కాదా?

(మల్లికామారుతులు విషాదము నొందుచున్నారు)

సార—(జనాంతికముగా) సఖి! కాళింది! యది యీమాయబాటసారి యగు శంబరక శిష్యుని వంచనప్రభావము గాని నిజము గాదు.

కాళిం—(ఖేదముతో) కటకటా! వనీవాడినమోముఁదామరలచే గుండెకల్లడము వెల్లడియగుచున్న యీమల్లికామారుతుల యుద్ధురవస్థ నేను జూచి భరింపఁజాలకున్నాను.

రమ—(జనాంతికముగా) మధురికా! మన్మథుఁ డెంత వెగటుపని చేసినాఁడే; పరస్పరసదృశానురాగులగు వీరి కకాండవియోగ మాపాదించెను.

మారు—(దుఃఖముతో)

చ. సొగయుచు నీమె నేఁ దొలుతఁ జూచిననాఁ డటు లంకురించి, యే
పుగఁ గ్రమవృద్ధమై నెనిచి పూచి ఫలోన్ముఖమైన యస్మదీ
యగురుమనోరథక్షితిరుహం బకటకటా! కూలిపోయెనే
మిగులఁ గృతాంతవైశసనమిద్ధమహాశనిపాతదగ్ధమై.

మల్లి—అయ్యో! మల్లికా! యింతటిదే నీబ్రతుకుఫలము? హా! తల్లీ! కాత్యాయనీ! నన్ను రాక్షసునిహస్తమునఁ బెట్టితి వేమి?

మారు—(మల్లికముఖముచూచి తనలో)

చ. దరికొనకుండెఁ గాక పరితాపమునన్ భవదీయచిత్త మో
గిరిసుత! తల్లి! దుఃఖభరఖిన్నముఖున్ ననుఁ జూచి; నక్కటా!
తొరఁగుకృపాశ్రుబిందువులతోఁ గనుపట్టు వధూలనీకనుల్,
కరము విషణ్ణవక్త్రయగు కన్నియ నీమెను జూచి యేనియున్. 28

కన—నవమాలికా! భర్తృదారికను జూడమని నమ్మగారు వగచుచున్నారు. కాఁబట్టి త్వరితముగా నీమెను గొనిపోవుదము.

నవ—(విషాదముతో) భర్తృదారికా! యిటు. ఇటు.

మల్లి—(సబాష్పగద్గదముగా వెనుదిరిగి) నయనాభిరామమహాభాగ! మరణైకశరణురాలగుమందభాగిని మల్లిక వీడుకొనుచున్నది.

నవ—భగవతి! కాత్యాయని! నీవు దయార్ద్రహృదయవు గావా? నీపాదములే యాధారముగా నున్న యీమల్లికకు జీవితసంశయావస్థ దెచ్చిపెట్టితి వేమమ్మా? ఒకవేళ నీయాదేశ మిట్లు కాలేదేమో. ఇది కూడ నాశంబరకకిష్మ్యని వంచనమే కావచ్చునని తలంచుచున్నాను.

సార—(జనాంతికముగా) కాళిందీ! నవమాలిక యథార్థము పలికినది.

మల్లి—(తనలో) అయ్యో! మల్లికా! యింతటిదే నీబ్రతుకుఫలము? హా! తల్లీ కాత్యాయనీ! నన్ను రాక్షసుని హస్తమునఁ బెట్టితివేమి? (నవమాలికతో నిష్క్రమించుచున్నది)

రమ—సారసికా! నే నెటు లయిన నీమల్లిక ననుగమించెదను. జీవితదానమహోపకారి యయినమహాభాగుని నేను సెల వడుగ లేను.

సార—మహాభాగ! నీవిచ్చిన శరీరమును దీసికొని రమయంతిక యింటికిఁబోవ ననుజ్ఞ వేఁడుచున్నది.

కల—స్వాగమ నలంకరించును గాక.

కాళిం—సారసికా! తమహృదయంబులను భరియింప వలసినభావికాలదుస్సహవిరహవేదనను దలపోసికొనుటవలన సవిశేషవర్ధమాన మగు మదనానలంబుధూమంబునుం బోని దీర్ఘతరనిశ్వాసంబుతోడను, నుద్దామవిభ్రమోల్లసితభ్రూలతాకలంకితములయిన క్రేఁగంటిచూపుకోపులు ప్రకటించెడు ప్రణయానురాగసర్వస్వంబుతోడను నొండొరులను గ్రమ్ముకొన్న క్రొంజెమటలం దోఁచిన యొండొరుల ప్రతిబింబములు

యాలమునఁ బ్రాప్తించు గాఢోపగూహనసుఖంబునం జేసి నారు మొలచినతీరునఁ దళుకొత్తుపులకనికరంబుతోడను రమయుంతికౌశలకంఠు లెట్లు లున్నారో చూడు చూడు.

కళ—(అనురాగముతోఁ దనలో)

సీ. అనయంబుఁ బ్రణయుంబునను జంచలము గాదు ప్రేమంబునను జాలఁ బెద్దవగుచు
మన్మథస్వామికి జన్మదేశము గాదు ధైర్యంబునకు విభేదకము అగుచు
స్వాంతాపహరణసమర్థంబు గాదు సారెసుఁ జలాచలకనీనికము లగుచు
నలరి తరంగితములు ఘూర్ణితంబులు స్తిమితంబులును మధురములు స్నిగ్ధ
ములును ముగ్ధంబులానవమోహనాంగి చారునయనాంబురుహవిలాసంబులహాహా
నాపయిం బ్రసరింపమునందము దలంప జల్లుమని మేను పారవశ్యమువహించు

మధు—ఇటు. ఇటు.

రమ—(వెనుకకుఁ దిరిగి) మధురికా! పూర్ణచంద్రసుందరుఁ డగుమహాభాగుని మరల నెప్పుడయినఁ గాంతునా?

మధు—సఖీ! ముందుగ రుద్రరాతుఁ డోకఁడు శంబరక పక్షపాతి యని సంశయము. కానిచో దర్శనమే కాదు. వేల్పోకటియు సులభమే సుమీ.

రమ—(నిట్టూర్పుపుచ్చుచు నెట్లెట్లో నిష్క్రమించుచున్నది)

మల్లి—నవమాలికా కర్ణాంతదీర్ఘవిశాలలోచనపుండరీక మయిన మహాభాగునిముఖచంద్రమండల మిత్తఃపరము దుర్లభదర్శనము గదా! అందు చేతఁ గఁలవుదీల నిప్పుడే యింకొకమారు చూచుకొనెదను. (మోము ద్రిప్పి కన్నీళ్లతోఁ జూచుచున్నది)

సార—కాళిందీ! చూడు. సకరుణానురాగనిన ర్తితముఖచంద్రమండల యగుమల్లిక నేత్రములు బాష్పపూరపూరితము లయి తుషారకణకరంబితకమలపత్రములకు మిత్రము లగుచున్నవి కాఁబట్టి మనము పోయి యామెనాశ్వాసింతము పద.

కాళిం—సఖీ! మహాభాగుఁడిట్టుండఁగా మనకుఁ బోఁ గాల్పాడునమ్మా?

మారు—మీరు మల్లిక ననుసరింపుఁడు.

కాళిం—మహాభాగ! యిదియు వారాణసీపథికవచనముకంటె వేఱు కాదని తలంచు కొమ్ము. హాసిస్వర మాకాశవాణీస్వరమును బోలి యున్నదని సారవిక చెప్పుచున్నది.

కళ—ఇది పోలియున్నది. వానిదుర్నయవిలసితము లిట్టివే.

మారు—(తనలో) ఇవి యూటలు గదా! (ప్రకాశముగా) కాళిందీ! మల్లికా సీమంతలాలిత మయినరత్నమిదిగో. (మణి నిచ్చుచున్నాఁడు)

కాళిం—(పుచ్చుకొని) అయ్యో! వెదకినను మాకిది కనఁబడ దాయెనే. (నిష్క్ర-మించుచున్నారు)

మారు—(నిట్టూర్పుపుచ్చి) హా! దరి యించు లేనిదుఃఖసాగరమునఁ బడితిని గదా!

చ. తహతహ మీఱుతఱిఁ, బొడముతఱిఁ బలుమూర్ఛలు, దాల్మి. దూలుతఱిఁ
బహుళిత వాధి గాంచుత, మహారసుఖేచ్ఛ నశించుతఱిఁ, మరుం
డహితత మేనుగోవి తని వందుత, బెంగ రొసంగుతఱిఁ, గనుఁ
ద్రుహిణుఁడు తుల్యరాగజనదుర్లభమౌ ఘటనఁ గృతార్థతఁ. 29

కల—మిత్రుఁడా! మల్లికామారుతులకు మీ కనురూపమగు పాణిగ్రహణమంగళము సర్వమంగళ కనుమ్మతమనుట సంగత మగునా? చూడు.

తే. గీ. సేవచేతఁ బ్రసన్న యాదేవినుప్ర । సాదమూర్తులు గద మీ రసంశయముగఁ
భావమున నేను దద్వాగుపజ్ఞ మైన । విఘ్న మిది యించుకేనియు విశ్వసింప.

మారు—కలకంఠా! కర్మవిపాకములు కరము విచిత్రములు గదా! ఇది యవిశ్వసనీయ మెట్లగును? చూడు.

క. కలిగించు శుభాశుభములు । తొలుతటికర్మములు సుఖము దుఃఖము; దైవం
బలకింటిని గుడుపుమఁ దా । నలరుఁ దటస్థుండు గా నుదాసీనుండై. 31

కల—ఏల యిట్లు పలికెదవు? కలవింగకవృత్తాంతము వయస్యునకుఁ బ్రత్యక్ష గదా!

మారు—(ఆలోచించి) అహా! సంశయస్థాపితుండ నయితినిగదా! (తనలో) ఇందుల కేమి చేయుదును? (గర్వముతో) ప్రణతజనపారిజాతవల్లిని భవానిని బ్రసన్నురాలిం జేసికొనియెదను.

తే.గీ. గౌరియాలయమునకునొక్కండ నేగి।విఫలమగువాదు ప్రాణముల్ విడుతునొండెఁ
ప్రాణవల్లభ మల్లికఁబడయువాఁడ। నొండెఁ దద్దేవిపాదాబ్జయుగముఁ గొలిచి.

(ప్రకాశముగా) మిత్రుఁడా! కలకంఠ! నీహృదయమును రమయంతికాక్రాంతము గదా!

కల—(సిగ్గునఁ జెఱునగవుతో) వయస్యా! సత్యము గనుఁగొంటివి.

చ. కలితనిగూఢభావములు గాఢతరోత్కలికంబులుఁ సబా
ష్పజలసముద్గమంబు అనుభవ్యకటాక్షము లావె నాపయిం
బలుమఱుం జిమ్ముచుం బిఱుఁగుబర్వున మంథరమందయాన యై
నిలయముఁ జేరుమండియును నెచ్చెలి నారొదఁదం జరించెదుఁ. 33

మ—కలహంస! మదపుటేనుఁగా మెను బట్టుకొనఁ బోవుచుండఁగాఁ బయినుండి నీ వెలాగున నుఱికితివి?

కల—మిత్రుఁడా! నీవు భ్రమరకమాత్రపరిజనుండ వయి వసంతవనమున నుంటివని నేను విని త్వరితముగా నీయొద్దకు వచ్చుచుండఁగాఁ దారిలోపల సారసికదారసిల్లి నన్ను సోమసర స్తీరమునకుఁ గొంపోయినది.

మారు—(తనలో) అవురా! యితనిని గూడ సారసికయే దీసికొనివెళ్లెనా? (ప్రకాశముగా) తరువాత?

కల—తరువాత జలక్రీడానంతరమునఁ, గడలినడుమనుండి కలుమలజవరాలునుంబోలె సరోమధ్యమునుండి బయలువెడలు రమయంతికను నేను జూచితిని.

మారు—తరువాత?

కల—తరువాత—

ఉ. స్నానము చేసి వెల్వడుల సజ్జలబిందుకరంగితాంగిఁ, బ
ద్మానన, సక్తనూత్నవిమలాంబరలోభ్యనితంబభారఁ, దీ
రానను నిల్చునాపయిని వ్రాలెడుచూపులదాని, మన్మథుం
డాననఁబోణి నామనసునందు లిఖించె స్వకీయశాలిక. 84

మారు—మిత్రుఁడా! జవ్వనపుశిల్పిచేత సముల్లిఖితంబు లయిననితంబినులయంగకంబులు హృదయంగమంబులు; స్నానమాడి వెడలునప్పుడు వారియొప్పిదము చెప్ప వలసిన దేమి? తరువాత?

కల—తరువాత నయ్యెదన మదద్విరద మాకస్మికముగ సమీపింపఁగా నెట్టన నేదిష్ఠపాదపంబు నధిరోహించి గుబేలున దానిమీఁద నుఱికితిని.

మారు—(హర్షముతో) అదృష్టవశమున రమయంతిక మృత్యువుచేతనుండి తెరలింపఁబడినది.

కల—చ. జనులు హాహాహాకృతులు సల్పఁగ నేగజకుంభపీఠిఁ జ
ట్టనఁ బయినుండి హుమ్మని హఠాద్గతి దూఁకుడు, నేమి చెప్పఁ, దాఁ
పైనఁగొను హర్ష రాగభయవేగవశమ్మున వస్త్రగీవిలో
కన, హృదయంబు దిగ్గురన గాటపుమూర్ఛ మునింగె నక్కటా. 85

మారు—సఖా! నీకోరిక నెఱవేఱినదే యని తలంచుకొమ్ము. చూడు—

ఉ. తావకరూపవిభ్రమకథాపరివర్ధితరాగవృత్తి దాఁ
గావున మున్నె యాబిడ సఖా; భవదీయకరస్థ యయ్యె! సం

రావభయంకరంబుఁ జికురగ్రహయాళుకరంబు లైనదం
తావళిరాజబాలి కటు దప్పె,నిఁ కిప్పుడు చెప్ప నేటికిఁ? 36

కల—వయస్యా! యీ మెయన్నయగు రుద్రరాతుఁడు శంబరకపక్షపాతి యని సందేహము.

మారు—అంతమాత్రమున నేమి?

క. తరుణులు సమవ్యాదు లయిరే। నిరువురుఁ, బ్రతికూలు రైన నేమీ బంధుల్?
విరసు లయిరేని వారి। ర్వ్వురు వీరనుకూలురైరి పో; ఫల మేమీ? 37

కాఁబట్టి మనము శిబిరమునకుఁ బోదము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇది శ్రీపరమేశ్వరవరప్రసాదలబ్ధ సరసకవితాధురంధర వడ్డాది సాధువంశక్షీరనీరాకర
రాకాసుధాకరరాచ్చనామాత్యపౌత్ర హారితసగోత్ర పవిత్రగుణకదంబలక్ష్మాంబా
గర్భశుక్తిముక్తాఫల సూరపరాజప్రధానతనూభవ విబుధవిధేయసుబ్బరా
యనామధేయాంధ్రీకృత మల్లికామారుత ప్రకరణంబునందుఁ
జతుర్థాంకము.

మల్లికామారుతప్రకరణము

పంచమాంకము

(తరువాత విప్రవేషధరుఁడు రాక్షసుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

రాక్ష—అహా! యకుతోభయంబు నతిమనోహరంబును గదా యస్మదీయకుల చరిత్రము!

మ. నరమాంసంబున భోజనంబు జరుగున్; రక్తంబు పానీయమౌ;
సురతక్రీడయు స్వేచ్ఛమై నడచు నస్తోకాన్యదారాహృతిన్;
బరఁగున్ భాగ్యసమృద్ధి యజ్ఞమథనప్రారంభదీక్షన్: వసుం
ధర స్వచ్ఛందమనోజ్ఞ రాక్షసజనిన్ సంతుష్టిగా దేమిటన్? 1

అస్మదీయజాతివిరుద్ధ మగుటచే నతిశోచ్య మయినను, సింహళద్వీపవాసియగు నాసఖుఁడు వికటగ్రీవునిపనినిమిత్త మీవేషము ధరించితిని. అతఁడు నాతో సఖా! ఖడ్గజిహ్వా! సకలమూర్ఛాహార మయినరత్నముఁ, జిత్రమయ మయినకన్యారత్నము, విమల మయినదివ్యాంబరము నను నీప్రశస్తవస్తువులు మూఁడును నాకుఁ గలిగియున్నవి. నీవును జూచి యున్నావు గదా! నే నీమూఁడింటిని లంకాపురగమనసంభ్రమాకులుండ నయి నానివాస మగుమఱ్ఱిచెట్టు మొదటఁ బ్రమాదమునఁబడవేసితిని. తద్వస్తుత్రయనాశనానంతరము నాయాయు వత్యల్పమని లంకాపురవాస్తవ్యులగుజ్యోతిష్కులు చెప్పియున్నారు. కాఁబట్టి తద్వస్తుత్రయాన్వేషణమునకయి నీవు ప్రయత్నింప వలయు' నని యానతిచ్చినాఁడు. (హర్షముతో) విప్రవేషముతో వెదకుచున్న నాకు నమ్మూఁడును నీకుసుమపురమందే కంటఁ బడినవి. (విస్మయముతో) అహా! యనిర్వచనీయసౌందర్యనియంత్రితసకలలోకలోచన యగు నచ్చిత్రకన్యయు, దుకూలాంచలలిఖితుఁడును, మరకతస్తంభస్నిగ్ధరుచియు నగు తరుణవయస్కుఁడును నిట నిజముగానే యున్నారు. (నవ్వి) వారేవొంగలును. (వికటముగానడచి ముందు చూచి) సాయంసంధ్యాసమయమ్మునఁ గ్రమ్మకొనెడు నిమ్మనిచీఁకటిని జిక్కఁబఱుచుచు నాకసము దాఁకుచున్నయీచీఁకటిమ్రాఁకుల పెనుదోఁ పేమిగా నుండునో? (బాగుగఁ జూచి) కుసుమపురోపకంఠవాసిని యగు కాత్యాయనీదేవి విహారోద్యానము గానోపును. ఇది రాత్రులయందుఁ ద

త్కాలసన్నివిష్టసకలపరివారమండలం బయి మనుజదుష్ప్రవేశముగా నుండు నని వినుచుండెదను. అందుచేతనే యిప్పుడు—

చ. అట నిటఁ జెట్లక్రిందఁ బ్రమథాగ్ర్యకు లాడెద రాటలన్; మహో
ర్భటి నదె విన్నరాడ్గళరవం బుఱుమట్లు వినంబడుం; బురీ
ఘటలు భయోత్థఫీత్కృతుల గంపిలి దోలఁ దలంగ వీచు, నా
వటముగ గంధవాహములు వాహనసింహసటావిఘట్టులై. 2

(భయముతో) కాఁబట్టియే యీప్రదేశము మాకుఁ జేరరానిది. ఈదేవి యసురరాక్షసులపక్షమున నిసర్గద్వేషిణిగదా! మాయావియనఁదగు వసుదేవనందనునకుఁ దోడఁ బుట్టువు. అ స్త్రీసామాన్యపరాక్రమురాలు.

తే. గీ. కొమ్ముకొననింద్రునాపవాహ్యమ్ముఁ జిమ్ము। నట్టిమహిషాసురుని యుత్తమాంగ మీమె
లేఁత దగుచిగురాకుపోలికఁ దనర్చు। తనను పదతలమున విమర్దన మొనర్చె. 3

అయినను నీమెపరాక్రమము లోకజనప్రశంసాగోచరమే.

మ. తొలి మద్యాంశవతంస మల్లదశమూర్ధుం డాస్మదోస్సీమముం
దెలియం గోరి పెకల్చి వేడిమల యెత్తెం గాదె యువ్వెత్తుగాఁ;
జలియింపం గిరి, యేమి చెప్పఁ దదనంతర? గౌఁగిలించెం దనం
త లసచ్చాటువచోనపేక్షి విభు నంతర్హాసుఁ డా భీరువై. 4

(మార్గాంతరమున నడుచుచు ముందు చూచి కౌతుకముతో) గంధగజకుమారమంథరసంచారంబుతో నిశ్శంకంబుగా వంటికాయతి నారామమునఁ బ్రవేశించు నీయభిన వారూఢయౌవనారంభుఁ డెవ్వఁ డగునో!

చ. మరకతరత్నకాంతి యయి మంజులపాండరగండభాగుఁడై
యురుభుజదండమండనమహోగ్రకృపాణలతాసమేతుఁడై
కరము మనోహరాకృతిని గాంచియు, వీఁడు భయానకుం డగున్,
బరుషవిషాహియుక్తవిటపం బగు చందనశాఖికైవడిన్. 5

(బాగుగఁ జూచి) అహో! వీఁడు మాకుకూలపుఁ జెంగున వ్రాయఁబడిన పడుచువాఁడు. అచిత్రకన్య వీనియధీన. (భయముతో)

క. తనతేజునఁ జీఁకటిలో। నను సైతము దవ్వులనె కనంబడు నేత
త్తను వకట! దురాసదుఁ డీ। యన యౌవనజృంభమాణహార్యత్వగతిన్. 6

కాఁబట్టి యీతనిచేతఁ జిక్కిన యాచిత్రకన్య దుర్గ్రహ యని తలంచెదను. అయినను సత్యకన్యయుండఁగాఁ జిత్రకన్యతో నేమిప్రయోజనము? ఈవృత్తాంతము సర్వము

మణికూటశిఖరాగతుం డగు చెలికానికి వికటగ్రీవునికి నివేదించి సాయుజ్యం బొందెదను (ఆకాశముఁ జూచి) ఈసమయ మస్మత్సంచరణోచితముగదా!

ఉ. మాయనిక్రొత్త నెత్తురుల మాంసపుసంచయమట్లు సంజకెం
జాయ వియత్తలాంతమున సాంద్రముగాఁ గొమరారుచుండఁగా,
వాయసపఙ్క్తిపై నిరులు వాలిరిగా నరుదెంచి, దృప్తర
క్షోయుతమట్లు అయ్యది సమస్తము గ్రస్తమొనర్చెఁదోడుతోన్. 7

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు. విష్కంభము)

మారు—(అపేక్షతో)

చ. అరమర లేనిప్రేమ విరివై నునుసిగ్గునఁ బొల్చి, తేల్చుచున్
గరణములన్ బ్రమోదరసకంధి, హృదంతరగూఢభావముల్
సరసపుదృక్ప్రచారములఁజూడ వెలార్చెడుసుభ్రువిభ్రమో
త్కరమున కేను దొల్లిటివిధంబున నిండియుఁ బాత్రమౌదునా? 8

కట్టా! యీవిషయమును బౌనఃపున్యముగాఁ దలంచుకొనితలంచుకొని నాహృదయ మనుతాప మొందుచున్నది.

తే. గీ. తన్నునన్యుండు పెండ్లిగాఁ దలఁచుటెఱిఁగి। వెడలుచింటికినంతర్వ్యభిన్నహృదయ
యింత సుందరమైనమో మిటువమలంచి। సారెననుఁజూచెఁ, జూపుబాష్పముగలంప.

(మరల నపేక్షతో)

ఉ. పొంజిగియంటిమొవ్వు నడిపట్టవశెం గడు గౌరవర్ణమై
పుంజితపున్నిసర్గరుచి మున్గిశరీరసమాయుధవ్యథా
సంజనితంపుఁబాండిమ నెసంగుచనుంగవపొంగుతోడి యా
కంజదళాక్షియంగ మిఁకఁ గౌఁగిటఁ జేర్పను జూడఁగల్గునా! 10

అయిన నట్లనుకోనేల? అది యనుభూతమగుచునే యున్నదిగదా!

ఉ. నే నిదె కూరుచుండి శయనించి నిలంబడి యేగుచుండి కు
న్కానియు మేలుకాంచి కనుచుండి వచించుచు నుండి మానినీ
నాననమంద, మౌనడపునన్ నగుమోమునఁ బ్రేమచూపునన్
దేనియపల్కులన్ దగుసతిన్ గనుదున్ నను హత్తరేవగిల్. 11

(ముందు చూచి సంతోషముతో)

క. కురవకచంపకకేసర। కురంటకతమాలముఖ్యకుటసాంద్రంబున్
బరిపాలితనందనం బిది। యగయం గాత్యాయని గృహారామ మగున్. 12

(అనుతాపముతో) ఎల్లరాత్రుల సర్వపుపర్వగణంబులు సాక్షాత్కరించుచుండుటంజేసి మానుసుల కిది దివసైకగమ్య మని వినంబడుచున్నది (తెరలోఁ గలకలము)

మారు—(చూచి విస్మయానందములతో) అహో! యహంపూర్వికాప్రణమనావర్జితము లయినమానికపుబొమిడికముల పరస్పరసంఘట్టనమున విస్రస్తస్వస్తరుకుసుమాపీడు లయి వచ్చుపడుచున్న యమృతాంధసులచేత మృడానీభవనసమీపమున నంబరము గ్రిక్కిఱిసి యున్నది. (కౌతుకముతో)

తే. గీ. పుణ్యాతమదర్శనుండు సంపుల్లనేత్రుఁ । డవతరించెడు నదె పైబిడౌజనుండు
కమలవనవృతమై పెనుగాలిచేత । ధూత మౌ దేవగానదీస్రోతమట్లు. 13

శా. త్రైలోక్యంబును భ్రూవిధేయము, బలిప్రధ్వంసి తమ్ముండు, ది
క్పాలు ర్భంటులు, స్వస్తివాది గురుఁడున్, వాఁబల్కు స్తోత్రంబు, జ
న్మాలే యాపెంత కిల్లు హైమగిరి, మందారాళి పూఁదోఁట, మిన్
జాలే బావి, యొడల్ శచీనయనవీక్ష్యం; బింద్రుభాగ్యం బహో. 14

(మఱియొకవంకఁ జూచి) మెఱపువెలుతురువలెఁ గన్నులు మిఱుమిట్లుగొల్పుచున్న యీపెద్దవెలుఁ గేమిగా నుండును? (ఆలోచించి)

ఉ. అందఱకున్ సమాన మగునాస్యము వెల్పులకున్, బురత్రయీ
సుందరసాంద్రమంగళపుసూత్రముఁ ద్రెంచినశూలికన్ను, రూ
పొందినస్వాహానోముఫల మత్కటతేజమునం దమంబు మా
యం దిగుచున్నవాఁ డితఁ డహర్పతితేజుఁ డుషర్బుధుం డగున్. 15

(చిఱునవ్వుతో) ఈతనిం జూచి యీషదున్మిషితమందాక్షముగా మారమహిషి స్మరదాహము సంస్మరించు నని నే నూహించెదను. (వేఱువైపు చూచి) ఓహో! భీషణోజ్జ్వలాకారుఁ డిదిగో భగవానుఁడు శ్రాద్ధదేవుఁడు.

ఉ. పాపహతాత్మజీవులకుఁ బ్రాచితపుంబరమోపకారముం
జూపఁగ యుక్తదండనము శుద్ధమనంబునఁ జేయువాఁ, డిరుల్
చోపుడు వెట్టునాజగముచుట్టముగాదిలిపట్టి యైనవాఁ
డీపాడకట్టునాతఁడు పితృపతిభుఁ డేల సమాశనర్వుఁ డౌ? 16

అయ్యో! యీయనవాహనమున కీయాకస్మికసంభ్రమ మేమి చెప్పుమా? ఆ! తెలిసినది.

ఉ. మాత! జోహా ర్జోహా ర్మహిషమర్దని! యి కని మ్రొక్కు దేవసం
ఘాతమువాఙ్చయంబు భయకంపిత మౌచును నాలకించి, తన్
దూతలు ముట్టుకొన్న జవధూతవిపాణభయానకంబుగాఁ
బోతు కళిధావనంబు సలుపున్ వలవంకకు ఘంట మ్రోఁగఁగన్. 17

(అన్యత్ర చూపుఁ బఱపి భయముతో)

చ. వికటపుమోముఁ, గ్రొమ్మెఱుఁగువెంట్రుకలున్, నరరుండమాల, తా
ళికుటమహాభుజంబులు, జ్వలన్నయనంబు, లగోన్నతంబు మే
చకఘనకాయముం గలిగి సర్వభయంకరుఁ డౌచు నిక్కి నిన్,
విశృతముగా నభోంగణము నిండి కనంబడు నీతఁ డెవ్వఁడో. 18

(విమర్శించి) ఇతఁడు దిక్పాలపంక్తినిఃష్టుఁ డని వినంబడు రక్షఃపతి నిరృతియని తలంచెదను. (నవ్వి) అహో! యీతనియుం దంబికాపరివారవర్గమున కెంతసాహాదర్యంబు!

తే. గీ. వేగఁ బ్రత్యుద్గమింతురు, కౌఁగిలింత్రు । స్వాగతంబుల నడుగుదు రవసరంబు
నుచితము వచింత్రు, నిర్ఋతిరా, నిచటనున్న! ప్రమథులెల్లను నిండారుప్రమదమునను.

(స్పర్శసుఖమనుభవించి) ఏమిది? నాయంగము చల్లనిమడుఁగులో మునిఁగినట్టు లాహ్లాద మొందుచున్నది! (చూచి)

తే. గీ. హారకుండలధరుఁడు రమ్యాననుండు । నగుచుఁ గనుఁగవదనియించు నంబుభర్త,
విమలతారకపూర్ణేందుబింబయుక్త । మైనగగనావకాశంబునందమునను. 20

ఓహో; యీతని తేజ మితర తేజఃపరిభావకము

క. వరుణుని తేజం బన్యము । హరియించు నటన్న నేమి యబ్బుర? మీతం
డిరవుకొను కటను జేరిన। తరుణమున నె పొనుఁగుపడుఁ గదా పెనుజోతుల్. 21

(మఱియొకరియెడఁ జూచి తావి నాని) సకలేంద్రియసంతర్పణంబయిన పరిమళంబునఁ బ్రపంచము ముంచివేయుచున్నాఁ డీతఁ డెవఁడో? (బాగుగఁ జూచి)

చ. అనలుఁడు మిత్రివంతుఁ డగు, నన్నము పాముల కబ్బ, నూర్పుపు
చ్చును, భువనం బనూన మగు శూలిశరీర మెవండు గల్గ, మా
ర్ధనమనసంచలత్కుసుమదామగళన్మకరందలుబ్ధభృం
గనిచయగానబంధురుఁడుగా నలగంధవహుండు డిగ్గెడున్. 22

(తలఁపు వచ్చినట్లుగా) ఏతద్దర్శనంబున నాహృదయ మేమోకాని యనిర్వాచ్యమయిన యౌత్సుక్యము నొందుచున్నది.

తే. మానసము హర్ష పడు, స్వాత్మమతి జనించు
నితనియెడ నేమొకో యిదియే నెఱుంగ; (చిఱునవ్వుతో)
నైన సంగంబునను గేవలైక్యబుద్ధి
గలుగు సమస్తాములకుఁ బయస్సులకుఁ బోలె. 23

(అతికష్టముగా నన్యత్ర చూపు మరలించి) ఏకపింగళమయిన కనుంగవతో సన్నిహి
తుం డయిన సమగ్రభూషణమణిప్రభాకలితశార్వరాంధకారోన్మేషుఁ డీపురు
షోద్ఘుఁ డెవ్వఁ డగునో? (తెలియుట నభినయించి)

చ. కలుములకాఁపురంపుటలకాపురమాళికి సార్వభౌముఁడున్
విలసితనైజభూధరనివేశితశీతలపాదచూడుఁడున్
లలితపుయక్షరాజ్యకమలాచపలావళి కంబువాహుఁ డౌ
నలఘుదిశాధినాథమణి యైలబిలుండగునీతఁ డారయన్. 24

(సానునయహర్షంబుగా) ఆహా! నాసౌభాగ్య మవాఙ్మనసగోచరము గదా!

మ. సజవోచ్చైర్గలదాపవాహ్యవృషభస్పందానువృత్తిస్ఖల
న్నిజచూడోచ్చలితాదితేయతటినీనిర్వాణుఁ డాహ్లాదకృ
ద్ద్విజరాజచ్ఛవి, తాను దృక్పథమునం దీపించుచున్నాఁడు పూ
ర్వ్యజయుం డవ్వల దవ్వులం దొలఁగ దారిం దారునం దేవతల్. 25

ఉ. దేవర యిప్పు డొద్ద కరుదేరఁగ హర్షపరీతచిత్తయై
దేవియుఁ దత్తఱంబునను దిగ్గనఁ బయ్యెద జాఱ లేచి, కై
లా విడఁగా జయాసఖి, కెలంకున మిక్కిలి సంభ్రమంబునన్,
దా విభు డాయఁగాఁ గొనిపదంబు లిదే మెలమెల్ల నేగెడున్. 26

(మరలవిలోకించి) ఆహా! యిది యతిమనోహరముగా నున్నది.

క. సురసిద్ధసాధ్యవిద్యాధరకిన్నరసుందరులయుదారనయనభా
సురముఖముల నిండి దివం బరుదగు బహుచంద్రమండలావృతమై. 27

నే నీబృందారకుల కందఱకు వందన మాచరించెదను.

తే.గీ. అగ్గణోడగూర్వ నెగ్గుఁదొలంగఁ బెట్టఁ । గలుగునింద్రాదిదిక్పాలకులకుఁ బ్రణతి;
యేతదఖిలామరశ్రేణి యెపుడుఁ గొలుచు । దేవికిఁ శైలరాజపుత్రికి జోహారు. 28

(నమస్కరించి లేచి పైకిఁ జూచి) అయ్యో! యాకాశము శూన్యమైనది.

తే. గీ. వేలుపులు లేరు, లేరు దిక్పాలు రప్స । రసలు లేరు; విమానవర్గంబు లేదు;
కేవలంబును దొంటిభయావహంపుఁ । జిమ్మచీఁకటి శేషించెఁ గ్రమ్మఱంగ.

నిర్వర్తితశర్వాణీదర్శను లయి గీర్వాణులు గమించి రని తలంచెను. (హర్షముతో)

తే.గీ. వెనుకటిభవంబులం గను సల్పినమదీయ । బహుతరోత్కృష్టతప మెల్లఁ బండె నేఁడు;
దేవతాసార్థమును దాను గేవలంబు । సాంబమూర్తియె నాకు సాక్షాత్కరించె.

(విమర్శించి) సర్వమంగళాచరణమూలోపసర్పణమున కిదియే నా కనుకూలసమయము
సమీపించెదను. (పరిక్రమించుచు సాపేక్షతో) అంబిక యనుగ్రహించునా?

క. ఉపచితఘనరాగుఁడ నే । నపాంగవిఘ్నాంధకార మడఁచి కరమునన్
జపలాక్షి కేల్గ్రహింతునొ । తపనుండు సరాగనళినితామరవోలెన్. 31

(ముందుచూచి) ఇదె యుపవనద్వారము. నేనిందుఁ బ్రవేశించెదను. (ప్రవేశించి తొట్రుపాటు నభినయించి నిర్వేదముతో) ఇది సమప్రదేశ మయినను నాయడుగు తొట్రుపడుచున్న దేమి కారణము? కాని. ఇక్కడనే కూరుచుండి దేవిని బ్రసన్నురాలిం జేసికొనియెదను (దోసిలిపట్టి)

ఉ. పంచలపాలుగా భీకరపాణి, కుబేరుఁడు పాలిభీరుఁడై,
కాంచఁగ నిల్లు డోఁ డోడలఁ గంపము శూలియు నూలఁ దూలి వే
యంచుల వాలుజోదు పారయం బలుబాములు, సైఁప కన్మరా
త్రించగు మస్త మేడ్త్రల మథించిన దేవిపదంబు గొల్చెదన్. 32

(సశ్లాఘముగా నాకాశమున)

ఉ. తోడివయస్యయౌ విజయతో సగసోక్తుల నింక మానకే,
జోడుగ నొద్ద నున్న శశిచూడుని మోమునఁ జూపుఁ ద్రిప్పకే,
పోఁడిగ నెత్తునం ఘనమణిభూషయు గల్గన బ్రోఁగకుండఁ జెం
డాడితె నద్రిజా! మహిషుఁ; నంబ! యి దేమి విలాసమో గదా. 33

(నిమిత్తమును సూచించి)

తే.గీ. ప్రియసమాలింగనము నీకు బెరయు దింక । నకట! దక్షిణబాహువా! యదరె దేల?
యొయ్యఁగ వే మల్లికాఘుటనైక హేతు । వైనగగనోత్థకరివాక్యబు నీవు? 34

(నిశ్వసించి యాకాశమున)

తే. గీ. అయనిర్వ్యాపకన్యకానర్ఘరత్న । మల్పసుకృతుండ నగు నాకు నబ్బమి తగుఁ;
గాని త్వద్వాక్యమే కదా దాన మూల । మంబ! నీకరుణార్ద్రిత కద్ది తగునె?

అయినను స్వకర్మాధీనసుఖదుఃఖుండ నయిన నేను భగవతి నీ కాత్యాయని నుపాలంభించ నేల? ప్రియతమురాలు లభింపమింజేసి నా జీవితము నిష్ఫలము గావున స్వయము సమ్మానితంబులయిన కుసుమంబులచే కాత్యాయనీమహాదేవి నర్చించి సంతోషపెట్టెదను. (మరల నాకాశమున) ఓ కాత్యాయని!

తే. గీ. ప్రణతకామితమందారవల్లి! తల్లి! । యనుఁగుఁజెలి నాకు మల్లిక యబ్బదేని
నాదుహస్తాసిలూనకంఠంపుమోము । గనుమిపుడు నీపదములఁ గోకనదముగను.

(కత్తిదూసి సప్రార్థనముగా)

తే. గీ. పద్మపాటల మైన నీపదములందు । దేవిరో! నాకు భక్తి వర్ధిల్లుఁ గాక;
యనుఁగుమల్లికతోడ జన్మాంతరంబు । నందు నైనను సంగమ మబ్బుఁ గాక.

(ఖడ్గము కంఠమునం దుంచుకొనుచున్నాఁడు)

(ఆకాశమున) హా! నాథ! మారుత! రక్షింపుము రక్షింపుము. రాక్షసహస్తమునం దిట్లు చిక్కియున్న నన్నేల చూడవు? మొట్టమొదట మత్తేనుఁగుహస్తమునుండి నన్ను విడిపించి బ్రతికించినవాఁడవు నీవే కావా? హా! యంబ! గౌరి! నేను సత్యముగా నే రాక్షసహస్తమునఁ జిక్కఁబడితిని. హా! తండ్రి! హా! తల్లి! యిదిగో! గౌరీప్రసాదలబ్ధ యయిన మీయేకపుత్త్రి మల్లిక చెల్లిపోవుచున్నది. హా! మాతృసమానురాల! భగవతి! మందాకిని! యిదిగో! నేను నీయాశ్రమపుసమీపమునకే తేఁబడినదానను అమ్మా! నామీఁది ప్రేమచేతనే గదా నీవు హిమగిరిని విడిచి పెట్టి యిచ్చోటికి విచ్చేసితివి! హా! సఖి! వనమాలిక! హా! కాళింది! మీదర్శనమింక నాకు దుర్లభము గదా! (ఖడ్గము కంఠమునుండి తీసి సాశ్చర్యాభిప్రాయములతో) ఏమది! మల్లికాస్వరము కరుణాకరముగా గగనగోచరమగుచున్నది!

[విషాదవితర్కములతో]

ఉ. ఆకసమింప మేపయి నభ్రము మించని కొంచుఁబోయెనో?
నాక మలంకరింప సురనాథుఁడు వేలుపులఁ బంపించెనో?
ప్రాకటభూష చంద్రకళ గాఁ దలఁచి గిరీశుఁ డెత్తెనో?
యాకసమం దిటుల్ కురరియై విలపించెడు భీరు వేమొకో? 38

(పైకిఁజూచి) అన్నన్నా! యెంతప్రమాదము

సీ. గుండె జల్లనుపల్లకోరమీసంబులు వేలుజుంజులు రాగవెండ్రుకలును
ముడివడ్డబొమలమోమును, బెద్దలకోరలు కలుగు దేరినవంక మెఱుఁగుఁగోల
లు నెఱ్ఱగ్రుడ్డులు గల్గి వ్యోమంబు నదరుచు మబ్బులతోఁ జుదిషయనుఁ డెవఁడో?
తెలిసె నిశ్చయము; రాత్రించరుఁడు వీఁడు. ప్రకాశించుచున్నాఁడు. దైవ మెంత
యాపదఘటించె! నవె నానయంకశలమునుండి ప్రభ్రష్టయగుచుఁ బయోధరంబు
వలనఁ గ్రక్కున మెఱుఁగుఁదీఁగయునుబోలెఁ బడెడుమల్లికఁ గనుఁగొనఁ దాళఁజాలకున్న హా హా!

(కన్నీళ్లతో) హా! విధాత! నిష్కరుణాత!

చ. మునుమును నేనె నేన యని బోటులు చేతుల నూఁత యీయ, సో
పనములదారి నైనఁ గటిభాగమునన్ మెలమెల్ల డిగ్గనం
గన గగనంబునుండి వడిగాఁ బడు, గాంగఝరం బెకల్చి చి
మ్మినచవుదంతిచేతిబలిమిం బడుబంగరుఁదమ్మితీఁగనాన్. 40

ఈమెను నేను బడకుండఁ బట్టుకొనియెదను. (ఖడ్గము క్రిందఁ బెట్టి చేతులు వెలికిలఁ బయికెత్తుచున్నాఁడు)

(తరువాతి మారుతహా ప్రగతయయి పడఁకుచున్న మేనితో మల్లిక ప్రవేశించుచున్నది)

మల్లి—హా! పడిపోవుచుంటినిగదా!

మారు—(కన్నీళ్ళతో) అదృష్టవంతురాల! భయపడకు భయపడకు.

చ. మగిఁ బదిలించుకో, మిమ్మటులు మాటికి మేను వడంక నేల? నీ
కోదవ చూపుద్రవం బసురయుద్ధతి నేని మఱొంట నేని యిం
కిది యశుభాస్ప్రదేశము సుమీ! భవదీయవిధేయు చేయి యఁ
మ్మాగతలిమబునందు సనియించినదానవు చూడు సుందరీ. 41

మల్లి—(చటుక్కున కను విచ్చి) అహో! మహాభాగుఁడే. హా! మహాభాగ! (కంఠము గౌఁగిలించుకొనుచున్నది)

మారు—సుందరీ! యిది యేమి?

మల్లి—(తడవుగ నిశ్వసించి సిగ్గుతో) నేనా కాశీకాణీ ప్రమాణమువలన మహాభాగుని పాదసేవ గుర్తుగా తలంచి యీ దుర్గాశ్రమునఁ బ్రాంశుఖియయిన నవమాలికను గూడుకొని సన్నసాంధ్యగి పూజకునఁ గృతనిశ్చయుల మయి భవనోద్యానమునకుఁ బోయిన పోయినతోడనే యెవఁడో రాక్షసుఁ డొకఁడు నన్నాకస్మికముగా నెత్తుకొని యాకసమునఁ బరగెత్తుచుండఁగా దైవికముగా వానిబారికిఁ దప్పి యిప్పుడు దేవర చేతిలో జాతి పడితిని.

మారు—(ఉచ్ఛ్వాసముతో)

ఉ. పోవువు శ్వాస్యజీవము బంధుజనప్రియు! నాకునై, శుభం
బీయున్న తొందు మే నవాలి యుంపకును పిసుగుడించి, పుణ్య, మా
హాయునిచే కిందొలఁగి తీగత. భాగ్యము; నేలఁ గూడ చుఁ
నాయెద హేమమాలిక యనం గయినేసి తదృష్టమే. ప్రియా. 42

మల్లి—మహాభాగ! మీ రేల యిక్కడ దేవతాద్విషులరుగా విజయం చేసియుంటిరి?

మారు—ఉ. పనును నాశిశంబుజము నీగిరిరాజతనూజ కింపుగాఁ
గానుక యిచ్చి, నిఁ బడయఁగా మదిఁ గోరి, కురంగనేత్ర! కం
ఠానఁ గదించుకొంటి (చేతిఁ జూపుచు) నికటస్థిత మాయని కేలఁబూని—

మల్లి—(తొట్రుపాటుతో) మహాభాగ! సాహసము చేయుకు.

మారు—(చిఱునవ్వుతో) యా లోనసె నీమశోకపుటెలుంగు చెవిం బడఁ దెంపు మానితిఁ. 43

మల్లి—(తనలో) అయ్యో! కడచినవృత్తాంతమా చెప్పఁబడుచున్నది? (సకరుణానురాగముగా) అహా! నాకమిత్తము మహాభాగుఁడు ప్రాణత్యాగము గూడఁ జేయఁ బ్రయత్నించెనే!

(తెరలో) ఎవఁడో యీయువు చెల్లినవాఁడు నాయుత్సంగమందలి యీనవకన్యను దొంగిలించినాఁడు. వానియొడిలో నప్పడఁతి యిప్పుడు కనఁబడ కున్నది. నే నొక్కయుఱుకున దానిని సింహళద్వీపముఁ జేర్ప నాలోచించితిని.

(ఇద్దఱు వినుచున్నారు)

మారు—(నవ్వి) అహా! దేవీప్రసాదమున నిమె నా చేతిలోఁ బడినసంగతి యీమూర్ఖరాక్షసుఁ డెఱుంగఁడుగదా!

మల్లి—(భయముతో) అయ్యో! రాక్షసుఁడు మరల వచ్చుచున్నాఁడు. (వడఁకుచున్నది)

మారు—(నవ్వి) సుందరీ! భయపడకు. క్షణమాత్ర మాచెట్టుచాటున నుండుము. ఈ చెనఁటిరక్కసుని నేను జెండాడెదను.

మల్లి—అయ్యో! మహాకాయుఁ డైనరాక్షసునితో నాథుఁ డెట్లు కలయఁబడునో?

మారు—(నవ్వి) భీరువా! మహాకాయుఁ డయిన నేమి?

తే.గీ. చండదుస్సహవీర్యతేజస్వి తొరఁగఁ జేయుగ పరవస్తు స్థూల్య సుబల!
యంబుజపుఁగెంపుఁ గని కట్టియుడగు నగ్గి బూది సేయునె కొండ మ్రుచ్చుకవాని?

మల్లి—(భయముతోఁ జెట్టుచాటున నున్నది)

మారు—(కత్తిదూసి గర్వముతో నిలఁబడియున్నాఁడు)

(తరువాత వెదకుకొనుచు సంభ్రమముతో నాక్రోశముగా రాక్షసుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

రాక్ష—

శా. నే నాసింహళదేశకాననపథిన్; దీర్ఘద్రుమవ్రాతముల్ గా
లూనన్ భ్రామితకూటశాల్మలి భయం బొందు న్మహావ్యాఘ్రముల్;
స్త్రీ నంకస్థను గోలుపోయి వికటగ్రీవాసురుఁ డోర్చునే?
నా నాతిం గయికొన్నయన్నరుఁ డెటు న్నాఁడే గతాయుండికన్.

మల్లి—(భయముతో) అయ్యో! భయంకరశరీరుఁ డగువీనితోడఁ గువలయదళకోమలాంగుఁ డయినమహాభాగునకు సంగరం బెత్తెఱంగున జరగునో గదా!

మారు—(చూచి విస్మయముతో)

మ. శిర మ్మభ్రంకషతుంగశైలనిభ మీక్షింతుర్ సముద్దీప్తులై;
యురముం బ్రస్థవిశాలభీషణము తాలోత్తాలముల్ బాహువుల్,

చరణన్యాసము ధూతభూతలము; చాలఁ బీనిమైస్పృష్టికిన్
బగమాణుత్వముఁ బర్వతింబులనె పొందంజేసెనోధాత ముక్. 45

(బిగ్గఱగా) ఓరీయనంగకస్పర్శ!

తే. గీ కుసుమసుకుమార, శ్యామగారరసపయోధి సుధ, మదనజీవనాడి నావిధువదనను,
బరమకల్యాణి నంటుసీశిరము నూఱు వ్రయ్య లెటుగాదు రోరి క్రవ్యాదపాశ!

రాక్ష—(మారుతునిఁజూచి) [illegible] గావఁడే వీరుఁడు. (సోపహాసముగా) ఓరోరి చోరుఁడా! మేలు మేలు!

తే గీ. గాఢవిషవహ్నిభీషణకాలసర్ప। విస్ఫుటస్ఫటఫలకశోభితవణిశిల
నస్మదీయాంకమాస్యపర్యంకవిధృతి। జన్వనిని గవ్విపాడఁడ వీ వెవ్వఁడవురి?

మారు—(సక్రోధముగా) హా! లోకవిద్విష్టాచారా! పెండ్లిము నివ్వాహాంతము కన్యకాగోచరమే యగుచున్నది (సోపాలంభకాగ్రహముతో)

మ అరిడం బాలుముఖి! పలాశ! [illegible] లాత్మా! శ్వాన మాజ్యాహుతిం
బొందయా బోలు నె! బాల నంటు [illegible]! ఛీ! హా తీః తూకించితే;
మని కాదే, కఠోరఖడ్గదిగయుమ్రత్తాంచా ... చెప్పిరాం
[illegible] ముక్. 4[illegible]

రాక్ష—(ఏమియుఁజెనో) ఆ! వీరు వ్యగ్రస్థుఁడు నిను వారించుట నిలువుము నిశ్చయముగాఁ బోగముగా నుమన్నావు! (బాగఁగఁ జూచి ప్రత్యక్షతోఁ దనలో) వీఁడే మన్మథాలాపలచభాగుఁ డైయున్న యిమ్మవాఁడు చిత్రితన్యాయోగుఁ డని భర్గశాస్త్రుఁడు నాతోఁ జెప్పినవాఁడు. వీఁడే (ప్రకాశముగా)

ఉ ఏలర మట్లడి ! నిర శిక్షించెద నిజజీవనుండు నా
మ్రోలకు వచ్చినాఁడ విటు! మూఢుఁడ! పుణ్యము; కన్య కేమి పో
నిరులఁ జాలపండు బలె నిమ్ము దలాంగము మెరగించి త్ర
జ్జ్వాల శమింపఁగా గుటగుట ద్రయు నెత్తుటిచాయు ద్రాగుముక్. 50

(మారుతుని మూఁపునఁ బెట్టుకొని పగఁగెత్తుచున్నాఁడు)

మల్లి—(సత్వరముగాఁ జెటునాటునమండీవచ్చి రోదనముతో) భద్ర! రాక్షస! యిదిగో నంజలిపట్టి వేఁడుకొనుచున్నాను. మహాభాగుని విడిచిపెట్టుము. పెండియు నన్నే భక్షింపుము.

రాక్ష—(చెవిసి బెట్టక నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

మల్లి—(కన్నీళ్లలో) అయ్యయ్యో! మహాభాగుని రాక్షసుఁ డెత్తుకొనిపోయినాఁడు. (సకరుణముగా) హా! సకలలోకలోచనచకోరవారపూర్ణచంద్ర! హా! కందర్పమ

నోహరాంగ! హా! సుజనచూడామణీ! హా! పుండరీకలోచన! హా! లక్ష్మీవిహారభవన! హా! మల్లికాహృదయవల్లభ! హా! మారుత! సర్వలక్షణలక్షితమైన నీకమనీయవిగ్రహము రాక్షసాహారమగుచున్నదా నాథా? అయ్యో! నేనెంత పాపాత్మురాలను! ఎంత యదృష్టహీనురాలను! కట్టా! దైవోపహతురాలను గదా! సర్వానర్థములకు మరల మరల నేనే కారణమగుచున్న దానను. (నిట్టూర్పు పుచ్చి) నా బ్రతుకింక నిరర్థకము. అయ్యో! మరణము కూడ నాకు దుర్లభమయినది భగవతీ! భూతధాత్రి! నాకు వివరమిచ్చి నీలోనికిఁ దీసికొమ్ము. కటకటా! సకలభువనమును గాలాంజననిభమయిన కటికిచీఁకటి క్రమ్ముకొని యున్నది నేనెక్కడికిఁ బోదును? ఎవ్వరికి మొఱ్ఱ వెట్టుకొందును? హా! దిక్కుమాలిన దాన నయితిని గదా! (రోదనము చేయుచున్నది)

(తోట్రుపాటుతో మందాకిని ప్రవేశించుచున్నది)

మందా—బిడ్డా! భయపడకు. భయపడకు.

మల్లి—(చూచి కన్నీళ్లతో) అమ్మా! భగవతీ! భగవతీ! రక్షింపుము రక్షింపుము.

(పాదముల మీఁదఁ బడుచున్నది)

మందా—(సకరుణముగాఁ గౌఁగిలించుకొని)

చ. తెలిసితి జ్ఞానరూప మగుదృష్టికతంబున, భీరురాల! మీ
యలవ్యసనానుబంధము సమస్తము; కస్తిని బొందకింకిటన్;
విలయము గండ్రు రక్కసులు; వేఁగు చీఁకటి విచ్చుమిగ్గగున్;
దొలఁగును రేయి; దైవము దోడగుఁ; గ్రమ్మఱ భద్రమయ్యెడున్. 57

మఱియు మారుతుఁడు రాక్షసహస్తగతుఁ డయ్యె నని సంతాప పడకుము.

తే. గీ. భవ్యశౌర్యవిడంబితసవ్యసాచి। మారుతుఁ బరాభవింపంగ లేరసురులు;
ప్రాక్కుధరజృంభమాణాంశుబాలభాను। దట్టపుఁజీకువా లరికట్టఁగలదె?

(తెరలోఁ జటచటధ్వని)

మందా—(చూచి యానందముతో) మారుతపరాక్రమ మెఱుఁగనిదానా! మల్లికా! మహాభాగునిచండిమము చూడుము.

క. మూఁపుననుండి భయంపడ। కోపిశితాశనునిశిరము నతఁ డనిఁ దునిమెన్
నైపునఁ గరికుంభము వ। జ్రోపమనఖరాంకుశమున యువహరి వోలెన్. 58

మల్లి—(హర్షముతోను భయముతోను జూచుచున్నది)

మందా—(ఆనందముతో)

చ. అనిహతమస్తకుం డగుచు నద్దిర! బిట్టుద్రుమనం ధరాతలం
బసురుఁడు వజ్రఘాతదళితాద్రితటంబును బోలెఁ గూలెడున్;

(ఆశ్చర్యముతో)

విస్మృతపుఁదత్కబంధమున వెల్వడి యుజ్జ్వలభూషణుండు మిక్
దెసఁ బురుషుం డొకం డహహా! దివ్యశరీరము దాల్చి యేగెడున్. 54

మల్లి—(విస్మయానందములతో) భగవతీ! యిది మహాశ్చర్యము! అతిభీషణుం డగు రాక్షసునివలన దివ్యపురుషుఁడు బయలు వెడలినాఁడు. చూడు చూడు. ప్రదక్షిణము చేసి మౌళిప్రదేశసంఘటితాంజలిపుటుండయి మహాభాగునకు నమస్కరించుచున్నాఁడు.

మందా—(ఆలోచనతో) ఎవఁడో దివ్యపురుషుఁడు శాపవశమున రాక్షసుఁ డయ్యె నని తలంచెదను.

(తెరలోఁ గలకలము ఇద్దఱును వినుచున్నారు)

మల్లి—(భయముతో) భగవతీ! రాక్షసపక్షమునం జేసి మఱల రాక్షసుండే వచ్చుచున్నాఁడని తలంచుచున్నాను.

మందా—(చూచి) బిడ్డా! యిదిగోఁ గన్నీరు విడుచుచున్న నీతండ్రి నమాత్యవిశ్వవసునిఁ బురస్కరించుకొని నిన్ను వెదకుచు బెడిదపుఁ గైదువులు గైకొని వీరపురుషు లిటు నటు సర్వత్ర దిరుగుచున్నారు.

(మఱలఁ దెరలో) హా! పుత్త్రీ! మల్లికా! యింద్రదీపికాకాంతముఁ జూచి కూడఁ జీఁకటి యని జడిసెడుదానవుగదా తల్లీ!

మల్లి—(కన్నీళ్ళతో) అయ్యో! నాకుఁగా నేడ్చుచున్నారేమి చేయుదును?

మందా—బిడ్డా! నిన్నుఁ గానక దుఃఖపడుచున్న మీతండ్రిగారి నూరడించి, నీకుఁ బ్రాణదానమహోపకారము చేసి విజయమూని నిల్చియున్న మాధవునిఁ గూడ సంభావింతము రమ్ము. (నిష్క్రమించుచున్నారు)

—గద్య.—

ఇది శ్రీపరమేశ్వరకరుణాప్రసాదసమాసాదితసరససాహిత్యధురంధర వడ్డాది సాధువంశక్షీరసాగరరాకాసుధాకరరాచ్చనామాత్యపౌత్త్ర హారితసగోత్ర పవిత్రగుణకదంబ లక్ష్మాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల సూరపరాజప్రధానతనూభవ విబుధవిధేయ సుబ్బరాయనామధేయాంధ్రీకృత మల్లికామారుతప్రకరణమునందుఁ బంచమాంకము.

శ్రీరస్తు

మల్లికామారుతప్రకరణము

షష్ఠాంకము

(తరువాతఁ గాషాయాంబరయుగళహస్తుఁ డొకపురుషుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

పుర — (హర్షముతో) ఓహో! బృహస్పతిని బరిహసించెడు తనవయఃప్రభావముచేత మల్లికాకరగ్రహణమంగళమును సులభపఱుచుకొనుచున్న మాళంబరకప్రభువుగారి యెడలనమాత్యవిష్ణురాతుఁడుగారి పుత్రుఁడు చంద్రరాతునికి స్నేహానుబంధమత్యధికము గదా! అందుచేతనే సన్నిహితమైనయీవివాహమహోత్సవమునందు సంభావితు లగుమహాజను లిటుకొటము పారయక సుఖముగా వసించుటకయి నిజమహాభవనమునందుఁ గొంత భాగము వారికి విడిదకుఁ గూడ నొసంగినాఁడు. ఇంతియకాక తండ్రి యయినవిష్ణురాతుఁడుగారికి సమ్మతము కాకపోయినను దా నాయనను సరకుగొనక తనసోదరిని రమయంతిని నార్యకలవింకునికిచ్చుటకుఁ జూచుచున్నాఁడు. (నవ్వి) సోమపసంకూలమునఁ జూచినదే మొదలుగా నార్యకలవింకునికి రమయంతియందు ననురాగము వర్ధిల్లుచున్నది. దానం జేసియేకదా యతఁడు సవికారము లయినన యనాంచలములతో నమ్ముంచుఁబోణిని మరల మరలఁ జూచుచున్నాఁడు. తానుగ నెట్టయెదుటికిఁ బోయి యేమేమో సల్లాపించుచున్నాఁడు. తానేవో ఘనకార్యములు చేసినట్లు తననోటితోనే యామెయొద్దఁ జెప్పుకొనుచున్నాఁడు (పకపక నవ్వి) ఇతఁ డిన్నిపాట్లు పడుచున్నను నామె కించుకమాత్ర మితనిమోము విషప్రాయము చూడ గిట్టదు. (విమర్శించి) కానున్నది కాఁగలదు. ఆర్యకలవింకుఁడును రమయంతికను సర్వదా పొందఁగలఁడు. అఘటితఘటనాసిద్ధవిద్యారా లయినమందాకినీభగవతిని నానావిధసత్కారములు చేసి శంబరకప్రభువుగారు తమపక్షమునకుఁ ద్రిప్పుకొనుచున్నారు గదా! ఆతల్లి నిశ్చయముగాఁ దలఁచుకొన్నపక్షమునకుఁ దామరకును జందమామకును బరస్పరానురాగము గలిగింపఁగలదు. చెంగలువనయినను వేవెలుఁగుతో సంఘటింపఁగలదు. ఇదిగోఁ! క్రొత్తగా వికసించుచున్న మోదుగఁబువ్వువన్నె గలిగిన యీపెత్తనిసన్న కావిదువ్వలువ లామె కిచ్చుటకే గదా ప్రభువుగారు నాచేతఁ బంపినారు. వివాహమంగళోపకరణవ్యాపృత యయిన భగవతిని జూచుటకయి, విద్యుద్విలాసము

వంటి కాంచనధ్వజదండమండలముచే త్తినబహిర్గోపురముచేదీపించెడునమాత్యవిశ్వ వసుఁడుగారి యీమహాభవనమునఁ బ్రవేశించెదను. (ప్రవేశమభినయించి ముందు చూచి) ఇదిగో! రమయంతికకుఁ బ్రియసఖి యయిన మధురిక లోఁగిటిలో నుండి యీలాగున వచ్చుచున్నది.

మధు—(ప్రవేశించి యానందముతోఁ దనలో) అహా! యనితరసాధారణమతిప్రభావ యగుమందాకినిభగవతి శంబరకవంచనోపాయము ననవద్యముగాఁ గనిపెట్టినది గదా! (నిశ్వసించి నిర్వేదముతో) అయ్యో! రమయంతికకు రుద్రరాతుఁడు సహజశత్రువు గాని యన్నగాఁడు. మర్కటమునకు మల్లెపువ్వులదండవలెఁ గలవింగకునకీ మె నియ్యఁ జూచుచున్నాఁడు ఇందుకుఁ గూడఁ దెలియఁదగిన యుపాయముఁ బ్రియసఖికిఁబోలె భగవతి నా చెవిలోఁ జెప్పియేయున్నది. (పురుషునిఁ జూచి) ఇప్పు డేకగృహనివాసపరిచయమువలన వీఁడు శంబరకపరిజనుఁ డయిన చపలకుఁ డని నేను దెలిసికొనుచున్నాను.

పురు—మధురికా! భగవతి మందాకిని యెక్కడ నున్నదో నీకుఁ దెలియునా?

మధు—(తనలో) వీఁడు భగవతిని వెదకుచున్నాఁ డేమి? కాని అడిగెదను. (ప్రకాశముగా) చపలకా! భగవతి యెందుకు?

చప—(నవ్వి) ముద్దరాలా! యనుల్లంఘనీయ మయినయాకాశభాషితమును బ్రతిపాలించుటకయి శంబరకప్రభువుగారి కామె సర్వవిస్రంభపాత్ర మయి ప్రవర్తించుచున్నది కాదా?

మధు—(తనలో) తల్లీ! భగవతీ! నీవంచనప్రభావమునకు నమస్కారము.

చప—(తనలో) రమయంతికావృత్తాంతముఁ జెప్పెదను. (ప్రకాశముగా) ఇప్పు డావశ్యకముగా భగవతిని సందర్శింప వలయును అన్నగారగు రుద్రరాతుఁడు తన్నుఁ గలవింగకునకు నిచ్చినను మంకుఁదనమున నాతనిఁ బెండ్లియాడ రమయంతిక సమ్మతింపక యున్నది. కాఁబట్టి భగవతి యామె పెంకితనమును మానింప వలయును.

మధు—(సోపహాసముగాఁ దనలో) వానియాసకాల! అకలవింగకుని పరిశ్రమమునకు భ్రమరకచరణతాడనమే తుదకు ఫల మగును లే. (ప్రకాశముగా) చపలకా! రమయంతిక నొడఁబఱుచుట యనఁగా భగవతి కది యెంతపాటిపని? (తెరలో) నవమాలికా! యాలసించెద వేమి? కమ్మనిపరిమళముతోఁ దెమ్మెరలు వీతెంచెడుకతమున నతిమనోహర మయినలీలోద్యానమునఁ బ్రవేశించి యెంతసేపటినుండియో మల్లిక నీరాకను బ్రతీక్షించుచున్నది నీవు త్వరితముగాఁ బోయి యోకాం

తమున వివాహోచితము లయినమంగళభూషణములను సవిశేషముగా నామె కిప్పు డలంకరింపు మని భగవతి నీ కాజ్ఞాపించుచున్నది. పెండ్లివారు రాక మునుపే నీ వీపని నెఱవేర్పవలయును జుమీ.

మధు—(తనలో) ఇది మంచిదే మారుతుఁడు గూడఁ గలకంఠభ్రమరకసహాయుఁడయి యిక్కడనేయున్నాఁడు. అతనిని నిగూఢముగా నక్కడకు సారసిక తోడుకొనిపోయినదిగదా! ఇఁక నేనును దగినసంవిధానమునఁ బ్రవర్తించెదను. (ప్రకాశముగా) చపలకా! యిదిగోఁ గంచుకులు భగవతి యాదేశమును జరుపుచున్నారు. ఆమె చేరువనేయున్నది. సులభముగా సందర్శింపవచ్చును. బొమ్ము. (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు. ప్రవేశకము)

(తరువాత మారుతుఁడు కలకంఠుఁడు భ్రమరకుఁడు ప్రవేశించుచున్నారు)

మారు—భ్రమరక! మల్లిక యీచేరువ లతామంటపము నడుమ నున్నదన్నమాట సత్యమగునా?

భ్రమ—ప్రభువా! కాళిందీనవమాలికలు మంగళాలంకరణమును జేయుచుండఁగా నామెను జూచివాఁడనని మనవిచేసితినిగదా!

మారు—(నిట్టూర్పుతో)

శా. దేనిం బొంద నసహ్యమన్మథరుజాతిం గూరి మున్ గోరితిన్,
దేనిం గాంచుట దుర్లభం బనెడుభీతిం బ్రాణనైరాశ్య మే
యే నట్లొందితి, నట్టిజీవితఫలం బిచ్చోఁ గరప్రాప్త మ
ట్లౌ; నంబా! భవితవ్యతా! మరల నె ట్లావిర్భవింతో గదా!

కల—మిత్రుఁడా! సంశయింపకుము. గొంతు గోసికొనుట కయిన జంకు లేక నీవు సాహసింపఁగానే మల్లిక నీచేతిలోఁ బడినదిగాన జీవితఫలము భవానీప్రసాదము వలన నీకుఁ గరప్రాప్తమే.

భ్రమ—ప్రభువా! లతామండపమునకు మార్గ మీమల్లికాదళముల నడుమనుండి.

మారు—భ్రమరక! యీప్రదేశము దట్టంపుటాకుజొంపముల గుబురయినతీవలగుంపుకతమున జీబుకొని యున్నను బరిజను లెవ్వరయిన వత్తురేమో యనుజంకున నెమ్మది లేక కాలు గదలింపఁజాల కున్నాను

భ్రమ—ప్రభువా! భగవతి యాజ్ఞచేతఁ బరిజనమును వేత్రహస్తు లుద్యానవనమునకు దవ్వులనే యాటంకపఱిచి యున్నారు.

మారు—(హర్షముతో) ఓహో! భగవతినీతి సర్వత్ర యప్రమాదిని గదా! దారి చూపుము.

భ్రమ—ప్రభువా! యిటు. ఇటు.

(అందఱు నడుచుచున్నారు)

కల—(చూచి) ఓహో! యమాత్యవిశ్వావసుఁడుగారిభవనము ప్రత్యాసన్నవైవాహికమంగళమును సూచించెడు నదా త్తమండనవిధానముచేత నెంతచక్కఁగా శోభిల్లుచున్నది!

ఉ. తేనియ లుట్టు ద్వారముల దిద్దిరి వందనమాల; లుంచి రిం
పైనవి క్రొత్తచిత్రరువు లచ్చపుమేడల గోడలందు; సం
ధాన మొనర్చి క్షౌమపువితానములందు సువాణిజల్లులన్,
మానుగ వీథివాకిట నమర్చిరి బంగరుఁగాయమానముల్. 2

మఱియు—

ఉ. లీల నళిందకేతుపటలీపటపల్లవముల్ గదల్చుచున్,
దాలిచి తోరణప్రసవదామసుగంధమరందబిందువుల్,
గాలులు వీచు వెల్లువిచలత్కుచకుంకుమఘర్షవేగసాం
దోలనచేటికామృదులదోర్వలయధ్వను లాహరించుచున్. 3

భ్రమ—(చెవి యొగ్గి) ప్రభువా! కేవల మిది వలయధ్వనియే యనియెద రేమి? అటునిటుఁ బ్రధావించెడు వారసుందరులనితంబబింబముల ద్రేలుచున్న మణిమేఖలాసహస్రములఝుణఝుణత్కారంబులఁదోరంబయి, ఘూర్ణమానసకలాంతఃపురజనంబుల భూషణారావంబులఁ బూరితంబయి, గుంజన్మంగళమృదంగశంఖకాహళాదినినాదంబుల నిర్భరంబయి, సన్నిహితమహితభూదేవవర్గసంపఠ్యమానపుణ్యాహఘోషంబున మాంసలంబయి, వృద్ధకులాంగనాజనసమారబ్ధంబు లైనపవిత్రపార్వతీలక్ష్మీకల్యాణగానంబులవనూనంబయి యీయుత్సవకోలాహలము మహీయముగానున్నది గదా!

మారు—(నిశ్వసించి) సఖా! కలకంఠ!

క. రమణీమణికిం బరిణయ మిమయము ప్రాపించుచుండ సాన్నిధ్యము, చి
త్తము సంశయడోలారూఢ మగుచు నూఁగాఁడఁగాఁ దొడంగెడు నాకున్.

భ్రమ—ప్రభువా! లతాభవనసమీపమునకు వచ్చినారము

మారు—(సంతోషముతో) మల్లికావాససుభగమయిన లతాభవనమా యిది?

కల—ప్రసాధనసమయసంభావ్యమయి క్షణోత్పన్నవిరత మయ్యెడుభూషణఝంకారము వినఁబడుచున్నది గదా!

భ్రమ—ప్రభువా! మంగళస్నానవిశుద్ధముగ్ధ మయిన పరిక్షామపాండురాంగంబుచే సవిశేష శోభనీయదర్శనయుఁ బ్రసాధననిపుణనవమాలికా నిర్వర్తితవివాహనైపథ్యమధురోదారవేషయు నయి సాక్షాత్కరించిన యుద్యానలక్ష్మి నాఁ దీఁగలసందులనుండి యదిగోఁ బూజ్యురాలు గనంబడుచున్నది.

కల—(పత్రజాలకాంతరమునుండి విలోకించి) మిత్రుఁడా! చూడుచూడు.

మ. ఇదె సుక్షామమనోహరాంగకము లెంతేఁ గాంతిపూరంబులన్
వెదనల్లన్ నయనాంబుజంబులకు నత్యల్పప్రమోదంబు గాఁ,
గొద లేనట్టివిభూషణంబులు హారంగుం బెంపఁ గళ్యాణి యీ
పొదరుండీవలయొద్దఁ దాను నొకపూవుందీవ యై భాసిలున్. 56

మారు—(ఆనందముతోఁ జూచి) ఇదిగో నీమె కొంచెముగా మోము పెడమరల్చినది. కాళిందీనవమాలికలతో నేమో సల్లాపించుచున్నది సుమీ. మన మీతీఁగలనడుమ నుండి ప్రవేశించి రహస్యముగాఁ జూతము. (అట్లు చేయుచున్నారు)

(తరువాత ముందు చెప్పినట్లు మల్లికయు, నవమాలికయుఁ గాళిందియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు)

మల్లి—సఖులారా! మీవిప్రలంభవచనముచేత నే నేనీయలంకారమున కనుమతించితిని,

నవ—సఖీ! నీవు వేఱుగాఁ దలంచుకొనకుము. (మారుతునిఁ జూచి సంతోషముతో జనాంతికముగా) కాళింది! మహాభాగుఁడు వచ్చి వెనుక నున్నాఁడు. వెల్లడింతమా? ప్రియసఖికి సత్యమని నమ్మిక పుట్టును.

కాళిం—సఖీ! వెల్లడింపకు. సమయము వచ్చినప్పుడే వెల్లడింపవలయును.

నవ—(చిఱునవ్వు నవ్వి) సఖీ! మల్లికా! నీవు మమ్మును వంచించితివి గదా!

మల్లి—(అనుతాపముతో) ఎప్పుడు?

నవ—సఖీ! రాత్రివేళ మమ్మునుఁ గూడఁ గన్నుమొఱఁగి ప్రాణపరిత్యాగమునకుఁ బ్రయత్నించినదానవు కావా?

మల్లి—(సిగ్గుపడుచున్నది)

కాళిం—అదృష్టవశమున వెంటనే రాక్షసునిచేత గృహీతవయి మహాభాగునిహస్తమునందుఁ బడినదానవు.

కల—సఖా! మల్లిక పడినచోటనే నీవుండుట యెట్లు తటస్థించినది?

మారు—మిత్రమా! నే నుపవనాంతరమునఁ బ్రవేశింప నెంచియుఁ గాలు ద్రొక్కిలినం దున సంశయించి యక్కడనే నిలుచఁబడితిని.

మల్లి—కాళింది! రాక్షసుఁడు గాఁడు. ఎవ్వఁడో యొకదివ్యపురుషుఁడు. అతఁడు మహాభాగునకు జన్మాంతరమిత్రుఁడని భగవతి నాకుఁ జెప్పినది.

(ఇద్దఱు విస్మయపడుచున్నారు)

కల—సఖా! యేయపురాక్షసజన్మమునుండి యాయనను నీవు విడిపించితివి గదా! ఆ మహాపురుషుఁ డెందుఁ బోయినాఁడు?

మారు—అతఁ డత్యంతసౌహార్దమున నాతోడ మాటలాడి సఖుఁడా! నీవు నన్నుఁ దలంచుకొన్నతోడనే నీయొద్దకు వచ్చి నీయభిమతమును నేను నెఱవేర్చి పోయెద నని పలికి వెంటనే తిరోధానము నొందెను.

నవ—కాఁబట్టి నీవే విప్రలంభశీలవు

మల్లి—నీయుపాలంభ మూచిత మయినదే.

నవ—సఖీ! నీ కీయలంకరణ మనుకూలముగా నున్నదో లేదో చెప్పు.

మల్లి—(సిగ్గుతో చిఱునవ్వుతో) సఖీ! యిది నాయలంకారము గనుక సిగ్గున నిట్టిది యని ప్రశంసింపఁ జాలకున్నాను. ఇంతియకాని నీప్రసాధననైపుణి వాగతీతమే.

కల—వాగతీత మని మల్లిక చక్కగాఁ జెప్పినది. ఇం దొక్కొక్కటే వర్ణనము నతిక్రమించుచున్నది. ఇది చూడు—

తే. గీ. వలమునభినవకుంకుమపంకమునను। దిద్దుమదిరాక్షిముద్దులతిలక మొప్పు;

మారు—(అభిలాషతో)

రక్తమె రమ్యవదనాబ్జసక్తమై యు।చంచలత నిల్చుమామకస్వాంతమట్లు. 6

కల—(చిఱునవ్వుతో) సఖా! నావచనమును నీ వపహరించితివి.

భ్రమ—అయ్యా! చూడు చూడుఁడు ప్రభువుగా రొసంగిన హారయష్టి యీ మెకంత మూలమును జుట్టుకొని యున్నది.

కల—(చక్కగాఁ జూచి) నిజముగా నిది వయస్యదోరంతరవిహారదుర్లలిత మయిన హారవల్లియే. (విమర్శించి)

మ. స్మరదాహంబునఁ బాండుమూలమగుమక్షశంఖంబుపాంశంబు దా
హరియింపం దగుకంఠకాండమున నీహారంబు భాసిల్లెడున్;

మారు—

హరిణాక్షీవదనంబు నిక్కముగ నేణాంకుండుగా నెంచి యం
బరమందుండి యుడుప్రకాండము భజింపం గోరి యేతెంచెనాఁ.

కళ—(సశ్లాఘముగా) నీప్రతిభోత్కర్షము సర్వోత్తరముగదా!

మారు—సఖా! సముదారవిరచితనీలధమ్మిల్లగర్భితగ్రథితమాలతీకుసుమసౌరభ్య లుభ్యదిందిందిర సుందరీమధురసమారబ్ధమంగళసంగీతకంబును, ననర్ఘతాటంకకిరణపల్లవితకోమలకపోలవిన్యస్తపత్త్రలతాకులంబును, నతిసురభిహిమజలశబలకుంకుమఘనసారసరసాంగరాగలులితఘనతుంగకుచకుంభాభోగప్రేంఖోళహారజాలంబును, నిబిరీసనితంబమండలమండిత కాంచన కాంచీగుణపద్మరాగమయూఖపుంజపుంజితస్ఫారంజితమంగళక్షౌమంబును, నాముక్తమౌక్తికనూపురకిరణక్రమహంససంసేవితచరణపుండరీకంబును నై నయనాభిరామ మయినయీమె వైవాహికనైపథ్యము సకలప్రతిభాదూరముసుమీ. (బాగుగఁ జూచి) అయిన నీయనవద్యాంగికి నలంకారములు పునరుక్తములే. చూడు—

మ. నయనప్రాంతపతంసితశ్రుతిపుటీ న్యర్థంబు నీలాబ్జ; మే
క్రియ హారంబున గానీ భారము స్మితశ్రీఁ దాల్చు చందోయి? న
వ్యయరాగాంఘ్రియుగాతిబాధకము పెండాలక్తపాతంబు; ని
శ్చయ మీసాజపుఁ గమ్మతావి మెయికిం జర్చల్ వృథాయాసముల్. 8

భ్రమ—పాపటయందుఁ జూడామణి కనఁబడ దేమీ!

నవ—సఖీ! నీయవయవలక్ష్మిచే నలంకృత మయిన మంగళాలంకరణము నీరత్నముకురమునఁ జూచుకొనుము.

(ఎదుట నద్దముఁ గనఁబఱచుచున్నది)

మల్లి—(సిగ్గుతోఁ జూచుచున్నది)

మారు—సఖా! చూడు—

మ. ఎలప్రాయంబున మీఱుసోయగము చే నీమూజగంబంగుఁ జి
క్కులకొల్పుల్ గల రెండవ ఱేని, యయినం గాఁక యథార్థంబు గాఁ
దెలుపంపుంగని యైనయీకలికికిన్ సిద్ధోపమానం బెటన్;
నిలువుం దర్పణరత్నమం దొదవునీనీడం జుమీ చూచితిన్. 9

నవ—సఖీ! స్వభావస్నిగ్ధము లయినసీలనయనోత్పలముల భేదము గానరాని కాటుకరేకతోడను, ముగ్ధమధూకధవళ మయిన గండమూలమున గుణోత్కర్షము గాంచుచున్నకస్తూరికాపత్త్రలతలకతమున విభావిత మగుశోభాతిశయముతోడను, గౌరీచరణలగ్నలాక్షారుణకంకరాపీడచంద్రరేఖకుఁ బ్రతివచ్చెడుమనోహరకుంకుమతిలకాంచితరమణీయలలాటమునిటుఁతోడను, గండళితకందర్పప్రతాపాంకురశంక నుత్పాదించెడును దారసీమంతపథదత్తసుందరసిందూరముతోడను, సకలలోచనానం

దసంధాయక మయి చందమామకు సాటి వచ్చెడు నీమోముఁదామరను నీవు గూడఁ జూచుకొనుము.

మల్లి—సఖీ! నవమాలికా! నాకు శిఖామణి యేల పెట్ట వయితివి?

నవ—సఖీ! మఱచితివా? రాక్షసహస్తమునుండి జాఱిపడినప్పు డది మరలఁ గ్రిందఁ బడిపోయిన దని నీవే చెప్పితివి గదా?

మారు—అయ్యో! శిఖామణీ! మరలఁ గ్రిందఁ బడిపోయితివా?

తే. గీ. ఎట్టెటో యీమెపొందు నక్షత్రశత। మరల మరలను గొండొక పారయునీకు
మానికవ. నాకుఁబోలెను మాటికికటా! కలుగుచున్న దియొకఁ బాటునులభముగను.

(తెరలో) నవమాలికా! త్వరపడు త్వరపడు. మండనవిధినిర్వర్తింపుము. (అందఱు వినుచున్నారు)

కాళిం—సఖీ! భగవతి వేగిరించుచున్నది. పోదము. ఈవివాహమంగళారంభము నీవు పొందఁ దగినది గదా!

మల్లి—(విషాదముతో నిశ్వసించి తనలో) అయ్యో! నాప్రాణము నను గాపాడుటకు మాత్రము ప్రయోగించెడుమాటలాడు నీప్రియసఖులచేత మోసపోయితిని. కటకటా! నిష్కరుణారంభ మయిన నిష్ఠురగగనవాణీదుర్విపాకము చేత నాజన్మఫల మపహృత మయినది. హా! మందభాగినిని నే నిప్పు డేమి చేయుదును? వెంటనే నన్నా క్రూరరాక్షసుఁ డేల భక్షింపఁ డయ్యెను? అయ్యయ్యో! దురదృష్టవంతురాలను నిరాలంబ మయిన యాకాశమునుండి క్రిందఁ బడినప్పుడు నుగ్గునూచ మేల కానయితిని? (స్మరించి మరల నిశ్వసించి) అయ్యో! యట్లు కంఠదేశమునఁ గఠోర ఖడ్గము నుంచుకొని జీవితపరిత్యాగమునకుఁ బ్రయత్నించిన యామహాభాగుఁడు నానిమిత్తమిఁక నేమి గా నున్నాఁడో!

నవ—(జనాంతికముగా) సఖీ! కాళింది! పాపము! నిజము తెలియక ప్రియసఖి మననవ్వుటాలచే నధికవ్యథ నొందుచున్నది (ప్రకాశముగా) భర్తృదారికా! ప్రత్యుత్తర మీయక యూరకుంటి వేమి? నీయూర్పుగాలు లేల దీర్ఘోష్ణములయి యెఱ్ఱనిమోవిచిగురును గమలించి పయ్యెద చెఱఁగు నల్లఁగార్చుచున్నవి? ఏమిటి కీబాష్పస్తబకములు నీచెక్కుటద్దముల వ్రాసినచిత్రలేఖలను జెఱిపి కాటుక గరంగఁ గాలువలు గట్టుచున్నవి?

మల్లి—(నిశ్వసించి) సఖీ! నవమాలికా! మనోరథసహస్రములచేత సంపాదిత మయిన నాప్రియవస్తువును విఘటించునిష్ఠురవిఘ్న మనియెడు మృత్యుదేవత కత్తుకను జొచ్చి బాధపడుచున్న దానినిగా నన్నెఱింగియుండియు నీవుగూడ నిట్టులాయాసపెట్టెద వేల? (నిర్వేదముతో) జీవితనిర్విశేషురాండ్రగు ప్రియసఖుల కిదియుక్త

సౌ. ఇంతదనుక నయ్యయి విప్రలంభవచనములచేతఁ బ్రతారించి యిప్పుడు వెండియు నస్నాహేయపుఁగుంభీపాకమునఁ గూలఁద్రోయఁ బ్రయత్నించెదరు.

కల—వయస్య! నీసౌభాగ్యమును జూచుకొనుము.

ఉ. ఈమె ప్రియాళివాక్యముల నెంతయు నమ్మి భవత్సమాగమా
శామిళితాత్మ, ముగ్ధ, తను జక్కఁగ మున్ గయిసేయ నిచ్చె, యి
చ్చో మది బాష్పకంఠి యయి సుక్కఁడు నన్యవివాహసంశ్రుతిన్,
లో వెంగలుం దలంచి దిగులుం గను బాలమరాళిపోలికన్. 11

నవ—(సకరుణముగా, జనాంతికముగా) కాళిందీ! మనసులోని దుఃఖముచేత నతివిషమ మయిన భర్తృదారికావచనము నాలకింపుము

క. అనుకూలవిప్రలంభము । లను మన నొందింప నమ్మలము సస్నేహం
బును సవిషాదము నొల్లుం । దనము సధిక్కారమునుగ నాతి వచించున్. 12

(ప్రకాశముగా) సఖీ! యీమావిప్రలంభవచనమునకుఁ గినియకుము. ప్రసన్నవు గమ్ము. (మారుతునిఁ గడకంటఁ జూచి) నీయందు సవిశేషబద్ధానురాగుఁ డయిన యీయనకు నీకరకమలము నొసంగుము. బంధువర్గము నానందపఱుపుము.

మల్లి—(శోకభారముతో) సఖులారా! తరుణమయూరపింఛమువంటి నిద్దంపుఁ జామనచాయ గలమంగళాంగమైన నెసంగుమహాభాగుని మారుతుని సందర్శించినది మొదలు అన్యపురుషునిఁ దలంచి యెఱుంగను; కాఁబట్టి సత్యప్రమాణముగాఁ జెప్పుచున్నాను. విను మహాభాగునిపూర్ణలావణ్యమనెడుభాగీరథీప్రవాహమున నవగాహనము గావించుటచేతఁ బవిత్రము లయిననా నేత్రములతో లాఁతివాని నిఁక ముందును జూచుదానను గాను.

కల—మిత్రుఁడా! యీవచనమాత్రము ను వీనుజేరలతో జుఱ్ఱుకొనుము.

మార—మదీయమానసవిహారమల్లికాక్షీ! మల్లిక!

చ. హృదయమునన్ నిరూఢ మగుప్రేమరసాతిశయంపునూత్న పు
న్నది కడుఁ బొంగి పైఁబొరలు నా, హృదయంగమ మైనపల్కులన్
మదనమహాగ్నిదగ్ధుఁ డయి ప్రమందెదు నా కమృతాభిషేకసం
పద గిలిగించినట్లయితి; ప్రాణము వచ్చెను ప్రాణనాయికా. 12

(మరలఁ దెరలో) నవమాలికా! త్వరపడుమనుచున్నారు. సిద్ధాంతులు పెట్టిన వివాహముహూర్తము సమీపించుచున్నది.

(అందఱు వినుచున్నారు)

మల్లి—(కన్నీళ్లతో) అయ్యో! భగవతి మరల నాజ్ఞాపించుచున్నది సఖీ! నవమాలిక? లే లెమ్ము. భగవతి తానుగానే యిక్కడకు వచ్చునేమో? ఇంతలో వేఱొక లతావలయమున కరిగి మిమ్మొకటి ప్రార్థించెదను.

వన—సఖీ! నీ వాజ్ఞాపానయోగ్యురాలవు. ప్రార్థించుటయేమి? మమ్ము నీయచ్చ వచ్చినకార్యమునందు యథేష్టముగా నియోగించి భగవతి యాదేశమును నిర్వర్తింపుము.

మల్లి—సఖీ! విషాదసంభ్రమములచే నాదేహము కంపించుచున్నది. కాఁబట్టి నేను లేవలేక యున్నాను నాకన్నుదోయిని బాష్పపూరము గప్పుచున్నది; నే నిందుచేతఁ జూడను సయితము చాలకున్నాను నీవే నాచేయిపట్టుకొని లేవఁదీసి మెల్లగా లతావలయాంతరమున నన్నుఁ బ్రవేశపెట్టుము (చేయి చాఁచుచున్నది)

సఖులు—(సంజ్ఞచేఁ బాణిగ్రహణమునకై మారుతునిఁ బ్రేరించుచున్నారు)

మారు—(భయము నభినయించుచున్నాఁడు).

కల—మిత్రుఁడా! యిది సాధ్వసమునకు సమయము గాదు చిరకాంక్షిత మయిన మల్లికాపాణిగ్రహణమహోత్సవము ననుభవింపుము.

మారు—(లతావలయమునుండి వెడలివచ్చి మల్లికపాణిని గగుర్పాటుతో గ్రహించుచున్నాఁడు)

మల్లి—(హర్షముతో) సఖీ! వనమాలికా! నీస్పర్శమిప్పుడు వేఱుగా నున్నది. చేయి పట్టుకొన్నంతమాత్రమున నాయవయవము లన్నియు నమృతవర్షమునఁ దడిసినట్లు సుఖపారవశ్యము నొందుచున్నవి (మారుతునే యూఁతకొని లేచుచున్నది)

మారు—(బాలు నలుకకయే మెల్లమెల్లగాఁ దీసికొని పోవుచున్నాఁడు)

సఖులు—(చిఱునవ్వుతో వెంబడించుచున్నారు)

కాళిం—సఖీ! మల్లికా! లతాంతరమునకు వచ్చినారము కాఁబట్టి చెప్పఁ దలఁచిన దేమో చెప్పు.

మల్లి—(నిట్టూర్పుతో) సఖీ! వనమాలికా! యేమిటికి మొదటికి వచ్చినారము?

♦మారు—బహుళకుసుమరసపరివాహమందరపరిమళలోలలోలంబపుంజబద్ధతిమిరమీమందారమూలమునొద్దకు.

మల్లి—(సబాష్పగద్గదముగా) ఈమందారము నేను పెంచినదే. కాఁబట్టి నిర్జనమైన యీప్రదేశమునందు మి మ్మొకటి ప్రార్థించెదను.

కాళిం—సఖీ! మే మవధానము గలిగియున్నాము.

మల్లి—ఓ జీవితనిర్విశేష! మారుత! (అర్ధోక్తిని వై లక్ష్యమభినయించుచున్నది)

సఖులు—(పరస్పరము నవ్వుకొనుచున్నారు)

♦ ఈవాక్యమున్నాలమందు సంస్కృతప్రాకృతసమానము.

మల్లి—ఓజీవితనిర్విశేష! నవమాలిక! సఖీ! కాళింది! పరిపూర్ణచంద్రసుందరాకారుం డగుమహాభాగుని పాదములకు శుశ్రూషచేయుభాగ్య మభిలషించికదా విఘటమాన మయిననాజీవితమును నిలుపుకొంటిని. ఆకందర్పసుందరుని ప్రథమదర్శనము మొదలిప్పటిదనుక నుగ్రమాదీర్ఘికాంవిందమకరందవాహులయిమందమందముగా వీతెంచెడు నుద్యానవనమారుతములకు నోర్చుచుకొనుచుంటిని. ప్రచండమకరధ్వజభుజదండమండలితధనుర్దండటంకారఘోరములయినమధుకరహుంకారముల నాకర్ణించుచుంటిని. చిగిరించినతీయమావిగుబురులలో విహరించుచుం గోకిలముల గావించెడు పంచమప్రపంచము వాళావాళిచే దురంతము లగువసంతదివసములు వేగించుచుంటిని. ఇంతియ కాక కిసలయతల్పకల్పనములచేతను, మృణాళభంగహారరచనములచేతను, కదళీదళధవిత్రవీజనములచేతను కర్పూరపరాగచార్చిక్యసంపాదనములచేతను నీకను దత్తదుచితోపచారములచేతను, మిమ్ములను గూడ నాయాసపెట్టుచుంటిని అట్లు రాక్షసహస్తమునుండి జాతియానకమునుండి క్రిందబడుచు నిర్యూర్ధరాత్రమున నెవ్వానిచేత రక్షితనయితినోయట్టి మహాభాగునిసంగమ మెవరికో పుణ్యాత్ముఁరాండ్రకు సులభముగాని నాకు దుర్లభమే. కాఁబట్టి నాజీవితధారణము క్షణమేనియు మహాపాతకములలో నగ్రగణ్యమని తలంచెదను. సఖులారా! జనాంతరమునఁ బునర్దర్శనముగోరుచు మిమ్ము వీడుకొనుచున్నాను. (సప్రశ్రయముగా నంజలిపట్టి సగద్గదముగా) సఖీ! నానిమిత్తము నీవిట్లు నమస్కరించి సుందరభ్రూలత్మ్మబంధురుండును దీర్ఘస్నిగ్ధలోచనపుండరీకుండునునగు నమ్మహాజనుఁడు పరలోకగత నగునాకొఱకు జలాంజలి నిచ్చునట్లు రహస్యమున నాయనతో విన్నవింపవే. (రోదనము చేయుచున్నది)

మారు—(సకరుణముగాఁ దనలో)

చ. హరిహరి మేను వాసెడుప్రయత్నముతోడ శుభాంగి తా నిటుల్
కరుణమనోహరం బగువిలాప మొనర్పఁగ నాలకించుటక్
సరళతచేఁ గరంగెదును, జాలిని రూపఱుఁ, గంపమోహవి
స్తరమున, ప్రీలు నాతిక్, హాయసంబునఁ బొంగెదు, డెంద మిత్తతిక్. 14

కాళిం—సఖీ! యమంగళము దొలఁగును గాక.

నవ—(కన్నీరు పెట్టుకొనుచున్నది)

మారు—(ప్రకాశముగా)

* క. వీణావిరావకోమల । వాణీబంధుగణచిత్తవనజమరాళీ
రాణ నెసఁగుసహచారిణి । ప్రాణమునకుఁ దెగకు పలుక కఠినకరుణోక్తుల్. 16

నవ—(జనాంతికముగా) కాళింది! మహాభాగుండు ఎన నేర్పువేత నచ్చముగా నావ లె నే మాటలాడుచున్నాఁడు; కాఁబట్టియాయన యిప్పటికిని ప్రియసఖి యెఱుఁగదు.

మల్లి—సఖీ! ముద్దరాల! సాహస మనియెద వేమి? ఎవ్వనికి జీవలోక మంతయు మన్మయమయి కనఁబడుచున్నదో యెవనిహృదయము మదీయలాభభంగమున నతికాతర మయి కలఁగుచున్నదో, యంతటియర్ధరాత్రమున నటిదుర్గమప్రదేశమున కేకాకియయి పోయి సకలభూమండలమండనమయిన తనకంబుసుందరకంధరాకాండము నందు నెవ్వాఁడు క్రొవ్వాఁడికరవాలముఁ జేర్చుకొనునంతటి మహాసాహసమునకు సిద్ధపడెనో, యట్టియంటినాప్రేమనిధికొఱకు జీవితసహస్రపరిత్యాగ మయినను సాహసము కానేరదు. ఈవిషయమున నీవు నాకుఁ బ్రతికూలవు కాకుము. వెండియు మహాభాగునకు నామాటగా నిట్లు చెప్పుము. (సగద్గదముగా) నాథ! మందభాగినిని నే నిజన్మమున యుష్మదీయపరిరంభసౌభాగ్యమును బడయలేక పోయితిని. కాని జన్మాంతరమున నయినను నిహాంచే యపేక్షించుచున్నాను. నాతోఁబుట్టు వగు నప్పూలమాలికను మాత్రము మరకతశకవాటస్నిగ్ధవిశాల మయినమీవక్షస్స్థలమునందు నన్నుఁబోలె సర్వదా ధరించుకొనుఁడు. (మాధవునిఁ దడవుగఁ గౌఁగిలించుకొని యానందముతోఁ దనలో) ఏమిది? ప్రియసఖీసంస్పర్శము మయి నంతట మంచిగంధ మలంది నట్లయి మహాభాగపరిరంభమునకుఁ బ్రతి వచ్చుచున్నది. హృదయసన్నిహితుఁ డయి సుఖింపఁ జేయుచుండె నని తలంచెదను (ప్రకాశముగా) సఖీ! యిది నాకడసారి కవుఁగిలింత సుమీ.

సఖులు—(చిరునవ్వుతోఁ దమలో) ఇది కడసారిగౌఁగిలింత కాదు. మొదటిదో రెండవదో.

మాధ—(కౌఁగిలింపఁ బడియే యానందముతో సహజస్వరముతో)

ఉ. ఎవఁడు దృఢానురక్తమతి నిందుముఖీ నిను నిచ్చగించునో
యౌవనికిన్ శుభాంగి యును కే త్యజియింపఁగఁ జెంపుఁ జేసెదో

మల్లి—(తనలో) ప్రియసఖికంఠము మాఱిపోయినదేమి? (ప్రకాశముగా) అయన యెచ్చట నున్నాఁడు?

---

* ఈపద్యము మూలమునందు సంస్కృతప్రాకృతసమానము.

మారు—

వివిధవిషాదమారశరవిద్ధభుజాంతరగాఢపీడితా
త్యవిరళపీవరస్తనత హాయిగఁ ద్వద్భుజపంజరంబునన్. 16

మల్లి—అయ్యో! మహాభాగుఁడే. (హర్షసాధ్వసలజ్జలతోఁ దొలఁగుచున్నది)

మారు—

తే. గీ. సాధ్వసంబునఁ దొలఁగకు చంచలాక్షి! తగునె సంభ్రమకాతర వగుట దాన
జనునికడఁ? జిరకాంక్షితోత్సవపుఁ గౌఁగిలింటికిని భంగం బొనర్తు నదేల తాంగి!

మల్లి—(వ్రీడానూయలతో) సఖులారా! నేను బాగుగా వంచిత నయితిని.

కళ—(త్వరగా సమీపించి) కళ్యాణి! యాలాగున బలుకకుము.

మ. జగదుత్తముఁడు నావయస్యునకు భూపాత్రాయు వైతి వహో
సుగుణాఢ్యా! యెటు విప్రలబ్ధ యనవచ్చున్ నిన్నుఁ? ద్వత్ప్రాప్తిలో
భగరీయోహ్మృగతృష్ణికం బడి యునభ్రాంతి నర్తించుచు
ర్భుగుఁ డాశంబరకుండె నుమ్ము పరికింపన్ విప్రలబ్ధుం డిటన్. 18

ఉ. చందనపాదపంబునకు సౌరభసంపద వోలె, జ్యోత్స్న పూ
ర్ణేందునకుం బలెన్, మణికి సృష్టియుఁ బోలెను. శోభనాంగి! నీ
వందపుసొమ్ము గమ్మితని; కవ్వియు నానికిఁ బోలె నీకు నీ
సుందరమూర్తి యొప్పెడును జూవె సమభ్యుచితావలంబమై. 19

భృత్యు—(సమీపించి) నవమాలికా! మనయదృష్టము మంచిది. ఒడయుఁడు నొద
యుర్ఘాలు నభ్యుదయమున వర్ధిల్లుచున్నారు.

మందా—(ప్రహృష్టవదన యయి ప్రవేశించి)

తే. గీ. సిరియుఁ బార్వతి, భారతి, సీత, భీమజాత పౌలోమి, రుక్మిణి, సత్యభామ,
కృష్ణ, శర్మిష్ఠ, సావిత్రి, ధృతి నరుంధతీపరమసాధ్వి, యాశీర్వదింత్రు గాక.

(అంతటఁ జూచి సాశంకముగా) మల్లిక యీలతాభవనము నుండి యెక్కడకు వెల్లిన
దో! (లతాంతరమునఁ జూచి యానందముతో) అహో! నామనోరథములు ఫలిం
చినట్లే. ఇదిగో! మందారమూలమున మారుతుఁడు—

చ. అతిసుకుమారమున్ గృశము నై రమణీయతఁ గాంచుమేనితోఁ
బ్రతిపదుదుప్రియుండు సరి వచ్చెడురూపున లోభనీయుఁడై
చతురకటాక్షముల్ స్మరరుజాశబలాక్షము వ్రీళనమ్ర మా
నతులితమల్లికాముఖమునం దొలయించుచు నున్నవాఁ డిటన్. 21

(సమీపించుచు) నవమాలికా! యాలసించెద వేమి?

నవ—అహో! భగవతిదేవి వచ్చినది. (ఎదురుపోయి) భగవతి! మే మాలసించుటలేదు.

మల్లి—(సగద్గదముగా) భగవతీ! రక్షింపుము. రక్షింపుము. (అంజలిపట్టివచ్చుచున్నది)

మందా—(మల్లికను కౌఁగిలించుకొని) బిడ్డా!

మ. సమరాగుండు మహాభిజన్ముఁడు జగచ్ఛ్రుత్యుః ప్రియుం డౌజనో
త్తముఁ డందుల్ దృఢభక్తి నీవు; పొగడొందం జాలు కళ్యాణి! నీ
దుమనోవాంఛ ఫలించుఁ; బుణ్యసులభుల్ వో నిన్నుఁ బెండ్లాడి డెం
దముఁ గందించుచిరాంగజజ్వరముబాధం బాయు నం కీతఁడుల్. 23

నవ—(ఆనందముతో) భగవతీ! సర్వోత్తరమయిన నతని నిర్మాణపై దగ్ధ్యమాహరకాల మునకు సఫలమగుటచేత విధాన కృతార్థతను బొందుఁ గాక, శంబరకహతకుని పరిణయప్రసంగముచేతఁ గలుషము లయినబంధుజనహృదయంబులు ప్రసన్నతనొందుఁ గాక. మాతాపితృసమానము లగు మీహస్తములతో నే మహాభాగుని చేతికిఁ బ్రియసఖి నర్పింపవలయును.

మల్లి—(తనలో) అమ్మో! వారు సర్వమంగళావచనప్రమాణులు గదా!

మందా—నవమాలికా! నే నిప్పుడు వేఱుగ నర్పింప వలసిన దేమి?

తే గీ. చెక్కుచెమరింప కుండంగ రక్కసీని। చేతియందుండి తిగిచి రక్షించియీమె
ఘోరఖడ్గంబు మెడఁబట్టు కొన్నయితని। కరమునందుంచె సర్వమంగళయె మున్న.

మఱియు—

క. ఒండొరులలయిచ్చ నగుని। పెండిలి యుం జేల యీ మెం బెద్ద లొసఁగ! నా
థుం డుదయింపఁగ రంజిలు। చుండు కలువ నెవ్వరిచ్చిరో తొగచెలికిన్. 24

అయినను లోకాచారము జరిపించెదను. (మారుతుని గూర్చి) వత్స! మారుత!
యిటురా.

మారు—భగవతీ! యాజ్ఞాపింపుము.

మందా—

చ. వెలఁది, ప్రసిద్ధవైభవుఁడు విశ్వావసుం డురుకీర్తి పుణ్యసం
కలితత నద్ధి లచ్చి బలెఁ గానక కాంచినపుత్రి; ధర్మముల్
సలుపఁగ రాగ పావకుఁడు సాక్షిగ, నే సుహృదుండ వైనని
కెలమిని దీని శ్రేయసున కిచ్చెదఁ బచ్చనివింటివేల్పుతో. 25

కల—మాపుణ్యసురద్రుమము ఫలించినది.

నవ—మాకులదేవతలు ప్రసన్నలయిరి,

కల—(హర్షముతో) భగవతి! సర్వథా యనవద్యమయిన యీసంబంధమును జూచి హృదయము ప్రసన్నమగుచున్నది చూడు—

ఆ. వె. సహజఘనవిలాససౌందర్యసముదార। శైశవాళి కఖిలదృక్చకోర
కేందుకాంతి కీమె కిద్ధాభిజాత్యంబు। కనకకుసుమదామమునకుఁ దావి. 26

నవ—(మల్లికను జూచి నిశ్వాసముతోఁ దనలో) ప్రియసఖి మహాభాగున కిప్పటివలె సర్వదా ప్రేమాస్పదురాలయ్యెదునా!

మందా—(విమర్శించి కన్నీళ్లతో) వత్సా! మారుత!

మారు—(సాశంకముగా) భగవతీ! యాజ్ఞాపింపుము.

మందా—

ఉ. ఒరు లెఱిఁగింపఁ దగ్గ దొకఁ డుండదు తెలుఁగుదు జ్ఞేయసారముల్
వెరవరి! యైనఁ గేవలముఁ బ్రేముడి నన్ బలికించు నియ్యెడన్

మారు—(వినయముతో వినుచున్నాఁడు)

మందా—(మల్లిక చేయి పట్టుకొని)

తరుణి యి దేశపుత్రిసుమి తండ్రికి, బంధుల కెల్లఁ బ్రాణ; మీ
పొరసిన స్నేహబంధ మెడ పొందక యుండుత ముందు నీ వెంచోన్. 27

మారు—(లజ్జతో) అయ్యో! వాత్సల్యాతిశయమున మీకుఁ బుట్టరానిసంశయము పుట్టుచున్నది.

కల—భగవతీ! యతిప్రసక్తమయిన మీయభ్యర్థనమునకుఁ దగినయుత్తరము మిత్రుని పక్షమున నాకుఁదోఁచకున్నది చూడుఁడు—

చ. స్థిరపడె స్నేహ మీమె కన, స్నిగ్ధునకున్ సత్యదీక్ష నల్లె; క్ర
మ్మరు వశుఁడై తటన్న, నసమంచిత, మయ్యెను భూవశుండెమున్;
సరళత నిట్టిఁ డెవ్వఁ డన, సౌహృదవాక్యము; యీ మెకోసమై
సరకు గొనండు ప్రాణ మన, సర్వము నీ వెరియె చూచె వానిసీన్. 28

మందా—(సవిమర్శముగా మల్లికను గూర్చి) పుత్రీ! నీకుఁ గూడ నించుక యుపదేశించెదను.

మల్లి—భగవతీ! యానతిమ్ము.

మందా—

ఉ. సేవల నత్తమామలకుఁ జేయు; మెఱుగ్పకు మాఁదుబిడ్డకున్;
సేవకులం దయం గనుము, స్నిగ్ధవు, గమ్ము సపత్నులం; దతి
థ్యావళి సత్కరింపుము; గృహక్రియలందును బద్ధకింప; క
మ్మా! వెయి చెప్పనేల? సుఖ మందుము సల్పుచు భర్తయిష్టమున్. 29

మల్లి—(సిగ్గుతో మనస్సున నంగీకరించుచున్నది)

నవ — ఇది యుచితమయిన యుపదేశము.

మందా — వత్సా! మారుత! తలంచినప్పుడు వచ్చెదనని నిన్ను వీడుకొనినయాదివ్యపురుషుని మాకంద నాముని, శంబరకహతకవంచనార్థము మల్లికావేషమును దాల్చి దయచేయుమని యిప్పుడు సంస్మరింపుము.

మారు — (ధ్యానము నభినయించుచున్నాఁడు)

(తరువాత మల్లికావేషముతో మాకందుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు)

మాకం — సఖా! మారుత! యిదిగో నేను వచ్చితిని. నీయభీష్టము నెఱవేర్చెదను.

(మందాకినీమారుతులు దక్క-మిగిలినయందఱు విస్మయము నభినయించుచున్నారు)

కాళిం — (జనాంతికముగా) నవమాలికా! యీతఁడు మహాభాగునిచే రాక్షసభావము నుండి విమోచితుఁడయిన దివ్యపురుషుఁడుసుమా!

నవ — కాళిందీ! యాశ్చర్యమాశ్చర్యము! ఎవ్వాఁడు ప్రియసఖిని భక్షించుటకు సిద్ధపడెనో యతఁడే యిప్పుడు రక్షించుటకు సిద్ధపడినాఁడు. (మల్లికతో) సఖీ! మాకు మఱియొక ప్రియసఖి యెట్లుగలిగినదో చూడు చూడు.

మారు — మహాపురుష! భగవతి నిన్ను మున్ను కోరినదాని నాచరింపుము.

మాకం — చక్కగా నాచరించెదను.

(కాషాయాంబరయుగళహస్తయయి సారసిక ప్రవేశించుచున్నది)

సార — భగవతి! యిది చపలకుండు తెచ్చిన వస్త్రయుగ్మము.

మందా — వత్స! కలకంఠ! నీ వీకాషాయయుగ్మముచే కోనసీయమయినను నా వేషము ధరించుకొమ్ము. ఇది విష[illegible]పభోగవిరుద్ధమే యయినను దీనిచేతనీవు రమయంతి కన్నుఁ బొందం గలవు. (అందఱు నవ్వుచున్నారు)

మారు — ఇదియు మనకు మంగళమే యనుకోవచ్చును.

కల — (చిఱునవ్వుతో) వస్త్రయుగ్మము తీసికొని నిష్క్రమించి మందాకినీవేషముతోఁ బ్రవేశించి) ఇదిగో! భగవతి నయితిని.

మారు — శంబరకుఁడు నీపాదములమీఁదఁ బడుఁగాక.

మందా — (కాళిందీనవమాలికలను గూర్చి) బిడ్డలారా! మీ రిద్దఱుఁ గలకంఠునితోఁ గూడ నీమహాపురుషు ననుసరింపుఁడు.

ఇద్దఱు — చిత్తము భగవతి!

మాకం — (చిఱునవ్వుతో) భగవతి! శంబరకునిఁ బెండ్లియాడఁ బోవుచున్నాను.

మందా — వత్సా! ముందు నీకుఁ జెప్పినమార్గమున యాయభిలషితము నెఱవేర్పుము.

మాకం — మిత్రుఁడా! రమ్ము కలకంఠ! మారుతునకు నేను నీవంటివాఁడనే సుమీ.

—మహాపురుష! మా కందఱకు నీవు పూజ్యుఁడవు. పోవుము తమ్ము. (కామందకీనవమాలికలతో నిష్క్రమించుచున్నారు)

మల్లి—సఖులారా! నా కిక్కడ సాయ మెవరు?

నవ—(చిఱునవ్వుతో నించుక మరలి) ఇదిగో నీమహాభాగుఁడే.

మందా—భ్రమరక! నీవుకూడ గూఢముగా విష్ణురాతునింటికిఁ బోయి మధురిక చెప్పినట్లు గావింపుము.

భ్రమ—చిత్తము భగవతి! (నిష్క్రమించుచున్నాఁడు)

మందా—వత్స మారుత! యిదిగో నిరుగడ దృఢముగా వెలుఁగుచేసి కాపాడఁబడెడు నీయుద్యానవీథి నాయాశ్రమము నంటి యున్నది. ఇక్కడ నంబికాదర్శనార్థమరుగు మల్లికకొఱకుఁ బుష్పాడియుంకలోఁ జక్కనిదారి యొకటి యేర్పఱుపఁబడియున్నది. కాఁబట్టి మనము పోవుదము. అస్మదాశ్రమోపశల్యభూములు రమణీయములు సుమీ. అక్కడ—

శా. స్వైరక్రీడల హాయిఁ దేల్చు మిముఁ గూజత్పోతఘూత్కారముల్,
ధారాధరభ్రమ ఫుల్లపింఛకనటద్బర్హీంద్రకేకాధ్వన
న్నీరంధ్రోరుతమాల సంతమసముల్, దీవ్యన్మరీచాంకురా
దారుణ్యాంచిత దృక్చకోరములు లీలారామ భూసీమముల్.

మఱియు—

చ. అలసినఁ గ్రీడలన్ సవలతాంతవితానలతాగృహంబులం
దొలయుచు మెల్లమెల్ల మిము నోపికతో భజియించు నూత్నని
ర్దళితబహుప్రసూనమకరందనిమగ్నసమీరణంబు లౌ
కలకలహంసరావసుముఖంబులు సోమసరస్సమీరముల్.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

గద్య.

ఇది శ్రీపరమేశ్వరవరప్రసాదలబ్ధసరసకవితాధురంధర వడ్డాదిసాధువంశక్షీర
నీరాకరరాకాసుధాకరాచ్చనామాత్యపౌత్ర హారితసగోత్ర పవిత్రగుణ
కదంబలక్ష్మాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫల సూరపరాజప్రధాన
తనూభవ విబుధవిధేయ సుబ్బారాయనామధేయాంధ్రీ
కృత మల్లికామారుతప్రకరణమునందు షష్ఠాంకము.

తప్పొప్పుల పట్టిక

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
1	4	బరముల్	బళముల్
3	8	నిర్యా	నిర్య
4	26	ష్కలా	ష్కరా
10	5	స్నేహః	స్నేహా
17	28	తనం	తదనం
18	20	దీన్య	దీవ్య
19	26	చేష్ట	చేష్టి
25	22	జాలా	జలా
25	26	తొఖించి	తొలయించి
27	5	వెలపలి	వెలుపలి
31	16	[illegible]	[illegible]
38	1[illegible]	జేవ	నవ
40	11	[illegible]టూర్పు	నిట్టూర్పు
42	[illegible]	[illegible]	బవం[illegible]
42	23	[illegible]మూశ[illegible]	తనూభవ
43	23	రహాస్యము	రహస్యము
45	18	కా[illegible]త్ర	కారాత్ర
45	24	రాలపు	రాలవు
46	21	విష్పటి	విప్పటి
47	18	నిశిచిత	నిశ్చిత
48	16	భవహి	భవమహి
48	24	యుక్త[illegible]	యుత[illegible]
68	15	నాటో	సాటో
76	21	దుష్ప్ర	దుగ
76	24	విరుఢ	ఎద
77	10	భర్తృ	భర్తృ
78	5	చూచి	చూస

78	11	నయిశా	నయశా
78	17	పంక్తి తరువాత, కన—	ఇటు, ఇటు అనియుండవలెను.
81	11	నల	కల
88	2	మనో	వనో
87	6	నిశృతి	నిర్ఫృతి
88	26	తలంచెను	తలంచెదను
89	14	గలున	గల్లున
91	28	పనును	ఏనును
96	17	సర్వదా	సర్వథా
112	18	హాయి	హాయి
112	13	త్వైక	త్వైక
112	16	దృక్చ	దృక్చ

అంతటను మధురిక పదము « మధుకరిక » యని చదువుకొనవలెను.

7, 21, 22, 23, 44, 66, 99, పుటలయందలి విశ్వావసు పదము «విశ్వావసు» వని చదువుకొనవలెను.

[ద్వితీయాంకమున 11 వ పద్యమునకును, దాని తరువాతి ప్రతీహారి ప్రవేశమునకును, నడుమ నీక్రింది యంశములను జేర్చి చదువుకొనవలెను.]

నవ—సఖీ! బాష్పాకీర్ణము లయిన నిశ్చలలోచనములతో నేమది యాలోచించుచున్నావు?

మల్లి—చెలియా! దీనిని నష్టద్రవ్యలాభముగఁ జూచుచు నా హృదయము గుఱుతు పట్టిన దానివలెఁ దనలోఁ దా నేమేమో చిత్రించుచున్నది.

నవ—కాళిందీ! ద్వీపాంతరమం దున్నదివ్యాంబర మిక్కడకు వచ్చుటయు దానిని జూచుటవలన నీమె హృదయము గుఱుతు పట్టిన దానివలె నుండుటయు వింతగాఁ దోఁచుచున్నది.

కాళింది—ఇం దాశ్చర్యమేమి? ఏది యెవరివస్తువో యది దూరమందుండున దయినను ...చెంతకు వచ్చితీఱును. చూడుఁడు.

క॥ దవుల విదేశంబ...ను। న్నవి యైన, నదృష్టరజ్జువకా గట్టిగ నీ
డువఁబడి మరుజని...స్సు। నెవరివి వారలకు వేగమే లభియించుకా ॥౧౨॥

అయినను గుఱుతుపట్టు... పుట్టువులమాత్ర మద్భుతమే. ఇంతేకాదు. మల్లెతీఁగ మొదల జననము. ...పుష్పమాల. ఈమె వృత్తాంత మంతయు నాశ్చర్యకరమే.

వసురాయ చాటుప్రబంధము

డెమ్మీసైజు గ్లేజు 304 పేజీలు. { క్యాలికో రు 2—0—0
రేపరు 1—8—0

ఉ. నన్నయతిక్కనాదిరసనల్ గురియించినచాటుధార లీ
మన్నన నింకఁ బోలు; నణుమాత్రముఁ దగ్గదు మబ్బ టందు; హా!
జొన్నలలోనఁ జిన్నిపువుజొన్నటు, అట్టులు పద్దియంబులన్
మిన్నలు చాటువుల్, రససమృద్ధి ననిర్వచనీయమాధురిన్.

ప్రాస్తావికప్రకరణము; పద్యము. 2

క్రీ. 1935. ఇప్పటికి సుమా రొకయర్ధశతాబ్దమునుండి నేనప్పుడప్పుడు వివిధప్రస్తావముల రచించుచు వచ్చినట్టియు, సమకాలీనులైన పండితకవుల మెప్పును బొందినట్టియు, బహుజనులకుఁ గంఠస్థము లయినట్టియు, సహస్రాధికము లయినపద్యము లొకచోటను భద్రపఱుపక పోయినయెడలఁ గాలము గడచినకొలఁది నవి వినాశము నొందునో, యేమగునో, యనుసందియమున నానాముఖములఁ జెల్లాచెదరుగ నున్నవాని నన్నిటిని గ్రమక్రమముగా సమకూర్చి వసురాయచాటుప్రబంధ మనునామమునఁ బ్రకటించితిని. మనువసుచరిత్రాది ప్రబంధములయందుఁ బోలె నిందు నాదినుండి యంతముదనుక నేదేని పురాణగాథ గాని, కల్పితకథ గాని ప్రత్యేకము గానరాక పోయినను, విందునందు విస్తరిలోని వివిధరుచ్యపదార్థములవలె నిందలి చిన్నచిన్న ఖండకావ్యములు ప్రకృతివర్ణనములు, ప్రాస్తావికములు మొదలగునవి చదువువారి జిహ్వాల సంతుష్టిపఱుపఁ జాలియుండు నని తలంచెదను. తెలుఁగున నిట్టిగ్రంథ మిప్పటి కరుదు.

విషయసామ్యమునుబట్టి నాయీపద్యము లన్నిటి నైదుతరగతులుగా విభాగించి యాభాగములకు వరుసగాఁ బ్రశంసాప్రకరణము, ప్రకృతిప్రకరణము, ప్రాస్తావికప్రకరణము, ప్రకీర్ణప్రకరణము, స్వవిషయప్రకరణము, నని పేళ్ళుపెట్టితిని. ప్రకీర్ణప్రకరణములోని పద్యములు మాత్రమన్నియు స్వకపోలకల్పితములు కావు. అందుఁ గొన్ని సంస్కృతమునుండి

తెలిఁగించినవి. ఆవివరణ మాపద్యముల శీర్షికల వలనఁ దెలి

సంస్కృతకవులలో సుప్రసిద్ధపండితరాయ బిరుదాంకితుఁడగు జగన్నాథ కవి విరచించిన భామినీవిలాస మను గ్రంథ మించుమించుగా దీనివంటిదే. దానిని నేను తెనిఁగించి 1902 వ సంవత్సరమున ముద్రింపించితిని. వివిధ విషయములను గూర్చి వేఱువేఱు తరుణముల రచియింపఁబడిన యాశ్లోకములనెల్ల నొకసంపుటమునఁ గూర్చుటను గూర్చిన తనమనోభావము తద్గ్రంథాంతిమశ్లోకమున వింతగా జగన్నాథకవి వ్యక్తీకరించినాఁడు. పాఠకవినోదార్థము తచ్ఛ్లోకార్థము దెలుపు తెలుఁగుపద్య మిట నుదాహరించెదను.

క॥ అంజలిగొడుకులు వారియిం । పం జాతురు మామకీనపద్యమణు లటం
చుం జనియించినశంక న । మంజూషను దీనిఁ జేసినాఁడం జూండీ॥

మఱియుఁ దద్గ్రంథాంతమున నతఁడు రచించినయింకొక శ్లోకము నకుఁ దెలుఁగుపద్యము—

చ॥ నాకవితాకుమారి! వదనమ్మును వాంచకుమమ్మ! నిన్నుఁ బ
ల్గాకి నిరాకరించునని, గ్రాఁగును వాఁ డటు లోర్వలేమి; నీ
కాకథ యేల? కావ్యకమలాంతరసీధుధునీమధువ్రతా
నీకము లోలముం జెలఁగి నృత్యము నిత్యము నీ వొనర్పవే!

ఈచాటుప్రబంధమునం దితరవిషయవినోదములకంటెఁ బురాతనమును, బుణ్యతమక్షేత్రమును, లక్ష్మీసరస్వతీలాస్యరంగమును నయిన యీగౌతమీతీర రాజమహేంద్రవరనగరరాజమునకు సంబంధించిన విశేషము లెక్కుడుగా నెక్కొని యున్నవి. ఏనాఁడో యొకటిరెండుపద్యములు శ్రీనాథాదులీపట్టణమును గుఱించి వ్రాసినవి యిప్పుడు చదువుకొనుచు సంతసించెదు నాంధ్రుల కీకాలమునను, భావికాలమునను గూడఁ దత్పురీ విశేషము లనేకములు దెలుపునీచాటుప్రబంధపద్యములు డెందముల కమందానందసంధాయకములు కాకపోవని నాయాశయము.

గ్రంథస్వభావ మవగత మగుటకు నావశ్యము లయినకొన్ని వాక్యము లిట నేను బొందుపఱిచితిని. దీనిగుణాగుణములను గుఱించి పండితులే ప్రమాణము.

వడ్డాది సుబ్బారాయఁడు

ఇన్నీసుపేట, రాజమండ్రి.

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్, రాజమండ్రి—3456_1000_28.

15151